

DOM IN SVET

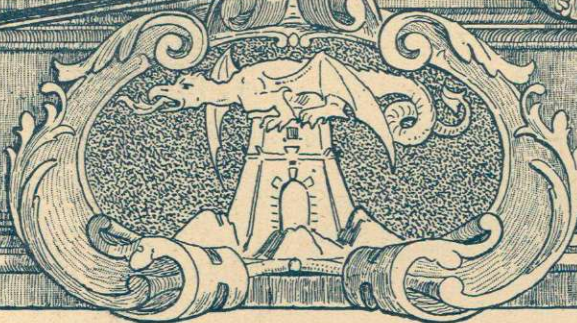
list
s podobami
za
leposlovje
in
znanstvo.

Urednika:
dr. M. Opeka
in
dr. E. Lampe.

L. XVI. 1903

ŠTEV. 12.

Ant. Rozelj

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: Naš stari greh. Polabska povest. (Konec)	705
Anton Medved: Dva bogova	724
Fr. S. Finžgar: Moja duša vasuje ... (Konec)	725
Taras Vaziljev: Snežec pal bo	731
Ksaver Meško: Malo spominov s pota. (Konec)	732
Anton Medved: Trnjevi šopki	738
Fr. S. Šegula: O reklamah z ozirom na narodno gospodarstvo. (Konec)	739
K. Sojanov: Izza kulis življenja. Črtice	744
Zvonimir: Božič v srcu	747
Roman Romanov: Božični verzi	748
Janko Jovan: Domači obrti na Kranjskem	750
Književnost	753
Glasba	759
To in ono	762
Šah (priloga).	

SLIKE.

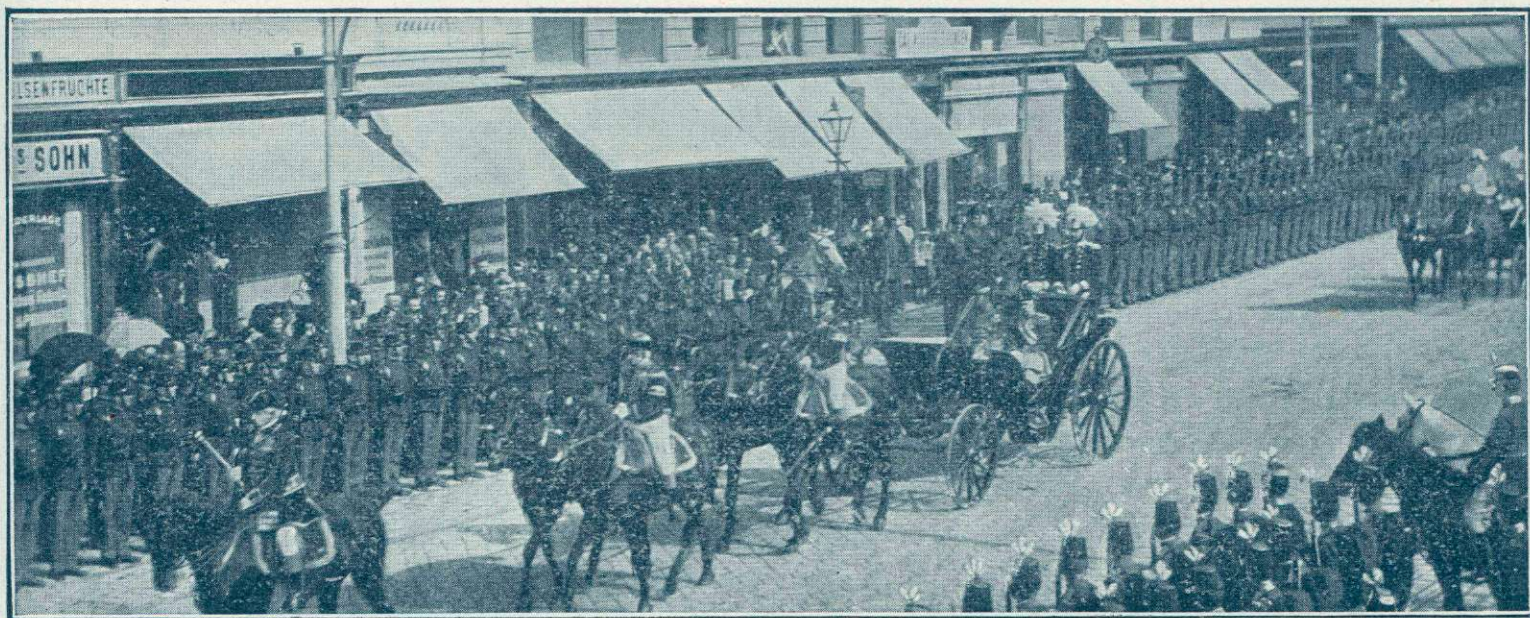
Ruski car Nikolaj II. se pripelje na Dunaj. — Mati božja. Carlo Maratti. — René pokopuje Atalo. A. L. Girodet-Trioson. — Sv. Ambrož brani Teodoziju Velikemu vstop v cerkev. — Domači obrti na Kranjskem: Idrijska čipkarica. — Izdelovanje „suhe robe“ v kočevskih hribih. — Pozdrav novoporočencema na Ruskem. G. Mjasojedov. — Debata v višjih slojih. A. Dörrfel. — Kardinal Merry del Val. — Kranjica v praznični obleki. — Iz Makedonije: Turške žene pridejo na bojišče.

Listnica uredništva. Vsem p. n. g. g. sotrudnikom ob koncu leta: Prisrčna hvala za požrtvovalno sodelovanje pri listu! Bog povrni in — ostanite nam zvesti! — Vse poslane stvarine letos nismo mogli objaviti. Prosimo potrpljenja: pa prihodnje leto, kar je porabnega! Nerabne stvari vrnemo onim, ki so nam to izrecno naročili. — Bratski pozdrav! Živeli! — Dediči g. prof. dr. Š.: Od rajnega imamo še nekaj rokopisov, kateri se nam pa zdé zastareli. Radi jih vrnemo, ako jih morete drugje uporabiti. — G. P. Ž. Praga: Se priporočamo, da nam prav kmalu pošljete obljubljeno. — Veliki šahovec v O.: Verjamemo, da ste nevoljni, ker ne moremo šahu posvetiti toliko vneme, kakor si želite. A primerjajte vendar naš list z drugimi! Mi smo primeroma jako vneti za šah — samo, žal, da nikoli igrati ne utegnemo! Če se le vsedemo k šahu, moramo zdaj na desno, zdaj na levo proč „roki-rati“. Zato smo pa vendar vedno stari prijatelji, kaj ne?

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

RUSKI CAR NIKOLAJ II. SE PRIPELJE NA DUNAJ.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

XIX.

Nerodovitna in zato od nobenega kmetiča vzljubljen jesen se je poslavljala od Bodričev, s severa se je pa že oglašala zima, jedko pihajoč s strupeno sapo. Nepokojno je bučalo morje: veliki viharji so dan na dan rili in brozdali po njegovem osrčju. Zarjavela je zemlja. Listje je padalo z dreves. Ptice pevke so zapustile gole veje in odfrčale čez gore in vode plest gnezda na topli jug, kjer je še vedno cvetela pomlad, in gaji in gozdi še niso izgubili bujnega zelenja. Vrane samo so še zadirčno večale sedeč na plotovih in cestnih ograjah. Iz dolin in brezden so se privlekle megle. Iz oblakov je prišlo deževje. Privriskala je mrzla nevesta burja, na perutih njenih pa — ljubi-mec sneg. In sneg in burja sta rodila zimo.

Huda je bila ta zima, divja in strašna kakor gladna brezzoba volkulja. Bodriči še niso pomnili take. Vasi toliko da so se še videle iz visokega snega. In kako je bilo mraz! Noč in dan so goreli v peči zglav-

niki, pa vse ni nič pomagalo: čumnate se le niso mogle segreti. Kar skozi zid in les je prodiral mraz in se zajedal v kosti in mozg. Ljudje so se tiščali peči, a še tu jih je zeblo, vsaj po eni strani života. In uboga je bila žival! V gozdu in na polju si našel vsak dan vse polno zmrzlih zajcev in lisic. Mrtvih sinic in vrabcev je ležalo kar na kupe v skednju in podstrešju. Na gredi in na izbi je gospodinja vsako jutro našla kaj zmrzlih kokoši. Živina je grčala od mraza v hlevih, dasi so bili zadelani in zapaženi od vseh strani z debelimi slamnatimi kitami in z zameti stelje. Da, huda, mrzla je bila res tisto leto zima, kakor že od pamtiveka ne.

Pa kaj zima, kaj mraz! Ta dva bi se še prenesla. Z zimo je prišlo hujše hudo, straja. Živeža ni bilo. Seveda, ker je bila tako slaba letina, da niso skoraj nič pridelali. Kjer so imeli še kaj starega žita, tam je bilo že še. Ali kjer so bile shrambe izpraznjene, tam joj! In bile so izvečine povsod izpraznjene. Saj kdo bi bil pričakoval, da bode to leto tako huda predla, ko se je doslej letina obnesla kolikor toliko dobro še vedno. In gruditi trdo, že plesnjivo skorjico in si biti v svesti, da je to zadnja skorjica

pri hiši, to je hudo. In gledati sestradano deco in slišati njih prošnje, naj jim dajo kruha — to je hudo za mater, ki prgišča moke več nima v predalih, to je hujše, verjemite, kakor še tako huda zima, to bolj reže v srce kakor ostra burja in mraz. Pa ko bi človek imel vsaj kaj upanja, da se bode kmalu obrnilo na bolje, da bode zima kmalu odkimala, in z njo lakota in straja, bi človek že še potrpel! Toda odkod naj pričakuje le žarka upanja? Velikanu sega sneg do pasa. Burja-neugnanka brije kakor ravno-kar nabrušena britev. Solnca pa ni na izpregled, in če se že pokaže, se hitro zopet skrije, pač ker ga je sram, da je tako medlo in slabo. Ej, to je hudo, hudo! In zakaj je prišlo tako hudo ravno letos nad Bodriče?

Neuko ljudstvo hoče za vsak nenavaden pojav razlage. Razlago pa splete makari iz vlakna, ki mu je ravno pri rokah.

„Kaj je vzrok straji, kaj je bil vzrok slabi letini?“ so se vpraševali Bodriči-kristjani. „Pridni smo bili vse leto. Nemarnosti nam ne more nihče očitati. In tudi molili smo h Kristu Bogu, naj nam ustroji važo in jo porosi z nebeškim blagoslovom. Kaj je torej vzrok, da nam letos zemlja ni vrnila glavnice ni obresti od glavnice, ki smo jej jo bili posodili?“

In pristaši starih bogov so potihem hujskali rojake kristjane: „Vaš novi Bog Krist je vzrok slabi letini. On je nemški Bog: Nemci so ga nam prinesli. In kakor so Nemci naši zoperniki, je naš zopernik tudi on in nam škoduje, kjer more!“ Drugi so se pa hudovali nad kristjani: „Zakaj so nas pa naši bogovi vedno oblagodarili z bogato letino, dokler smo jim bili vsi zvesti in smo jih častili in molili? Sedaj so se pa razjezili nad vami odpadniki in predali hudobi zlih besov vas krivce in nas nedolžne.“

Tako so govorili staroverci tiho in skrivaj, ker glasno in očito si niso upali iz strahu, da ne bi teh besed slišali nemški duhovniki, jih deli na tehtnico in nesli pred ostrega sodnika Gotšalka. Nekaj so pa le dosegli s takim govoričenjem: Po deželi je duhove obvladovalo vedno večje nezado-

voljstvo z novo vero, nezadovoljstvo, ki najprvo kakor iskra v gobi skrita tiho tli, če pa zapiše vanjo sapa, se hitro razvname in požene velik, uničujoč plamen.

In taka sapa je v postnem času Gospodnjega leta 1066. v osebi svečenika Slavomira zavela v nezadovoljnost Bodričev.

Knežnja Viljenica je bila od tistega časa, ko so jo bili prišli Saksonci zasnuti, in jim jo je oče obljubil, a mu je ona koj potem tako odločno povedala, da nikoli pa nikoli ne bode Magnusova — še pod strožjim nadzorstvom kot prej. Kakor bi se bali, da ne bi ušla iz dvorca, ali da ne bi imela kakšnega stika z zunanjim svetom, so še pozornejše opazovali vse njeno dejanje in nehanje. Nadzorovala jo je zlasti dvorna gospa kneginje Sirite, Danka Krimhilda; bila ji je skoraj neprestano za petami. Kajpada je tako ravnanje bolelo knežnjo, bolelo tako, da je bila čimdalje bolj čemerna, sama zase, molčeča. Sicer se ji je nadknez sedaj pa sedaj približal s prijaznim smehljajem, z dobrohotnim pogledom in ljubeznivim nagovorom. Ali to jo je še bolj jezilo, ker si je mislila in dejala, da jo hoče s sladkanjem in z dobrikanjem oče le premamiti in pridobiti, da bi vendar postala voljna ustreči njegovi želji in bi vzela saksonskega vojvodiča. In odtegovala se je bolj in bolj sleherni družini in živela sama zase in — svojim mislim.

Zahrepenela je seveda — kot vročekrvna mladenka — v svoji samoti često po prijateljski družbi. Ali kje bi dobila, kje našla tako? Ali niso vsi in vse, kar se jih suče krog nje, zgolj hinavci in hinavke, ki prežé samo na to, kdaj in kje bi jo ujeli pri kaki besedi ali zalotili pri kakem sumljivem dejanju, da bi potem stvar hitro nesli v ušesa Gotšalkova? Sestrično Slavico bi še najrajši imela pri sebi. Toda Slavica je s svojim očetom Pluzonom odšla domov v Velegost koj drugi dan potem, ko so bili prišli saksonski snubači v Ljubek, pa sta se o tej priliki hudo spopadla Gotšalk in Pluzon. Viljenica je sicer izprva zelo ustavljala Slavico, naj bi ostala pri nji, da jej sami ne

bode preveč dolgčas v Ljubeku. No po kratkem razgovoru in preudarjanju jo je pa vendar nekako lahko, da, še rada odpustila. Zgovorili sta se bili namreč pred slovesom, da bode Slavica iz Velegosta sporočila knezoviču Krutu na Rujano vse, kar se je zgodilo v Ljubeku: Da je namreč saksonski vojvoda zasnubil Viljenico za svojega sina, da mu jo je nadknez tudi že obljubil, da se pa knežnja ustavlja na vse kriplje — a se jej ravno zato godi slabo. Tako poročilo bode pa Slavica lažje poslala na Rujano z doma, ker je tam nihče ne bode nadzoroval in tudi ne oviral v tem oziru, in je tudi pot, oziroma vožnja, iz Velegosta do Rujane neprimeroma krajša kakor pot iz Ljubeka. Sploh je obljubila Slavica knežnji, da bode z doma vedno posredovala med njo in rujanskim knezovičem po slih, če bode pa kaj posebnega, ji bode prišla sama povedat v Ljubek. Knežnja Viljenica je Slavico po takem dogovoru rada odpustila in jej samo še to naročevala pred njenim odhodom, naj vendar ona, oziroma njen oče Pluzon, poizkuša izvedeti, kje je Slavomir, ali je še živ ali je mrtev: zakaj on je njeno največje upanje.

Dolgo časa ni prejela Viljenica nikakega obvestila od sestrčne Slavice. Čudno se jej je to zdelo in že je začela misliti in tarnati, da jo je ves svet zapustil. Kar je prišla pred božičnimi prazniki v Ljubek Slavica sama. Prinesla je nadknezu in kneginji pozdrav svojih roditeljev, njih iskrena voščila k praznikom in njih srčne želje, da bi bilo novo leto za njo, za njuno obitelj in za vse Bodriče veselo pričeto. Knežnji Viljenici je pa prinesla še nekaj bolj zaželenega kakor voščilo k praznikom in k novemu letu —: pismo od rujanskega knezoviča. Hlastno je stegnila roke po listu, hlastno in očitno slastno ga brala, prebravši ga pa zardela — vsa vesela. Saj je bilo Krutovo pismo pa res pravo zdravilo in mazilo za njeno malokaj že mrtvo dušo in njeno bolešno srce. V pismu je dejal knezovič, da ga je silno užalostila vest, ki jo je izvedel po Slavici: da se njej, Viljenici, tako godi. Pa naj le potrpi: on sočuvstvuje in

trpi z njo. In naj bode le prepričana, da je on nikoli ne bode pozabil, in nikoli ne bode pripustil, da bi jo oče proti njeni volji dal Nemcu za ženo. Tega ne bode pripustil, to bode zabranil makari z vojno silo. Le naj bode mirna in potolažena: on misli vedno na njo in je ne bode nikdar zapustil; le naj tudi ona njega ne pozabi...

Vsa srečna, vsa vesela je vteknila Viljenica Krutov list v žep, pač z namenom in sklepom, da ga mora še večkrat prečitati. „Ali mi prinašaš še kaj drugih novic?“ je vprašala Slavico z radostno-razburjenim glasom.

„Kaj jih nimaš še zadosti?“ jej je otožno in obenem nekam zbadljivo odgovorila Slavica in se nasmejala, pa nasmejala nekako prisiljeno.

„Kako si pa čudna danes! Veš, in si lahko misliš, kako sem vesela Krutovega pisma. Pa morda si mi prinesla še kako drugo veselo novico. Ali ste kaj izvedeli o Slavomiru?“

„Prav, da si me spomnila! Veš, kaj pravi moj oče: Slavomira je nadknez Gotšalk dal ali ubiti ali ga ima pa kje zaprtega. In čuj, kako je prišel do te misli. Povsod je po skrivnih svojih slih poizvedoval po svečniku. Zaman. Od nikoder ni nič izvedel o njem. Zadnjič je pa prišel k nam v Velegost neki Stojmar z Gnojskega in je mojemu očetu pravil tako-le: Prejšnji mesec je bil v Ljubeku na sejmu, in ko je stal na glavnem trgu, je zagledal dva vojnika v obleki nadknezovih telesnih stražnikov, ki sta ponosno šetala med ljudmi. Zdela sta se mu čudovito znana. Gledal ju je gledal, pa spoznal, da sta ravno ta dva vojnika, kajpada v drugačni opravi, spremljevala Slavomira in z njim prišla tudi v njegovo hišo; to je bilo predlanskim, ravno preden je Slavomir izginil. Vprašal je potem ljudi, kdo sta ta dva vojnika, pa so mu odgovorili, da Gojnik in Godimir. Kako sta prišla v svečenikovo družbo? Nihče drugi ju ni najel kakor Gotšalk, da sta ga z zvijačo ujela in potem ali ubila ali pa kam zaprla!“

Viljenica se je zamislila v preteklost pa vzkliknila po kratkem razmišljanju: „To je

jako zanimivo! Spominjam se sedaj dobro, da sta Gojnik in Godimir izginila iz moje službe iz Velegosta ravno tisto noč, ko je odhajal iz Velegosta tudi Slavomir. Hm, prav lahko je mogoče, verjetno je, da sta ravno ta dva moja strežnika spravila na nadknezovo povelje svečenika s poti. Pa kam bi ga bila spravila? Ali sta ga ubila ali sta ga odvedla v kako dosmrtno ječo? Kako bi to izvedela? Gojnika ali Godimira ne smem vprašati: ta dva mi ne bi povedala resnice. Sicer sta po imenu še moja strežnika, toda kako jima hočem kaj zaupati, kako ju kaj zaupno vprašati, ko vem, da je, zlasti Gojnik, za Jaroslavom največji nadknezov zaupnik, Godimir je pa od Gojnika popolnoma odvisen! Pa saj morda tudi po drugi poti pridemo resnici do dna. Poizkusajmo, poizvedimo na primer, kakšni ujetniki so v stolpih našega gradu.“

„Koga hočeš pa vprašati? Saj veš, da se bode tako vprašanje zdelo vsakomur sumljivo — ko vsi tako pazijo náte!“

„Godislava nam bode morda znala povedati, stara naša služkinja. Njo bodem vprašala.“

„Pa se jej ne bode zdelo vprašanje čudno, in ali te ne bode izdala? Saj je vendar služkinja kneginje Sirite, ki te ima posebno v želodcu!“

„Ne, sedaj je moja strežnica, kneginja jo je odločila meni v strežbo — pač da bi po nji natanko vse izvedela, kaj jaz počnem. Pa se je zmotila. Godislava je meni vdana iz dna srca. Zakaj ona je tudi privrženka starih naših bogov. In veš, kako sem to izvedela? Enkrat je pospravljala v drugi moji sobi tu zraven, ko sem jaz spodaj v obednici zajuterkovala. Zatrdno me ni še tako hitro pričakovala gori. A jaz sem tisto jutro prej kot po navadi vstala od mize in šla v svoje stanovanje. Tiho sem stopila sèm v prvo sobico in kaj sem slišala iz druge sobe? Godislava je tiho pela staro pesem ‚o Svetovitu svetlem‘. Ko je prišla iz one sobe sèm in tu zagledala mene, se me je neznansko ustrašila. Jaz sem se pa nasmehnila in jo pomirila: — Nič se me ne boj, Godi-

slava! Zastran mene lahko poješ to pesem, kadar hočeš, samo to glej, da te kdo drugi ne sliši! — In od takrat me ima starka rada kot zenico svojega očesa. Na njo se bodem torej obrnila: morda bode kaj vedela in nam dala pojasnil.“

In Viljenica je poklicala služkinjo in vprašala, ali kaj ve, kakšni ujetniki so kaj zaprti v stolpeh. Godislava je odgovorila, da jih je precej, ali kakšni so, ne ve.

„Katerega pa najbolj čuvajo? To lahko veš.“

„Nekega morskega roparja. Zaprt je v severnem stolpu.“

„Že dolgo?“

„Od lanskega poletja.“

„Ali si ga ti videla?“

„Nihče izmed družinčadi ga ni videl; pripeljali so ga vojniki v neki vihar ni noči.“

„Pa ne veš, kateri vojniki?“

„Mislim, da je bil med drugimi Gojnik, Jaroslavov stričnik, zakaj drugi dan potem sem ga zopet videla na dvorcu, prej ga pa nekaj časa ni bilo.“

„Vse se strinja!“ je šepnila knežnja Slavici, k služkinji obrnjena pa nadaljevala: „Kdo mu pa streže?“

„Neki Gorm, nem Danec, ki so mu Angleži v vojni iztrgali jezik.“

„Kako bi se pa prišlo do tega ujetnika skrivaj, da ne bi nihče izvedel?“

„Skrivaj priti v stolp je nemogoče: po dva vojnika stojita pred vhodom noč in dan na straži.“

„Tako? Potem pa ni nič! Le pojdi sedaj, Godislava; povedati pa ni treba nikomur, kar sem te vprašala!“

„Nobeden drug ni ta ujetnik kot Slavomir!“ je dejala razpaljenih lic Viljenica, ko je odšla služkinja.

„Jako verjetno, skoraj gotovo. Toda dognati je vendar treba gotovost.“

„Kako bi jo pa dognali?“

„Hm, ker Gorm ne more govoriti, vprašajmo ujetnika pismeno: naj nam pove, kdo je.“

„Kako, po kom bi mu pa pismo poslali, da ne bi vzbudili suma?“

Slavica je malo pomišljala pa dejala:

„Kako? Čisto preprosto! Poslušaj! O Božiču je tako navada, da tudi ujetniki dobé kaj poboljška pri jedi. Pošljivi medve na Sveti dan mal poboljšek ujetniku v severnem stolpu: hlebček posebnega kruha. Hlebčku naredivi od spodaj vrezek, v odprtino vtaknivi listek s črtalnikom in na ta listek zapišivi besede: — Povej, nesrečnik, kdo si! Zapiši svoje ime na drugi listkovi strani, pa pusti listek na dnu posode, v kateri ti bode prinešena jed! — Godislava bode položila ta hlebček poleg drugega jela, ki ga bo nesel Gorm ujetniku. In ko bo Gorm nazaj prinašal prazno posodo, naj ga bode prestregla na hodniku pred kuhinjo Godislava, mu odvzela posodo, češ da jo bode že ona nesla v kuhinjo, in bode vzela iz posode list in ga nama prinesla. Godislava bode zatrdno rada pomagala pri tej stvari.“

„Zatrdno! Zlasti če jej poveva, da gre tu za Slavomira, da njega iščeva; njega ona kar obožuje. Slavica, tvoja zamisel je krasna! Poizkusimo jo vdejestviti.“

In poizkušali sta mladenki in s pomočjo Godislave, ki je bila vsa vneta in za vse pripravljena, ko je slišala, da gre tu za Slavomira, to misel tudi vdejestvili. Na Sveti dan zvečer jima je Godislava že prinesla listek, ki sta ga bili opoldne poslali ujetniku v severnem stolpu, nazaj, in na drugi listkovi strani sta čitali: — Jaz sem Slavomir. Pomagaj mi, duša usmiljena, reši me! —

„Torej je res Slavomir tu!“ je bolešno vzkliknila Godislava.

„Saj sem vedela, da je on nesrečni ujetnik v severnem stolpu! Ubožec!“ je šepnila Viljenica pomilovalno in sočutne solze so jej stopile v oči. Odkar je bila namreč sama v nekakem zaporu, je bilo njeno srce dosti bolj mehko in sočutno za gorje drugih.

„Kaj ga bodeta sedaj pomilovali, rajši ga blagrujti!“ je tolažilno dejala Slavica.

„Blagrovali naj bi ga! Ali bledeš? Zakaj neki?“

„Zato, ker je v nas našel rešiteljice! Sedaj ga bomo vendar rešile, ne?“

„Ko bi ga mogle! A kako?“

„Veš, kaj ti povem, Viljenica? Včasih si bila ti bolj pogumna in iznajdljiva. Kako bomo Slavomira rešile? Zlahka, če dajo bogovi srečo. Poizkusimo ga rešiti najprej na nič nenavaden, starodaven način. Tako-le na primer: V dvorec — naročimo — naj pridejo določen dan trije možje, oblečeni v redovniško obleko — taka obleka se oskrbi zlahka, in tudi takih mož, ki bi prevzeli tak posel, dobivi kolikor hočevi. — Ti bi, prišedši pred dvorec, rekli straži, da želé iti h Gotšalku in h knežnji Viljenici, češ da prinašajo s Saksonskega važna poročila. Straža jim ne bode branila vstopa, saj vsi vedó, kako ceni in rad vsprejema nadknez duhovnike in redovnike. Medve bi pa prejšnjo noč rešili s pomočjo Godislavino Slavomira iz ječe — stražnika bi napojili, pa bi šlo —, skrili ga potem v tvojo ali mojo sobo, drugi dan pa bi se on preoblekel v obleko enega onih treh navideznih redovnikov in bi z dvema ostalima svobodno šel iz dvorca. Oni trije bi pa kasneje v navadni obleki že kako prišli vun. Seveda, najboljšje je počakati in dočakati časa, ko nadkneza ne bode doma. No, ali ni to lep načrt?“

„Lep, diven!“ je vzkliknila Viljenica in objela Slavico. „Dušica, ti bi bila dobra za poveljnika! Tako bodevi naredili, da. Ti ostaneš lepo tukaj pri meni, saj se ti nič ne mudi domov; tu lepo počakavi, kdaj bode oče odšel kam z doma, potem pa rešivi Slavomira. Najprej pa dobimo ‚redovnike‘ in oskrbimo njih obleko. Kaj praviš, kje bi dobili pripravne može za ta posel?“

„Vsekako morajo to bili zanesljivi naši somišljeniki! Moj oče bi jih lahko najel in poslal.“

„Ali je predaleka pot iz Velegosta! Kako moremo tja poročiti, katerega dne naj zatrdno pridejo v Ljubek, ko morda do zadnjega preddneva ne izvevi, da nadkneza drugi dan ne bode doma. Najboljšje bi bilo in najbolj gladko bi šlo, če bi se tu v bližini dobili pripravní in zanesljivi ljudje. Nemara pa ti, Godislava, poznaš tu v Ljubeku takšne može?“

„Hm“, je dejala Godislava, „boljšega za ta posel ni treba iskati kakor je Godeljub v ljubeškem predmestju. On je pretkan kakor malokdo, je velik prijatelj Slavomirov — saj se je svečenik ustavljal vedno pri njem, kadar je prišel v Ljubek —, on ima dva odrasla, prav pripravna sina, ki bi lahko prevzela vlogi dveh mladih redovnikov, in vrhutega je on po poklicu krojač: bode torej lahko sam naredil redovniške obleke.“

„To je pa izborno!“ sta skoraj v istem času veselo vzkliknili mladenki. „Zlata je vredna ta tvoja vest, Godislava“, je nadaljevala knežnja. „Kdaj bi pa ti lahko stopila h Godeljubu in ga vprašala, ali bi hotel sprejeti to sicer nevarno, toda častno in domoljubno nalogo?“

„Najlažje jutri dopoldne med krščansko božjo službo.“

„Dobro, pa stopi! Samo zabiči Godeljuba, da bo molčal kot stena.“

Drugi dan sta mladenki že izvedeli po Godislavi, da je bil Godeljub neizrečeno vesel novice in se bode s svojima sinovima takoj začel pripravljati, da častno rešijo „častno in domoljubno nalogo“.

„Bogovi so z nami; vse pojde po sreči!“ je vrisknila Viljenica. „Sedaj treba le še čakati, kdaj pojde nadknez z doma: nekam pojde zatrdno prej ali slej, vedno ne bode tičal doma!“

In čakali sta mladenki z Godislavo in Godeljubom tega časa, čakali dolgo, a ga slednjič vendar pričakali. Nadknez Gotšalk je dobil v začetku februarja meseca od saksonskega vojvoda Ordulfa ljubeznivo povabilo, naj pride pred pustom v Lunenburg, da se vdeleži dvornega lova — in da se na prijateljskem sestanku razgovorita o nekaterih političnih in o družinskih razmerah. Gotšalk se izprva ni mislil odzvati. Toda kneginja, ki je že zdavna želela iti v Lunenburg obiskat svojega sina Henrika, ga je toliko časa pregovarjala, da se je vdal. In pred pustno nedeljo je odrinil s kneginjo, s sinom Budivojem, z dvorniki in z mnogoštevilno telesno stražo, z Jaroslavom in Gojnikom na čelu, v Lunenburg. Gotšalk je pred

odhodom vprašal Viljenico, ali kaj pozdravi saksonskega vojvodiča, in v njegovo veliko veselje mu je knežnja sramežljivo in tiho odgovorila: „Lepo!“ Nadknezu še na misel ni prišlo, da je bila ta hčerina sramežljivost umetno narejena.

„Sedaj je pa naša ura!“ je dejala knežnja Slavici. „Kdaj začnemo?“

„Pustni torek je najpripravnejši dan.“

„Dobro.“

Pustni torek opoldne je Slavomir dobil v posebnem hlebčku kruha listek z napisom: „Zvečer bodi pripravljen na rešitev!“ Popoldne so vojniki-stražniki pred dvorcem uganjali pustne burke in peli in — pili: Slavica je namreč kupila njim in družinčadi cel sod vina, češ da je jezna, ker pred pustom ni prišel noben snubač po njo. In pili so vojniki, pila je družinčad, da je bilo pred mrakom že vse vrtoglavo. Pozabljena tudi nista bila vojnika, ki sta stala na straži pred severnim stolpom. Za nju kakor tudi za Gorma je izredno požrtvovalno skrbela Godislava: čutaro za čutaro vina jim je ne-utrudno donasala.

Ko se je naredila noč, je bilo v dvorcu že kmalu vse tiho: vsa družinčad je že zaspala. Le spodaj v veži so nekateri vojniki še vpili in pili. Z novo čutaro v roki je stopila Godislava okoli desete ure v Gormovo sobico: Danec je spal, zleknjen na svojem ležišču, trdno, da bi ga največje trombe glas ne mogel zbuditi. Godislava je vzela na mizici ležeči ključ od Slavomirove ječe in odšla z njim in s čutaro proti severnemu stolpu. „Hej, junaka, še pijta, danes je pustni torek!“ je dejala stražnikoma, ki sta se že komaj držala pokoncu. In nastavila sta drug za drugim čutaro in pila. „Vesta kaj junaka?“ je nadaljevala starka. „Presneto sta nespametna, da v tem mrazu tu stojita! Saj ni doma nadkneza! Pojdita rajši v sobico tu zraven leč.“ In vojnika je bil ta svet po volji; še sta izpila, kar je bilo v čutari, kolovratila v bližnjo sobico, se zavalila na ležiče in težko zahropela. Še je malo počakala Godislava, ugasnila luč, potlej pa odprla, kolikor se je dalo lahno, vrata v Slavo-

mirovo sobo. „Pojdi tiho z mano! Nič se ne boj! Jaz sem Godislava!“ je rekla pri vratih čakajočemu svečeniku, ga prijala za roko in ga vedla čez prag. Nalahno je zopet zaklenila vrata in peljala Slavomira po tihih hodnikih v sobo knežnje Viljenice. Ko ga je dovedla tja, je zletela v Gormovo sobico, položila ključ na prejšnje mesto pa zdirjala nazaj v Viljeničino sobo, kjer sta bili knežnja in Slavica Slavomira že posadili na stol in se zapletli z njim v tih razgovor, ki je trajal malokaj celo noč.

Drugi dan dopoldne so prišli trije ‚redovniki‘ z globoko črez oči potegnimi kapucami pred dvorec in rekli straži, da bi radi govorili z nadknezom in s knežnjo Viljenico: prihajajo z važnimi poročili. Stražniki so bili še zaspani in zdelani od prejšnjega dne; ni se jim dosti ljubilo govoriti, še menj pa natančnejše izpraševati došlecev; rekli so ‚redovnikom‘ le, da je samo knežnja doma — pa so jih pustili gori.

V Viljeničini sobi se je Slavomir oblekel v habit najstarejšega ‚redovnika‘ — Godeljuba in črez nekoliko časa je zapustil z mlajšima redovnikoma, Godeljubovima sinovoma, brez vsake zapreke dvorec. ‚Redovniki‘ so mirno korakali po mestnih ulicah, šli iz mesta, v šumi pred mestom pa zahajali pripravljene konjiče in jih zapodili proti vzhodu.

XX.

Bajna zimska noč je legla na Novo Bukovico, veliko vas med Velegradom in Roztokom, in na njeno smrtnotihno okolico. Nebrojni biseri so se v mesečini iskrili na srenu kakor ravnokar vznikle svetle cvetice. Bele koče so štrlele iznad snega kakor nemi grobovi sredi smrtne poljane. In poedini glasovi, ki so prodirali iz teh tihih domovanj, so zveneli v brezglasno noč, kakor skrivnostni pogovori, in votli vzdihljaji usehlih mrličev. In od belega snežnega prta, ki je odeval te gomile-koče, so se cedile blesteče solze, in te solze so se naglo strjevale in zgoščevale v srebrne, ledene sveče. In nad čarobnim tem grobljem so gorele zvezdic

zlate lučke in bledega meseca srp . . . Res, bajna, nepopisna zimska noč!

Včasih je bilo v Novi Bukovici ob zimskih večerih tako prijetno. Kolovrati so brneli in šumeli kot rečni valčki, predice so pele kakor srebrni zvončki, mladeniči so se šalili, starci so pravili davne dogodbe, deca jih je pa strmeč poslušala. Ali nocoj! Vse mrtvo! Malokaj vsa vas je bila že v prvih večernih urah v temi in pokoju. Le v oni veliki hiši sredi vasi, pri Mestivoju, so še svetili.

Na ognjišču, ki je stalo v kotu sobe — postavljeno sèm pač zato, ker peč ni dovolj grela prostorne čumnate — je gorel velik zglavnik, počasi, od grče do grče. Okoli ognjišča so sedeli na stolah možaki, stari in mladi. Ženske so pred kolovrati sedele na klopih pri peči, a niso predle: roke križem na prsih, so čakale, kaj bodo povedali možki. Še bolj vneto so pa na to čakali otroci, ki so se bili spravili na peč. Samo ona dva beraški oblečena moža, ki sta sedela pri peči v kotu pri vratih, vsaj na videz nista kazala dosti zanimanja za možake, oziroma njih pogovore: kučmi sta potegnili globoko črez oči, naslonila glavi k peči in dremala. Kdo sta bila — kdo ju je vprašal? V mraku sta prišla v vežo in prosila mlado Mestivojko prenočišča. Kdo bode v takem mrazu premražene in zatrdno tudi sestradane berače podil od hiše? Mestivojka jim je kar velela v hišo: prenočevala bodeta lahko in tudi nekoliko večerje bodeta lahko dobila. In sta šla v sobo in sedla v kot k peči in na tem mestu obsedela tudi po večerji, ki jima jo je prinesla Mestivojka na klop.

Živa žerjavica je širila z ognjišča nekako blagodejno vonjajočo gorkoto po sobi. Stari Mestivoj je gledal v žerjavico pa izpregovoril:

„Huda prede letos vsem bodriškim plemenom. Drevljane pobira vsled lakote kužna bolezen. Smoljanom ginejo debele črede. Vagri so zakopani v zametih. Takisto Glinjani in Polabljeni in Varni. In ali je nam kaj boljše? Mrazi nas tarejo in boleznimi in lakote cepajo naši ljudje v grob. In zakaj

je prišlo toliko hudo na nas? Zakaj ravno letos, to vas vprašam?”

„Zakaj, vprašaš, Mestivoj?” se je oglasil poleg njega sedeči Dragomisel, Mestivojev sosed. „Zakaj to vprašaš? Ali vpraša zlo-delnik, zakaj ga obešajo? Čemu bi se spraševali, zakaj je prišlo toliko hudo nad nas? Pregrešili smo se zoper bogove, ker smo jim odrekli čast in molitev ter sprejeli novega Boga. Zato nas tepejo s šibami, zato je tako gorje v deželi.“

„Tako je; prav pravijo modri oče Drago-misel“, je posegel v besedo Jaropolk. „Tak-isto mislim tudi jaz. Ta strašna zima in bo-lezen in lakota so kazni, poslane od bogov. Trpeti moramo sedaj, kar smo zaslužili. Pa kdo ve, kaj še pride? Morda še večje ne-sreče. Kaj naj storimo, da se izognemo še hujši bedi, kaj?”

„Proč z novim Bogom, proč s križem, proč z Nemci in Gotšalkovo vlado!“ je za-vpil mladi gospodar Gorazd, sin Mestivojev.

„Vratislav“, je zopet izpregovril stari Me-stivoj in se obrnil k mladeniču, ki je sedel pri steni, „Vratislav Bogumilov! Prišel si včeraj iz Ljubeka. Kaj si videl in izvedel tamkaj? Kaj počne nadknez Gotšalk?”

„Tudi Ljubek čuti, čuti že dolgo zimo in lakoto“, je odgovoril mladenič. „Nad-knez je pa ves predpust sedel z nemškimi duhovniki in priseljenci v sobi pri topli peči in z njimi jedel in pil v izobilju. Hm, saj za hramove in kleti njegove je bila dobra letina! Pa ne da bi pomagal stradajočim! Za pritepenice pač, za rojake nima srca. Oni dan je knežnja Viljenica — tako so mi pra-vili v Ljubeku — nesla v neko borno hišo, kjer so imeli bolnika, nekaj jela. Pa ko je oče to izvedel, ji je ostro prepovedal, še katerikrat storiti kaj takega, in je iz dvorca sploh nikamor več ne pusti.“

„Neusmiljeni človek!“ se je oglasila od peči starka Ljubislava, Mestivojeva žena. „No da, kakor bi bila kdove kaj storila, če je nesla revežu dar! Tak je Gotšalk, ki ga je narodova dobrota posadila na knežji pre-stol! Ali lepo vrača ljudstvu izkazano mu dobroto!”

„Nič več ni prida; prevzel se je, odkar je na višku!“ je pristavila sosedka Vojeslava. „Te proklete nemške pope pase, narod mora pa stradati!”

„Narod je Gotšalku deveta briga!“ se je zopet oglasil Gorazd.

„Sreča njegove plemenite hčere pa de-seta!“ je pridela Budislava, mlada Goraz-dova žena. „Viljenica je deklica, da je pod solncem ni enake; ona je najlepši biser naše zemlje. Gotšalk pa z njo ravna kot s sužnjo, kot z ujetnico. In to samo zato, ker čuti z narodom, ker je pristno slovensko dekle in ker noče vzeti saksonskega vojvodiča. Jeseni — saj veste — so jo prišli snubit Saksonci, oče jim jo je obljubil, a ona se brani z vsemi štirimi.“

„Hej, ljudje božji, res je, kar pravi Budi-slava“, je posegel vmes Vratislav. „Viljenica je bisernica naše zemlje, stokrat boljša in stokrat vrednejša bodriškega prestola kakor njena brata Budivoj ali Henrik. Ali oče jo hoče na vsak način dati Saksoncu. Kaj vam povem: Pred pustno nedeljo se je odpravil nadknez s kneginjo in z mnogobrojnimi spremstvom v Lunenburg k saksonskemu vojvodu — po kaj pač? ... Poklonit se mu do črne zemljice in prodajat svojo hčer!”

„Sram ga bilo!“ je zakričala stara Ljubi-slava. „Včasih je bil Gotšalk velik junak, ki so pred njim grozničavo trepetali Nemci. Sedaj je pa tak hlapčon istim Nemcem! In kdo je temu kriv, kdo mu je izpremenil čud? Križ. In kdo je kriv, da nas tarejo zle nadloge? Križ, ki smo se ga oklenili v sle-poti svoji, zapustivši stare bogove. Zato nas ti bogovi sedaj tepó s šibami debelimi in nam preté še z debelejšimi. Hej, dajmo bo-govom zadoščenje, da nas še hujše ne uda-rijo! Doli s križem!”

„Doli s križem!“ so naravnost zatulile za njo druge ženske. „Doli s križem!“ so zakričali tudi moški. Strast je govorila ... Med njih vpitjem in kričanjem je stara Ljubi-slava vstala, snela bogokletno velik, dolg križ s stene in ga bliskoma vrgla v ogenj. Zakadilo se je: suhi les je počil in začel goreti s prasketanjem ...

Groza je prešinila navzoče. V tla so obrnili poglede in v molku in strahu drgetali. Kar so bržkone vsi odobraval in kar morda vsi želeli, jih je pretreslo s strahom in trepetom.

Še so drgetali — kar se je zaslišal pod oknom mal šum. Vežna vrata so se odprla, odprla se čez nekaj trenutkov tudi sobna

vrata, in vstopili so trije — menihi.

Ženskam pri peči je kar sapa pošla, češ sedaj

smo pa zajeti pri lepem činu: ti nas

bodo za trdno izdali Gotšalku!

Tudi moški so bili presenečeni,

osupnjeni, in tudi nje je

prešinila ta ista strašča misel: ti nas

bodo sedaj izdali! Toda pokazati so

hotel preplašenim ženskam, da

so zastopniki močnega spola. Gorazd je planil pokoncu,

za njim so

vstali drugi in drzno gledali prihajacem v oči. Že je imel Gorazd na jeziku vprašanje: Kdo ste, kaj bi radi? — pa ga je prehitel najstarejši redovnik z dolgo, belo brado s pozdravom: „Mir tej hiši!“

„Mir tudi vam, če prihajate v znamenju miru!“ je odgovoril Gorazd.

„Ne; mi prihajamo v znamenju bojnega boga!“ je svečano-resno dejal stari redovnik.

„Proti komu pa prihajate v tem znamenju?“

„Proti istemu kakor vi!“ se je zarežal redovnik in pokazal na križ, ki je počasi gorel na ognju.

Vsi so ostrmeli in onemeli. „Kako to

misliš?“ je

vprašal slednjič Mestivoj.

„Hoditi po svetu v znamenju boj-

negaboga — to vendar ne pristuje re-

do vnikom!“

„Redovnikom res ne, menipa! Me-

stivoj, ali me ne poznaš?“

je radostno vzkliknil ‚re-

do vnik‘,

vrgel prej globoko čez

oči potegnjenno kapuco

nazaj čez glavo in pro-

žil Mestivoju roke.

„Ali je mogoče?“ je za-

ječal le-ta in stopil nazaj.

„Ti, Slavomir? Ali le tvoj duh?“

„Jaz sem, Slavomir, z dušo in s telesom!“ je smeje odgovoril ‚redovnik‘ in poljubil Mestivoja. „Ta dva moja tovariša“, je nadaljeval, „sta pa Godeljubova sinova iz Ljubeka.“

Zdajci sta pa planila pokoncu tudi ona dva beraški oblečena moža iz kota pri peči, skočila v sredo sobe in vzkliknila veselo:

MATI BOŽJA.

CARLO MARATTI.

„Pozdravljen, Slavomir!“

Sedaj je pa ta široko odprl oči: „Koga vidim? Ali me vara vid? Pluzon, Volčan!“

„Ne vara te ne!“ se je zasmel eden navidezni beračev. „Res: jaz sem Pluzon in to Volčan — z dušo in s telesom!“

„Pa v taki obleki hodita okoli?“

„V kakšni pa ti! No, da se ne bodeš čudil ne ti ne Mestivoj in drugi: Jaz sem prišel obiskat Volčana v Roztok. Govorila sva o bedi, ki tare Bodriče. Jaz sem vprašal Volčana nadalje tudi to, kakšen duh vlada med narodom v njegovem okrožju. Pa mi je dejal: — Pojdi se z menoj na lastne oči in na lastna ušesa prepričaj! — Pa sva prišla v beraški obleki iz tega namena sèm. Sedaj bodeš pa ti povedal, odkod prihajaš v taki obleki sèm.“

„Jaz prihajam naravnost iz Ljubeka, iz ječe. Pa preden pripovedujem dalje, prosim, Gorazd: spravi naše konje, ki smo jih pustili zunaj, v hlev.“

Na Gorazdov migljaj je hitro skočil vun hlapec; Gorazdova žena je pa odhitela v kuhinjo pripraviti imenitnim gostom tople večerje. Medtem, ko jo je s svojimi deklami pripravljala, je pa Slavomir, ki je sedel k mizi, pripovedoval napeto poslušajočim moškim in ženskam svoje zgoode in nezgoode.

„Blaga deklica, ta Viljenica!“ je vzkliknila Ljubislava, ko je Slavomir pripovedoval, kako ga je rešila knežnja s Slavico, z Godislavo in z Godeljubom in njegovima sinovoma. „Blaga deklica zares!“ so potrjevale za Ljubislavo druge ženske.

„Blaga, plemenita mladenka je knežnja“, je nadaljeval svečenik. „Ona je rešila mene, jaz bodem pa njo, makari s kijem in mečem: Gotšalk je ne bode več imel dolgo časa v svoji kruti oblasti, in Nemec je ne bode nikdar imel za ženo! Ej, Gotšalk, nagromadena je že nevolja in jeza bodriškega naroda nad tvojo nemško vlado! Podžgali bomo še to pomlad to gromado, in gorela bode s strašnim plamenom, v katerem gorjé tebi, Gotšalk, in nemškim tvojim pristašem! Kaj vam pravim, bratje moji, sestre moje: Pripravite se za pomlad!“

XXI.

Lastavička je s sabljastimi perutnicami zafrfetala, in kukavička je z močnim glasom prikukala v severne dežele oznanujoč veselo vest, da se vrača pomlad s toplega juga: glavo okrašeno s krasnim vencem pisanih cvetic, odeta s svetlozelenim plaščem, iz ročne košarice troseč južne darove, cvetje in zelenje. In res se je vračala ta zala mladenka in delala povsod velika čuda: kamorkoli je dihnila, je skopnel sneg in se stajal led, in kamorkoli je stopila, so zazelenela tla in pognala cvetice. Vse je bilo veselo te mladenke; in kako ne: saj so v njenem spremstvu hodile po deželi živahne ptičke in tople sapice in jasni solnčni žarki! Veseli so je bili in radostno so jo pozdravljali zlasti Bodriči.

Sicer jih je še trla beda: z zimo se ni poslovila obenem tudi lakota. A pomlad jim je vendar prinesla lepe nade, da bode kmalu boljše. Vtoliko so bili pa že sedaj na boljšem, ker so bila pota razhodna in prosta, in so iz sosednjih dežel lažje dovažali žito v kraje, kjer je bila velika straja. Da so pa tudi reveži in brezpetični kmetje mogli kupovati, so jim na spomlad drage volje posojevali, še največ pa kar darovali denar boljari. V tem oziru so se zlasti odlikovali naši znanci Gostomisel, Draško, Svetopolk, Ratibor in Volčan. Vse je pa prekosil bogati Pluzon. Z lastnim denarjem je nakupil cele vozove žita in ga delil ljudstvu zastonj. Zato ga je pa narod tudi zahvaljeval z zgovornimi, hvaležnimi usti. In dočim so se trosile po deželi zle — seveda izmišljene — govorice o Gotšalku, češ da ima v Gradišču v Ljubeku polne shrambe še starega žita, a ga ne deli med stradajoče ljudstvo, ker ga od tega odvrčajo nemški duhovniki, češ naj se le uči ljudstvo spoznavati s stisko Boga — se je čula o Pluzonu samo pohvala. Pluzon je bil kmalu v vseh ustih pa tudi v vseh srcih.

Staroverni in s staroverskim duhom prepojeni Bodriči so bili pa pomladi Gospodnjega leta 1066. veseli in so jo radostno

pozdravljali še iz drugega vzroka. Pričakovali so zatrdno, zlasti oni, ki so vedeli, da je Slavomir zopet na prostih nogah in biva skrit pri Pluzonu, velikih dogodkov in važnih, njim ugodnih političnih sprememb. V tem pričakovanju jih je še posebno utrdila velika, strašna zvezda-repatica, ki se je prikazala o Veliki noči tistega leta na nebu; saj je kometa blesteči rep narodom že od nekdaj veljal za skupaj zvezano in visoko dvignjeno šibo-kaznovalko in za napovedovalko imenitnih dogodkov. Na Nemškem so se tisto leto že zgodile velike spremembe. V državnem zboru v Triburu so v začetku l. 1066. nemški knezi prisilili mladega kralja Henrika IV., da je odslovil z dvora vse-mogočnega bremenskega nadškofa Adalberta, katerega so koj po padcu napadli stari nasprotniki Billungi v njegovi škofiji: vojvodič Magnus ga je primoral, da je bežal iz Bremena v Goslar, in mu naposled vsilil pogodbo, ki je kakor z enim mahljajem razdrla in razrušila vse, kar je bil naredil in zgradil Adalbert v dnevih svojega neomejenega gospodstva v nemškem kraljestvu. In sličnih velikih dogodkov in velepomembnih političnih razvozljajev in preobratov so to leto pričakovali tudi pogansko misleči Bodriči v svoji deželi. Razvozljajev in preobratov pa so pričakovali od Slavomira in Pluzona. Na nju so bile uprte vseh oči.

Slavomir in Pluzon sta pa na velikonočni ponedeljek zvečer na pomolu Pluzonove hiše v Velegostu stoječ tudi željno nekoga ali nečesa pričakovala. Repata zvezda se je zopet prikazala na nebu. „Ta nam bode koristila pri praznovernem preprostem ljudstvu; ravno o pravem času se je pojavila!“ je izpregovoril Slavomir. — „Od bogov kot predznak poslana šiba-kaznovalka in maščevalka je to za vse one, ki so zavrgli stare bogove — porečemo ljudstvu in ljudstvo bode rado verjelo. Toda zakaj njega ni od nikoder? Saj je vendar sporočil, da bode že vse uravnal tako, da bode na današnji dan v mraku že tu. Toda glej, Pluzon, ali se motijo moje oči? Ali ni ravno sedaj-le prišel!“

Pred hišo so res obstali trije jezdec, in srednji izmed njih je urno kot jegulja skočil s konja, izročil žival enemu svojih spremljevalcev pa poletel v gorenje nadstropje. Bil je rujanski knezovič Krut.

V kasno noč so čuli v gorenji dvorani obednici rujanski knezovič, Slavomir in Pluzon z ženo in s hčerko Slavico ter se tiho razgovarjali. Drugo jutro na vse zgodaj je odpeketal rujanski knezovič s svojima spremljevalcema zopet nazaj proti morskemu obrežju, kjer ga je čakala ladjica, da ga ponese domov na Rujano. Kmalu za njim pa sta se poslovila od gospodarice in Slavice tudi Pluzon in Slavomir — le-ta oblečen v redovniško obleko, v kateri je bil ušel iz Ljubeka —, zajahala brzca konja in zdrčala proti zahodu. Poletela sta po beli cesti v Ribnico in tam dolgo šepetala z boljarjem Gostomislom. Potem sta pa zopet skočila v stremen in zdirjala k Volčanu v Roztok. Iz Roztoka sta krenila daleč na jug k Draškotu v Mahovo, in odtod sta ju nesla strelovita konja proti jugozahodu v Varnovo k Svetopolku in v Gabrovo k Ratiboru. Ustavila sta se med potom tudi v marsikaterem trgu in selu, ležečem ob cesti, pred hišo kakega znanca. Pa le za toliko časa, da sta se konja odpočila, ona pa znancem zašepetala nekaj tihih, skrivnostnih besed. Pa sta zopet letela naprej naglo kot kriloviti veter. A v vsakem kraju sta pustila skrivnostno šepetanje za seboj. In širilo se je to šepetanje, kakor se širi šumenje v stoletnem gostolistem gozdu — v katerem je prej v koreninah in vejah in vrhovih dreves vladala velika, skrivnostna tihota — če zapiše vanj sapa: peresa se sprožijo in drobni listki lahko zašušté, in to šuštenje leti od lista do lista, od drevesa do drevesa, in gre šum kmalu po vsem gozdu, da se budé ptice v gnezdih in duplih. Zašepetala so mesta in trgi in vasi, zašepetali in zašušteli so gaji in gozdi in njive. Kmalu je vsa dežela šepetala skrivnostno šepetanje. Če je kmet srečal kmeta, je postal, se ozrl okrog sebe, ga li ne vidi kak sumljiv človek, pa je pošepetal z njim. Na njivah so stikali moški in ženske

glave vkup in šepetali. Na večer so se zbirali vaščani v gručah pod vaško lipo in šepetali. Kaj neki pomeni to skrivnostno stikanje glav in to šepetanje? Kaj neki pomeni, da doslej tako mirni kmetje kasno v noč brusijo staro skrhano orožje, ki je že dolga leta ležalo na izbi, in režejo in kalijo pušice? Kaj naj to pomeni, da se zbirajo mladiči tam v sredini gozda na planoti in sučejo bridke meče in sulice in mečejo kopja in urijo ude? In kaj naj pomeni, da starci slepci pod vaško lipo udarjajo na gosli in popevajo pesmi junaške in bojne?

V nadknežjem dvorcu v Ljubeku je vedel samo eden, kaj pomeni vse to — Viljenica. Tudi ona je bila od Velike noči sèm vsa skrivnostna. Govorila je še menj kakor jesi in pozimi, ko jo je morila žalost. Okrog usten pa se ji je od Velike noči sèm vedno zibal skrivnosten smehljaj. „Izpametovala se je in zavedla sreče, ki jo čaka ob strani saksonskega vojvodiča!“ je rekel Gotšalk, ko jo je videl veselo in smejočo. Drugi so pa dejali: „Vdala se je, ko vidi, da ni drugače, da mora očetova obveljati!“ A kaj je bil pravi vzrok njene nagle izpremembe in njenih smehljajev, je vedela samo ona in nje sestrčna Slavica.

Le-ta je bila po rešitvi svečenika Slavomira iz ječe ostala v Ljubeku samo nekaj dni še: hotela je samo to še izvedeti, ali bode pobeg svečnikov ostal prikrit ali ne. No, zastran te stvari je lahko kmalu odšla domov pomirjena in potolažena. Živa duša ni črhnila o tem dogodku: Godeljub je pepelnično sredo kmalu za onimi tremi „redovniki“ v svoji navadni obleki zapustil dvorec; stražniki so ga sicer začudeno pogledali, češ kdaj je pa ta človek šel v grad, da ga nismo videli — No, smo ga že prezrli, danes tako vsi slabo vidimo, smo včerajšnji, so si rekli in ga pustili v miru. In Gorm? Le-ta se je zatrdno prestrašil, ko je pogrešil ujetnika; toda bil je, na kar je Godislava že naprej računala, toliko pameten, da je še nadalje kakor po navadi hodil v kuhinjo po jed — za ujetnika v severnem stolpu. Vsa vesela, da se je stvar izšla tako gladko, je

odšla Slavica domov, obljubivši, da okoli Velike noči zopet pride. In res je prišla prve dni po Veliki noči, prinesla Viljenici pismo od Kruta in imenitna poročila. Glede odpora proti Nemcem in Gotšalkovi vladi je že vse zmenjeno. Njen oče, Pluzon, se je postavil na čelo gibanja. S Slavomiro, ki je iz politike nalašč zopet oblekel redovniško obleko, v kateri je bil ušel, že hodi po deželi in budi narod. Določenega dne napadejo vstajniki Ljubek in stavijo nadknezu alternativo: da pretrga vsako zvezo z Nemci in jih zapodi iz dežele ali naj pa odstopi; če ne ga sami odstavijo s silo in proglasé knežnjo Viljenico za svojo vladarico. Rujanski knezovič Krut bode pa z mogočnim brodovjem priplul v ljubeško luko, da podpre njih zahteve in ustavi Dance, če bi hoteli priti Gotšalku na pomoč. Ljubek pa napadejo vstajniki vsakako prej, preden bi imela biti njena poroka z Magnusom. Kate-rega dne ravno, pa še ni določeno; izvedela pa ga bode ona, Slavica, po očetovem slu koj ko bode določen.

In res ga je kmalu izvedela. Gotšalk je namreč razglasil narodu, da se je odločil dati svojo hčer saksonskemu vojvodiču za ženo; poroka bode v Lenčinu, v njegovem rojstnem mestu, dne 7. rženega cveta, na rojstni dan knežnje Viljenice; svoj narod vabi, naj se vdeleži te slavnosti in z njo združene velike ljudske veselice, ki jo misli prirediti tem povodom.

„Hahaha!“ sta se zasmejala Slavomir in Pluzon, „sam nas vabi k sebi! Dobro, bomo pa prišli!“ Pluzon je takoj poslal posebnega sla v Ljubek k svoji hčeri, drugega sla pa na Rujano, razposlal pa je sle tudi po deželi. In zopet je zašepetala cela dežela, zašepetala kratek šepet. Kakšen? Kmetič je srečal kmetiča: „Kako, bratec?“ — „Dobro.“ — „Torej 7. rženega cveta?“ — „Da, 7. rženega cveta v Lenčinu!“

XXII.

Sedmi rženi cvet Gospodnjega leta 1066. je napočil. Obetal se je krasen dan. Prijazno mestece Lenčin je bilo oblečeno v

praznično, svatovsko obleko. Ob osnaženih cestah in ulicah so kipeli v sinji višek ponosni slavoloki in mlaji, prepleteni z venci iz lipovih in smrečjih vej in pisanih cvetic. S streh pobeljenih hiš so pa v lahnem veterčku vihrale raznobojne zastave in zastavice kakor lahno zibajoči se krasnobojni metuljčki.

Nadknez Gotšalk je bil prišel že prejšnji dan v Lenčin in z njim knežnja Viljenica, nje sestrična Slavica, ki je imela igrati ulogo družice, knezovič Budivoj, duhovnik Eppo in dvorniki, ter nevesti prideljene dvorne dame kneginje Sirite. Kneginja sama pa ni mogla — kakor bi rada — priti v Lenčin: bila je bolehnna in je že od Velike noči bivala v Velegradu, ki ji je po svoji tihoti bolj prijal kakor šumni Ljubek. Služabništvo pa je bil nadknez poslal že pred štirinajstimi dnevi v svoj grad v Ljubek, da pripravijo vse potrebno za izredno slavnost.

Na predvečer se je nadknezu kar samo smejalo, ko je videl vse priprave dovršene, videl živahno življenje po ulicah, videl pred mestom številne šatore, ki so jih postavili gostilničarji za gostišča in prenočišča ljudem s kmetov, iz teh šatorov pa slišal bučno popevanje, in izvedel, da je prišlo že dosti starejšin v mesto, še več starejšin in več naroda pa bode prišlo v noči. Še je dal sinu Budivoju povelje, naj odide drugi dan še pred jutranjo zoro z izbranimi njegovimi telesnimi in grajskimi stražniki ženinu Magnusu in njegovim svatom do reke Labe naproti, duhovnika Eppa pa je naprosil, naj bi drugi dan zgodaj maševal v zasebni kapelici v gradu: rad bi bil namreč zgodaj in sam pri njegovi maši, ker bi bil rad pri svetem obhajilu, ki bi je daroval za Viljenico —; pa je odšel v spalnico. Že se je spravljal k počitku, kar mu je sluga prinesel pisemce, češ da mu ga je neznan človek ravnokar vročil in naročil, naj pove nadknezu, da ga zatrdno prečita še ta večer. Gotšalk je odprl pisemce in preletel vrstice: „Gotšalk“, tako je bilo pisano, „nad tvojo glavo se zbirajo črni oblaki. Pobegni še to noč iz Lenčina, ker jutri ne bodeš mogel

več!“ — „Čenče! Saj tudi ne bode treba —“ je dejal nadknez in šel k počitku.

Drugi dan je Eppo res že na vse zgodaj maševal, koj ko je knezovič Budivoj odpeketal Saksoncem naproti. Gotšalk je bil poleg mladega strežnika sam pri njegovi maši. Goreče je molil, pobožno je prejel sveto obhajilo — ne sluteč in ne vedoč, da je prejel sveto Rešnje Telo kot popotnico. Hej, kaj se je bilo zgodilo med Eppovo mašo! Komaj je knezovič Budivoj zapustil z Gotšalkovimi konjiki mesto, so se prikazovale, kakor bi vstajale iz zemlje, pred gradom mogočne čete junaških mož in mladeničev. Tihih korakov so prihajali in se takisto tiho razvrščevali v red. Na prvi pogled bi mislil vsakdo: ti junaki so prišli napraviti nevesti podoknico-jutranjico.

Grajska straža je stala v neznatnem številu pred glavnimi vratmi, pač ker je večji del Gotšalkovih vojšnikov odšel z Budivojem Saksoncem naproti, drugi so se pa opravliali in pripravljali za sprejem; na kak napad na nadkneza pa ob tako slovesnem dnevu in v slovenskem mestu kdo bi mislil! Stražniki so mirno gledali pred gradom rastočo množico. Eppove maše je moralo biti že kmalu konec, ko je skozi to množico prikorakala pred grad truma mož v dragocenih narodnih nošah. Na čelu trumi je stopal Gotšalkov svak Pluzon; v trumi sami so pa vojniki spoznali tudi nekatere druge znane bodriške velmože: Gostomisla, Draškota, Svetopolka, Ratibora in Volčana. Vseh drugih res niso poznali, ali tisto jutro stražo poveljujočemu mlademu vojniku Rastislavu še na misel ni prišlo vprašati koga za ime, ampak ko je zagledal Pluzona, ga je hitro vojaški pozdravil, in ko je Pluzon kratko, zapovedovalno dejal, da gredó v grad, mu je Rastislav le toliko si upal reči, da je nadknez ravno v kapelici pri maši. „Saj smo tudi mi povabljeni k maši!“ mu je odgovoril Pluzon in je stopil s svojim spremstvom v grad. Neovirano so prišli po stopnjicah v prvo nadstropje in zavili na levo stran, kjer je bila kapelica. Pluzon je tiho odprl kapellična vrata, stopil z velmožmi noter in jih

zapehnil za seboj, dočim je stopil svečenik Slavomir, ki je bil tudi vmes, s petimi možmi v zakristijo in takisto od znotraj zapehnil vrata za seboj.

Svečenik Eppo je bil še pri oltarju, ko je Gotšalk zaslišal, da so se odprla vrata, in so prišli neki ljudje v kapelico. Obrnil se je in, ko so prišleci kakor nalašč prav glasno ropotaje stopali proti oltarju, tiho a nevoljno dejal: „Kaj pomeni to? Vedite se vendar dostojno!“ A ko so se prihajači, ne zmeneč se za njegove besede, še bolj šumno bližali, je stopil proti njim in že razdražen zaklical: „Kaj pa vendar hočete? Kako se predrznete motiti službo božjo in onečaščevati posvečeni prostor?“

„Tvoja Jasnost bode že oprostila“, je dejal Pluzon, ko se je s svojci ustavil. „Stvar, ki ti jo imamo sporočiti, je nujna, pa tudi važna, važna tako, da smo se prišli razgovoriti s teboj o nji nalašč na ta, tebi sveti kraj. Gotšalk, prišli smo ti naznaniti, da danes ne bode poroke tvoje hčere Viljenice s saksonskim vojvodičem.“

„Zakaj bi je ne bilo?“ je vprašal nadknez in prebledel.

„Ker tega ne pusti narod.“

„Kateri narod?“

„Narod, čigar nadknez si bil doslej.“ Besedico ‚doslej‘ je Pluzon nalašč poudaril s posebnim, trdim naglasom.

„Ha, ali bode narod meni ukazoval!“

„Ukazovati ti ravno ne more in noče, pač pa more in tudi hoče braniti svoje pravice in preprečiti tvoje, domovini kvarljive nakane. Taka, domovju škodljiva nakana je nameravana in za danes določena poroka tvoje hčere z Nemcem. Zato je narod sklenil, da je ne bode pripustil.“

„Kajpak bode storil?“

„Preprečil jo bode. Gotšalk, izjavljam ti še enkrat slovesno, da danes ne bode poroke, da se danes Nemci ne bodo gostili in ne bodo točili rujnega vinca v Lenčinu, pač pa bomo morda mi točili njihovo kri, in črni vrani se bodo morda še pred večerom gostili z njih trupli. Ko ti to izjavljam, ti pa obenem sporočam to-le nardo-

dovo zahtevo: Ti moraš še danes, in sicer takoj dati ukaz, da se morajo v teku 14 dni vsi Nemci, pred vsem duhovniki, pobrati iz dežele, če jih ne zapodiš ti sam ali pa potolčeš z bojno sekiro. Dalje: ko pridejo sedaj Saksonci sèm po nevesto, jim moraš reči: Mejni grof Dietrich je rekel nekdanj bodriškemu knezu Mistivoju, ko je le-ta zahteval od saksonskega vojvoda sorodnico-nevesto, ki mu jo je bil obljubil pred vojnim pohodom v Italijo: Vojvoda krvna sorodnica ni za slovenskega psa. Jaz pa vam danes pravim: Slovenskega nadkneza hčere nikoli ne dobi nemški pes. Tako moraš reči Saksoncem . . .“

„Pluzon!“ je zakričal Gotšalk. „Ali se ti je zmedlo v glavi ali kaj-li, da si upaš kaj takega zahtevati od mene?“

„Gotšalk, ne meni, tebi se je zmedlo že pred davnim časom, odtakrat, kar si začel negovati in pestovati Nemce. In mede se ti čimdalje bolj. Ali narod tvoje blodnje ne more in ne mara več prenašati. Zato je poslal mene in tu zbrane starejšine in boljarje, da te temeljito in korenito ozdravimo, ozdravimo s sredstvom, ki sem ti ga prej navedel: da zatreš one ki ti medejo glavo, da poteptaš Nemca, ki je razjedajoč črv v deblu slovenskega drevesa. Ali hočeš sprejeti ta zdravila? Sprejmi jih, to ti svetujem kot svak tvoj — če ne . . .“

„Kaj, če ne?“

„Odstopi od knezovanja!“

„Tako?“ Gotšalk se je vzravnal in oku mu je zažarelo v onem strašnem blesku, pred katerim je vztrepetal še vsakdo. Pluzon topot ni. Pogumno je nadaljeval:

„Tako! Odstopi prostovoljno, če ne . . .“

„Kaj, če ne?“

„Te odstavimo.“

„Vi mene?“

„Da!“ so zavpili boljarji kakor z enim glasom.

„Hahaha! Čakajte, izdajalci, zarotniki! Jaz vam že pokažem in dam, kar vam gre!“ Hotel je planiti skozi žagradček, pač da bi poklical telesno stražo. Toda pred vrati ga je prestregel Slavomir s svojimi ljudmi.

„Stoj! Nikamor nam ne uideš!“ je divje zakričal svečenik in mu s svojci zastavil pot.

Gotšalk je presenečen obstal: — Ali prav vidi? Ni to Slavomir? Seveda je. Pa kako je prišel iz ječe? — Nadknez namreč do tega trenutka ni vedel, da je svečenik pobegnil. „Ha, ti si, Slavomir!“ je počasi, zategnjeno govoril nadknez. „Sedaj mi je vse jasno. Ti si skoval zaroto zoper mene, da se zmaščuješ, kaj ne? Toda vedi: Gotšalk se ne bode dal oplasiti ne od tebe ne od tvojih somišljenikov poganov. Čakajte: čutili boste vsi mojo pest; v najglobljo ječo vas bodem vrgel, iz katere ne bode izhoda nikdar! Hej, Jaroslav, hej, mojci, kje ste?“

„Nikar tako ne vpij in nikar ne govori takih groženj v zrak!“ je porogljivo dejal Slavomir. „Na pomoč ti ne bode prišel nihče. Povej, ali se vkloniš volji naroda, ki ti jo je ravnokar razložil in razjasnil Pluzon? Ali hočeš ugoditi narodovim zahtevam, in sicer takoj, brez oklevanja? Ali sprejmeš nasvete Pluzonove?“

„Rajši smrt kakor take kovarske, zarotniške nasvete!“

„Dobro; naj se zgodi po tvoji želji: pa sprejmi smrt! Umri, pogini!“ je zarjovel Slavomir in namignil svojim spremljevalcem. Kot bi trenil so le-ti izvlekli izpod plaščev bodala in jih z vzklikom: „Umri, pogini!“ zasadili v Gotšalkove prsi. Še je vzkliknil Gotšalk: „Oče, odpusti jim, saj ne vedó, kaj delajo!“ — pa se je zgrudil pod smrtnimi zabodljaji.

„Na pomoč!“ je na ves glas zaklical duhovnik Eppo izpred oltarja in hotel skočiti k oknu.

„Obmolkní, popče!“ je zopet zarjovel Slavomir in pomignil svojcem: „Hej, junaci, zamašite mu usta za večne veke!“

In ti so se bliskoma zagnali v duhovnika in ga zabodli ob oltarju.

Groza, neka sveta groza je obšla navzoče starejšine in velmože. Kakor bi njih same že drgetal smrtni mraz, so vsi smrtnobledi strmeli v mlako krvi, v kateri sta v tako kratkih trenutkih preminila silni nadknez Gotšalk in mnogoveljavni duhovnik Eppo.

Umora Gotšalkovega ni nihče pričakoval. Sklenili so pač bili skupno, da bodo Gotšalka, če nikakor ne bode hotel ugoditi njih zahtevam, kratko malo odstavili ter mu dali dostojno pokojnino in kak gradič, v katerem naj bi živel sam zase, za kneginjo pa bi proglasili Viljenico. Na umor je mislil samo Slavomir, ker ga je bil sam zamislil. Tudi on izprva ne. Takrat, ko so pred dveh letoma v Volčji jami pri Ljubeku kovali zaroto, nikakor ni hinavščil, ko je izjavljal, da nadknezu samemu nočejo skriviti lasu. Ali ko ga je Gotšalk ujel in imel toliko časa zaprtega, ga je smrtno zasovražil in mu prisegel smrtno maščevanje. Velmožem po svoji rešitvi seveda ni hotel razodeti svojega črnega naklepa, ker je vedel, da bi jih težko pridobil zanj. Skrbno kot dragocen zaklad je čuval v svojih prsih zamisel, da bode sedmega rženega cveta Gotšalka ne samo odstavil, ampak ga dal tudi umoriti. In ker je vedel, da bi težko našel katerega Bodriča, ki bi zadal velikemu nadknezu smrtonosen zabodljaj, je najel pet divjih Prusov, jih oblekel v odelo ljučiških boljarjev, pripeljal v Lenčin in ono usodno jutro z drugimi zarotniki v Gotšalkov grad. Z njimi je nalašč zasedel žagrad, ker je slutil, da bode Gotšalk ondod poizkušal izbežati in klicati stražo na pomoč.

Slavomir je pogledal v krvavo mlako strmeče, smrtnoblede, prepadene boljarje pa si je rekel, da mora svoj umor hitro izrabiti, če hoče, da bode učinkujoč. Stopil je pred Pluzona in dejal s svečanim glasom: „Volja višnjih bogov je bila, da umrjeta njih največja zopernika. Pluzon, vrši sedaj svojo narodno dolžnost: zatri Nemca, potrebi deželo, da jo moreš preorano in očiščeno dati v roke naši knežnji Viljenici!“

Potem je pa vzel enemu Prusu še s krvjo porošeno bodalo, stopil k oknu, ga odprl, se vzel in pokazal pred gradom zbranemu ljudstvu smrtonosno orožje. Vse je utihnilo. Svečenik je pa z mogočnim glasom govoril počasi:

„Trinog Gotšalk je mrtev, kakor tudi njegov zli duh — nemški duhovnik Eppo.

Bodričem bode odslej kneževala knežnja Viljenica. V njenem imenu vas bode peljal starejšina Pluzon v boj proti Nemcem. Živela kneginja Viljenica! Živel Pluzon! Smrt Nemcem!“

Skrivnostno-tiho je bilo nekaj hipov vse. Kakor pogleda človek, kadar ob sicer jasnem vremenu zagrmí daleč za gorami grom, molče, prestrašeno, boječe in obenem radovedno kvišku: ali se ni varal? odkod ta grom? kaj bode iz tega? — tako je molčal po Slavomirovem groznem oznanilu narod, zbran pred nadknežjim gradom. Toda ta molk je trajal samo nekaj hipov. Že so zaorili nekateri glasovi iz množice: „Živela Viljenica! Živel Pluzon! Živel Slavomir!“ In kakor ojunačeni so se tem vzklikom pridružili brž drugi. In rastle so ti vzkliki, kakor raste plamen, če se poliva z oljem. In kmalu je vsa velikanska množica vpila: „Živela Viljenica! Smrt Nemcem!“

„Doli z nemškim popom, doli z Eppom!“ je zavpil eden iz gruče. „Doli z njim!“ so kričali za njim drugi. In na Slavomirov migljaj so Prusi res na mah dvignili Eppovo truplo in je vrgli skozi okno na kamenita tla, kamor je priletelo s tako silo, da se je zlomil tilnik in razbila lobanja.

„Dobro, dobro!“ je kričala podivjana množica in tleskala z rokami.

„Še z Gotšalkom doli!“ se je začul sirov glas iz gruče. „Pokažite nam ga, vrzite ga skozi okno, da ga še enkrat vidimo, da ga otipamo s sulicami, ali je res mrtev.“

„Pa res: še z njim doli! Videti ga hočemo“, je ponavljalo več drugih posirovelih glasov.

In zatrdno bi se bila želja teh krvoločnežev izpolnila in sicer kaj hitro — saj so nekateri podivjanci spodaj, ker se ni precej ugodilo njih želji in zahtevi, že z dvignjenimi sulicami hoteli prodreti grajsko stražo, vlomiti v grad in vreči Gotšalkovo truplo skozi okno — da ni tega preprečil Pluzon, oziroma knežnja Viljenica.

Le-ta je bila ravno vstala. Spala tako ni skoraj nič: preveč jo je celo noč vznemirjala misel, kaj ji prinese prihodnji dan. To je

bila že v Ljubeku sklenila in ta sklep med potjo v Lenčin večkrat ponovila, da se ne bode dala poročiti na noben način: če bi Pluzon in Slavomir iz kakršnegakoli vzroka ne mogla pravočasno poseči vmes, bode pa ona pred oltarjem slovesno in na ves glas povedala, da Magnusa ne mara! Pluzon, ki je bil prejšnji večer dolgo časa pri njej in pri Slavici, ji je sicer slovesno zatrdil, da do poroke ne pride, ker pridejo jutri na vse zgodaj zarotniki nad Gotšalka. A ravno ta misel, kako bodo opravili pri Gotšalku, jo je begala celo noč. In nekaj kot kamen težkega ji je ležalo na srcu.

„Ne moreš spati, kaj ne?“ je nagovorila knežnjo Slavica, ki je topot na Viljeničino željo ležala v isti sobi. Baš je bila vstala. „Seveda, skrbi! Treba se bode kmalu pripraviti in opraviti v poročno obleko!“

„Veš kaj: daj se ti namesto mene!“

„Precej, ko bi prihajal moj ženin! Magnusa pa tudi jaz ne maram.“

„Kakšnega bi si pa ti želela?“

„Nemara takega kot ti? Toda poglej“ — je hitela Slavica stopivša k oknu, „poglej, koliko ljudstva je že zbranega pred gradom! In vedno novi roji prihajajo. Pa kako so vsi tiho. Glej, sedaj gredó pa moj oče in drugi boljarji v grad . . .“

Viljenica je pristopila, se naslonila na okno vun in se grozničavo tresla. Molčali sta obe in gledali vun. Okna pa nalašč nista odprli, da bi ju ne opazili ljudje. Ko se je pa zaslišal mogočni glas Slavomirov skozi kapeličino okno, je pa Slavica hitro odprla okence. Viljenica je prebledela in obstala kakor okamenela. „Kaj pravi svečenik? Gotšalk mrtev? Ona bode pa kneževala odslej? Slavica, ali prav slišim?“

Slavica ni nič odgovorila; molče, preplašeno je gledala vun.

„Slavica, pojdiva gledat!“ je vzkliknila knežnja in planila skozi vrata. Kakor veter je zletela po stopnjicah proti kapelici, Slavica pa za njo. „Odprite, jaz sem, Viljenica!“ je zavpila na ves glas, ko je pridrvila pred kapelico, pa našla vrata zapahnjena. „Odprite!“ je ponovila, ko se ji ni precej ugodilo.

Vrata so se odprla. Sam Pluzon jih je prišel odpret. „Zdrava, kneginja bodriška!“ jo je pozdravil, ko je vstopila. „Zdrava, kneginja!“ so ponovili za njim in se poklanjali. Viljenica pa je rekla samo: „Kje je moj oče?“ in hitela proti oltarju. In ko je zagledala v krvavi luži ležečega nadkneza, je bolešno vzdiknila: „Oče, moj oče!“ in pokleknila k njegovemu truplu in zaplakala s plačem golobinjam.

Od zunaj so se čuli rastoči glasovi: „Doli z Gotšalkom!“

„Ne, tej zahtevi se ne sme ugoditi!“ je rekel Pluzon. „Že z ozirom na njo ne!“ je nadaljeval, kazaje na Viljenico. „Kri ni voda. Pustimo jo, naj se izjoka! Slavica, ostani pri njej! Mi pa, boljari, pojdimo hitro doli na svoje delo!“ In zarotniki so tiho odšli iz kapelice.

Spodaj se je Pluzon ustavil pred stražo in z gospodovalnim glasom dejal Rastislavu: „Nadknez Gotšalk je mrtev. Prisežite zvestobo kneginji Viljenici!“

Rastislav je bil z drugimi vojniki-stražniki vred že tako ves zbežan. Ko je začul Slavomirovo oznanilo, da je nadknez mrtev, ko je videl, kako je priletelo Eppovo truplo na tla, in kako se množica zahtevajoč Gotšalkovo truplo, pripravlja za naskok, in je vse to prišlo tako naglo, tako nepričakovano, je izgubil pogum in glavo: kar nič ni vedel, kaj bi storil. V svoji zmedenosti in strahu je brez vsakega pomišljanja odgovoril Pluzonu: „Prisežemo!“

„Dobro!“ je rekel Pluzon. „Ostanite jej zvesti, in nič žalega se vam ne bode zgodilo. Umaknite se sedaj vsi v vežo in zapahnite za seboj vrata!“

Vojniki so koj izpolnili njegov ukaz. Pluzon pa je z drugimi zarotniki stopil pred zbrano ljudstvo in z mogočnim, dalekodoječim glasom zavpil: „Rojaki! Grad je odslej last naše kneginje Viljenice. Nihče naj se ga ne predrzne oskruniti, nihče vanj stopiti brez njenega in mojega dovoljenja. Rojaki junaki! Stopite v vrste! Pred mesto pojdimo čakati nemškega ženina in njegove svate, da jih pozdravimo z mrzlim železom in jih pošljemo

v deželo krtovo. Na noge! Za stare bogove in svobodni dom!“

„Za stare bogove in svobodni dom!“ je zaorilo ljudstvo z glasovi donebesnimi in hitelo s trga pred mesto čakati Nemcev.

„Ej, le pojdite jih čakati, a dočakali jih ne bode!“ je rekel ob oknu v prvem nadstropju knežjega gradu stoječ, v plašč zaviti starec. Bil je Jaroslav, vrhovni zapovednik Gotšalkove telesne straže. Čul je vso noč. Še le ko je pred jutranjo zoro odpravil vojnike, ki so z knezovičem Budivojem imeli pohiteti Saksoncem naproti, je šel s stričnikom Gojnikom in Godimirom malo počivat. Njim odločena soba je bila zadnja levega grajskega krila, obrnjena proti vrtu. Torej ni bilo čuda, da niso precej čuli vrišča pred gradom. Šele ko je zrastlo divje vpitje donebesno, so se zbudili. Tačas je pa tudi že pridirjal vojniki stražnik od spodaj s sporočilom: „Nadknez je mrtev! Zarota, vstaja!“

Jaroslav je skočil iz postelje, si ogrnil samo plašč, planil iz sobe in zletel po hodnikih k oknu, ki je gledalo na trg. Prišel je ravno k Pluzonovemu nagovoru. „Tukaj ne moremo nič opraviti, premalo nas je“, je dejal stari vojniki Gojniku in Godimiru, ki sta prihitela za njim. „A drugod lahko še kaj. Ti, Gojnik, zasedi Gotšalkovega konja belca pa poleti skozi vrtna vrata za Budivojem: naj se nikar ne vrne v Lenčin, in tudi Saksonci naj se hitro čez Labo vrnejo domov. Ti, Godimir, pa poleti na Gotšalkovem vrancu po severni cesti škofu Eizu naproti, ki bi imel poročati in je s svojimi kleriki zatrdno že blizu mesta: naj se hitro vrne in kam skrije!“

Gojnik in Godimir sta hitro odjezdila, Jaroslav pa je šel v kapelico, kjer je bila ob Gotšalkovem truplu zbrana že malokaj vsa družinčad, in je zaplakal kot malo dete.

Ker se je Jaroslav bal, da ne bi zopet prišli podivjani vstajniki in zahtevali Gotšalkovega trupla, ga je dal zakopati še tisto popoldne na grajskem vrtu. Ob grobu se je pa vršil tisti večer ginljiv prizor.

Jaroslav se je bil dogovoril s telesnimi in grajskimi stražniki, da bodo zvečer, ko

bode družinčad v hiši pospala, zapustili Viljenico in grad in skozi vrtna vrata tiho odšli — k Budivoju na Saksonsko zemljo. In ko se je naredila trda noč, so bili že vsi — za pot pripravljeni — zbrani na vrtu ob Gotšalkovem grobu. Iz mesta se je slišalo razsajanje, divje vpitje in popevanje. Jaroslav in vojniki pa so se tiho, s solzami v očeh poslavljali od mrtvega Gotšalka. Vsi vojniki so plakali, ko je Jaroslav govoril mrtvecu v slovo:

„Kdo je tebe, plemeniti, veliki Gotšalk, ti največji Sloven, ti vzor domoljubja, spravil v prezgodnji grob? Naš greh, naš stari greh. Kakor prejšnji naši rodovi tolikrat, že tudi sedanji noče pa noče verjeti in se dati prepričati, da je krščanska vera lepo strnljiva z domoljubjem, da je kristjan obenem lahko tudi domoljub, da je vnet kristjan najgorečnejši domoljub. Tudi sedanji rod noče pa noče uvideti in umeti, da nekrščen v sredi omikanih krščenih narodov vendar ne more prospevati in obstati samostojen narod. Tudi sedanji rod je tako zaslepljen, da noče verjeti, da je edino le v krščanstvu in njega prosveti naš spas, naš napredek, naš obstoj. Gotšalk, ti si gorel za krščansko vero in krščansko prosveto, ti si to prosveto hotel razliti nad ves bodriški rod. A ta rod te ni hotel umeti. Pasti si moral; kri, življenje si moral dati za svoje vzvišene vzore in za krščansko svoje knezovanje. Pa kaj bi te pomiloval? Saj si dobojeval lep boj in zadobil lepo zmago in prejel še lepšo krono, nevenljivo, nestrohljivo — v nebesih. Nas pa še čaka boj: zakaj vedi, Gotšalk, da hočemo tudi zbrani tvoji vojniki hoditi zvesto po poti, ki si jo nam začrtal ti. Kakor smo bili zvesti tebi, hočemo biti tudi tvojima sinovoma, Budivoju in Henriku. K njima po-hitimo in z njima poizkusimo rešiti rod, da ne vtone v barbarstvu. Ti pa, svetec mučenik, Gotšalk, prosi v sinjih nebesih, da naš rod vendar enkrat pride do spoznanja, da vendar enkrat strese raz rame svoje zlo-tvorni naš stari greh!“

Še so vojniki poljubili Gotšalkov grob pa zajahali pripravljene konjiče in skozi vrtna vrata izginili v tiho noč.

Epilog.

Vstajniki so pred mestom Lenčinom dolgo čakali saksonskega vojvodiča in njegovih svatov. A čakali so zaman. Gojnik je še o pravem času obvestil Budivoja in Magnusa o vstaji v Lenčinu. Tem besnejše so sedaj planili uporniki po Nemcih in kristjanih v Lenčinu in drugod v deželi. Začelo se je strašno preganjanje Nemcev in kristjanov, zlasti duhovnikov po celi deželi. V Ratiboru so napadli tamošnji samostan svetega Jurija, čigar menihi benediktinci, 28 poleg opata, so mnogo storili za razširjanje božje besede v Polabcih. Opat je bil takrat Ansver. Vsi so bili nedaleč od trdnjave kamenjani. Ker se je Ansver bal, da ne bi njegovi tovariši odpadli od vere, je prosil napadnike, naj kamenujejo najprej nje. Ugodilo se mu je. In še le ko so vsi prejeli krono mučeništva, je poklenil sam, kakor sveti Štefan, poln svetega veselja. Škofa Janeza so pa uporniki ujeli v Velegradu in z njim druge kristjane, med njimi kneginjo Sirito. Le-to so do nagega slekli in jo tako z njenimi dvornicami odpustili iz dežele. Škofa so pa najprej izbičali in ga potem v zasmeh vodili po mestih. Nazadnje so ga pripeljali v Retro, in ker je bil stanoviten v veri, so mu odsekali roke in noge, truplo vrgli na ulico, glavo pa nataknili na kopje in jo nesli Radigostu v dar. Ko so pa zatrli svečenike in Nemce po celi deželi, jih je peljal Pluzon čez mejo. Z ognjem in mečem so opustošili vse hamburško okrožje, potolkli ali ujeli malokaj vse Stormare in Holcate, trdnjavo Hamburg pa razrušili do tal in takisto obljudeno in premožno mesto Šlezvig, ki se je z drugim imenom imenovalo tudi Heidibo, na danski meji. Ko se je pa po teh žalostnih činih vrnil Pluzon domov v Velegost, ga je sluga duhovnika Norberta, katerega so bili vstajniki tudi potolkli, nekega dne zavrtno napadel in umoril.

Pluzonova smrt je pretresla vso deželo, pretresla zlasti ljubeški dvor. A tisti dan, ko je prišlo v Ljubek poročilo, da je padel mogočni Pluzon kot žrtev maščevalnega

kristjana, je padla še neka druga, imenitnejša žrtev — žrtev maščevalne usode.

Na obali Baltiškega morja, prav na onem mestu kakor pred dvema letoma, je stala rano-poletni popoldan Viljenica. Prav kakor takrat je vihrala vihra na morju: vihar je srdito tepel valove in jih zaganjal ob breg, kakor bi ga hotel osvojiti z naskokom. In prav tako kakor takrat je nebo izpod oblačnega čela gledalo grdo in tako strašno, da so se svetloluske ribice druga za drugo skrile pod zelenimi, nemirno zibajočimi se valovi.

Mladenka je bila silno bleda in motnih, kalnih oči. Kaj jo je privedlo le-sem? V Lenčinu ji po očetovem umoru ni bilo obstanka: vedno jo je strašila podoba mrtvega očeta. Šla je v Ljubek. A tudi tukaj ji je umorjeni oče vedno stal pred očmi. Postajala je bolj in bolj zamišljena in otožna. Nihče je ni mogel narediti vesele: ne ljudski klici, ki so jo na ulici veselo pozdravljali kot kneginjo, ne zabavna Slavica, celo rujanski knezovič Krut ne, ki je bil po dogovoru priplul z mogočnim brodovjem v ljubeško luko, da odbije morebiten napad Dancev, in jo je kot nevesto svojo vsak dan prišel obiskat. S strahom in z žalostjo je zapažal dvor na nji predznake umobolnosti.

Otožno mladenko je poročilo o Pluzonovi smrti naredilo še bolj preplašeno in otožno, jo je grozno potrl naravnost strlo. „Krščanski Bog se je začel maščevati nad nami; nad Pluzonom se je že, nad menoj se bode pa tudi zatrdno kmalu“, si je govorila, pustila jokajočo Slavico v njeni sobi pa skozi vrt krenila proti morju, sama ne vedoč po kaj. In obstala je na ravnoistem mestu, kjer je stala pred dvema letoma, preden je stopila z vstajniki v dotiko in zvezo.

Spomnila se je tistega dne in vseh dogodkov izza tistega dne. In tresla se je grozničavo in postajala bolj in bolj bleda, kot mrlič na odru. Njene steklene, malokaj mrtve oči so srepo štrlele v morje, in vsahle njene ustnice so šepetale kot lahen vetrič črez morske valove:

„Morilka sem, kakršne ni pod solncem, ni pod mesecem v nobeni zemlji, koder

stopa noga človeška. Uj, lastnega očeta sem pomagala umoriti, očeta, ki mi je bil dober kot pelikan-ptič mladičem svojim, in je bil moder kot vila planinska in častitljiv knez zemlje. Zavezala sem se z zoperniki njegovimi, in ti so ga umorili. Ali ni to toliko, kakor da sem mu tudi jaz zadala smrtonosne zabadljaje? Uj me, kje je še taka hči? Še levinja ni taka. Bodriči so zdivjani. Kneginjo so sramotno zapodili iz dežele. Brata moja morata pri tujcih iskati strehe. Ali nisem jaz vsega tega kriva? Če se pokažem na ulici, se mi zdi, da me gledajo ljudje molče, anti češ: to je očetomorka. Nadknežja stol mi ponujajo in ženina mladega, lepega, dobrega. Pa kaj je meni vse to? Meni ni več živeti; prevelika je hudobija moja. Oj, valovi vi morski, ali bi me mogli oprati? Ne, vi me ne morete oprati, potopite in zagrnite me lahko! Izgini mi solnce, izgini mi svet! Pozdravljena, bodriška zemlja zelena! Pozdravljen, ljubki Ljubek, ti gnezdo sokolje! Pozdravljeni, rojaki Bodriči! Pozdravljen, Krut, ženin moj: jaz nisem vredna biti tvoja! Valovi morski, jaz sem vaša.“ In nesrečna mladenka je razprostrla roke in skočila v morje.

„Viljenica!“ se je zdajci začul bolesten, obupen vzklik izza šume. Bil je vzklik rujanskega knezoviča Kruta, ki je bil prišel kakor po navadi obiskat knežnjo, pa ko je izvedel, da je šla proti morju, stekel za njo z neko temno slutnjo.

Viljenica je izginila za hip pod vodo, pa se kmalu zopet prikazala: zgrabil jo je velikanski val in jo na svojem hrbtu lahko kot drobno bilko nesel dalje.

Krut je dospevši do obali bliskoma vrgel s sebe vrhnjo obleko in skočil za njo v morje. Z gigantsko močjo je rezal valove. Že je bil blizu knežnje. Kar se je zopet potopila. Z orjaškim skokom se je zagnal naprej. Roka knežnje Viljenice se je v njegovo veliko veselje zdajci zopet pomolila iznad vode. Knezovič jo je ujel, prijel potem Viljenico z levico črez sredo, z desno pa rezal valove — nazaj proti bregu. Srečno je priplaval z mladenko do obrežja. Položil jo je nežno

na tla. Nič se ni genila. Poizkušal jo je na vse načina oživiti. Zaman: knežnja Viljenica je bila mrtva — — —

Velikanski je bil njen pogreb. Takega še ni videl Ljubek. Iz vseh mest, trgov in selišč so privreli starejšine in velmožje k pogrebu in — k volitvi novega nadkneza. Pogreba so se vdeležili tudi Krutovi mornarji v svoji slikoviti narodni naši — Krut sam je namreč prosil mestne starejšine, da bi dovolili njegovim ljudem priti v mesto in iti za pogrebom njegove neveste, kar so mu starejšine seveda radi dovolili. In tudi preprostega naroda od blizu in daleč se je vse kar trlo pri pogrebu.

In ves zbrani ta narod je plakal s plačem velikanskim, ko so pogrebci polagali telesne ostanke knežnje Viljenice v zemljo. In vsi so se tresli v neki sveti grozi, in vsem je kakor težka mora legla na dušo mučna misel, da je smrt knežnje Viljenice strašna kazen in osveta vsepravičnega Boga za grozodejstva, ki so jih počeli njeni pristaši.

Krut je bil še tisto popoldne dal svojim mornarjem povelje, naj se za drugo jutro pripravijo na odhod iz ljubeške luke domov na Rujano. Proti mraku pa je šel — sam — še enkrat na gomilo bodriške knežnje. Sapa

je šuštel skozi drevje nad gomilo, po njegovi glavi pa so šuštele in šumele turobne misli. Mrak je padal na zemljo, mrak otožnosti in žalosti je padal na dušo njegovo.

Kar ga je iz mračnih misli zbudilo prihajanje več moških korakov. Ozrl se je; dvanajst starejšin — in v njih ozadju tudi Slavomir — je hitelo proti njemu.

„Knezovič Krut“, je dejal Volčan iz Roztoka, ko je z drugimi starejšinami prispel do njega, „skupščina bodriškega naroda te je ravnokar izvolila za bodriškega nadkneza, da s pomočjo višnjih bogov modro vladaš narod in ga braniš proti zunanjim in notranjim sovražnikom. Ali sprejmeš izvolitev?“

Krut je nekaj časa molčal, potem pa dejal odločno: „Hvala za zaupanje, a ne morem!“

Sedaj je pa stopil pred njega svečenik Slavomir in mu rekel: „Krut, sprejmi izvolitev! Čuvaj kot knez ono zemljo, ki krije telesne ostanke tvoje neveste. Tega vendar ne bodeš pripustil, da bi grobišče tvoje neveste skrunil kleti sovrag! Sprejmi izvolitev!“

„Sprejmem!“ je sedaj izjavil Krut.

„Živel nadknez Krut!“ je vzkliknil Slavomir. In vsa dvanajstorica je zaorila:

„Živel Krut!“

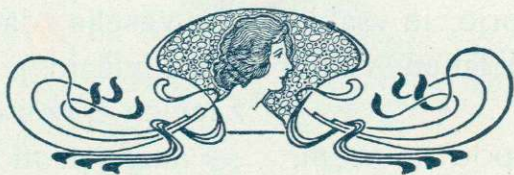

ANTON MEDVED:

DVA BOGOVA.

Izmrđan in izkrokan,
roké trepetne in suhé,
sedi brezglasen, kakor klokan
na travniku, držeč se v dve gubé.

O slava ti, mučenec,
na veke živi tvoj spomin!
Za glavo pleteta ti venec
bogova: Alkohol in Nikotin.

FR. S. FINŽGAR:

MOJA DUŠA VASUJE...

VII.

Na prodaj.

8.

Iz gostilne je odmevalo bučno življenje. Po megleni ulici, katero je medlo razsvetljeval kolobar drhteče svetilke, so doneli hitri koraki. Glasni so bili, da je odmevalo. Ulice so bile prazne, mraz je zapiral ljudi v gorka stanovanja.

Pred gostilno so onemeli koraki. V havelok zavita postava je prisluškala pod oknom...

Ganila se je, šla nekaj stopinj naprej, postala in se počasno vračala mimo oken proti vratom. Nočni prišlec je pogledal na uro. Prižgati je moral užigalico, tako temačno je bilo. Še enkrat se je vrnil pod okno. Pokimal je z glavo. Spoznaval je glasove. Zapele so citre, zabrenkala je kitara. Aha, oni dve sta tudi!...

Še en kratek boj. Žane je prestopil prag v veži. Vrata so zakrulila in šlo mu je skozi mozg, šlo do srca, da se mu je zdelo, kot bi se odprla vrata ječe in bi ga objeli čudni duhovi ter mu vrgli mrežo za vrat.

Nazaj bi bil šel... Ni mogel. Že so se odprla vrata v gostilniško sobo. Med gosti je stala natararica razpaljenega lica in lokavih oči, krog ustnic tista znana, frivolna poteza.

„Dober večer!“

Pozdravila je in vprla oči v prišleca. Z lic je bilo brati, da vsakdo ne bi bil drag gost. Njegova navzočnost bi lahko zelo motila hrupno družbo.

Žane ni odzdravil. Stopil je par korakov proti vratom. Svetloba luči mu je posijala v lice — natararica ga je spoznala.

„Žane! Žane!“

Z rokami je tlesknila in hitela pred njim v sobo. Družba je prekinila zapričeto pesem,

vse je planilo s stolov; hrup, vrišč, pozdravi, slabi dovtipi, zbadanje, vse je hkrati objelo Žaneta. Krog njega so vrveli stari prijatelji, stiskali mu roko, nekateri — že vinski — so ga objemali in poljubljali, drugi so mu slačili havelok in stregli po klobuku in palici.

„Na prvo mesto! Mici, stol prinesite!“

Tako je veleval mlad mož, visoke rasti. Obličje bi lahko imenovali inteligentno, da ni bilo na njem tako čudnih, žalostnih znakov, katere zaseka in pušča — alkohol.

Žane je bil čisto trezen, vsa družba pa kolikor toliko že omamljena in razgreta od pijače.

Trije meseci so pretekli v najlepši sreči, ki je plavala nad njegovim mladim zakonom in trosila blagoslova na ljubko domače ognjišče. Žane je popolnoma opustil slabe družbe, odrekel se je popivanju in hrupnemu ponočevanju. V njegovem srcu je vladal najslajši mir, njegova glava je bila jasna in krepko je snovala lepe načrte za bodočnost. Bil je podjeten in razumen trgovec. Stregel je sam ljudem, vsakemu je bil prijazen, vsako naročilo je bilo izvršeno točno — in reka ljudi, ki se je stekala v njegovo trgovino, je rastla. Hodil je sam do velikih trgovin in skladišč, naročal najbolje blago, pretehtaval, kako in kje bi se dobilo — četudi le za vinar — ceneje. Vedel je, da za vinar pri blagu ljudje ne štedijo korakov.

Mati je srečna in zadovoljna gledala sina, ki se je izpremenil kakor čez noč. Vsled tega je iskreno ljubila Vando, ki takisto ni nikdar počivala in skrbela v prvi vrsti, da razvedri kar najljubkejšo Žaneta, kadar se je vrnil truden in spehan od skrbi in poslov.

Toda prišlo je — kakor bi bušknilo iz zemlje — prišlo je nenadoma in obsedlo Žaneta s silnim hrepenenjem.

Kar mu je bilo pred kratkim najslajša uteha, zlata ura oddiha ob strani ljubeče Vande, vse to mu je bilo naenkrat dolgočasno, vsakdanje — pusto. Z mogočnim naskokom je prišla izkušnja in ga vabila nazaj v svet, v tisti megleni in blatni svet, ki ga je nekdanj omamljal in osvajal. Vse je priplulo predenj, vse v zlatih lučkah, in v srebrnih skledicah so mu slastne misli nastavljale pred usta opojnih užitkov ter ga vabile z vročimi pogledi. Žane, pij, uživaj — ne bodi mlad starec, ne robari svoji ženi! Pridi! Glej, čakamo te, dolgočasujemo brez tebe! Pridi! Razvedri se med nami! Z razprostrtimi rokami te čakamo, pritisnemo te k sebi in te ogrejemo in razigramo!

Žane je postal zamišljen. Vojskoval je vojsko. Vanda je brala z njegovih lic, gledala mu je skozi oči v dušo in zbirala je vse sile in moči, oklepala se ga je z najsrčnejšo ljubeznijo in iskala želj v njegovem srcu, da bi vse, prav vse izpolnila.

Zastonj! Na Žanetovo čelo je legla senca. Ni je mogla izbrisati mehka roka vdane žene, niso je odplaknili poljubi, katerih vsak je bil ognjena priča, da žrtvuje Vanda vse zanj, vse za njegovo srečo.

Žane je bil redkobeseden. Včasih se je zvečer zamislil — da ni čul treh, štirih vprašanj svoje mlade žene, ki je naposled umolknila in kradoma pogledavala v lice svojega moža.

„Žane, lepo te prosim, povej mi, kaj te teži? Ali si bolan? Ali imaš preveč skrbi? Ne delaj toliko! Vidiš, kako imaš vročo glavo. Še zbolíš mi!“...

Položila je desnico na njegovo čelo. On je pa rahlo prijel njeno roko in jo odmaknil z glave.

„Skrbi! Truden sem! Razvedriti se moram!“

„Da, da! Pojdi, razvedri se!“

„In ti?“ Pogledal jo je preplašeno, vprašujoče.

„Jaz? Zame je dosti razvedrila, da si ti vesel. Pojdi v družbo, pojdi zvečer v gostilno, kot gredo drugi, porazgovorite se; nikdar ne bom silila s teboj, ker vem, da se

možje med seboj najložje pomenite. Pojdi, nikar ne misli, da mi ni prav! Saj vem, da ne moreš biti vedno doma!“

„Grem, Vanda, še nocoj grem!“

„Nocoj je pozno!“

„Ne bom zaspal, če ostanem doma!“

„Torej pojdi!“

Žane se je hlastno oblačil; čutil je, da skoro drgeta po životu; tudi Vanda je začutila pri slovesu, da mu ustnice drhte in sodila je, kako je revček nervozen. Kar trese se.

„Dolgo ne boš ostal, kaj ne?“

„Kmalu se vrnem!“

Hitro je odšel po stopnjicah, Vanda je obstala na hodniku, dokler se niso zaprla večna vrata. Nato je šla hitro v sobo, tiho odprla oknice in gledala za Žanetom, ki je kmalu izginil v megli. Njegovi spešni koraki so odmevali v mrzlo noč.

Vanda je pomaknila mizico k peči, odprla knjigo in brala. Sklenila je, da ga počaka. Zatopila se je v branje in hitro sta zbežali dve uri.

Tedaj je zaprla knjigo in pogledala na uro. Blizo polnoči! In še ga ni. Dobro se ima. Gotovo je dobil primerno družbo in vrnil se bo vesel in umirjen. Da, tako je prav. Vsak teden parkrat mora v družbo, sicer bo vsled dela čedalje bolj nervozen; to pa lahko ubije tako lepo srečo.

Vanda se je naslonila ob gorko peč; oči, ki so bile precej trudne od branja, so se zaklopile; zamislila se je v to in ono, in počasi so postale misli begajoč sen. Zadre mala je.

Četrinke so bežale, polnoč je že davno odbila po mestnih stolpih, mrtva megla in gluha tema sta objemali celo mesto.

Vanda se prebudi. Stenska ura je s sonornim glasom bila poldveh.

Poldveh! In njega še ni! Vanda je pretreslo, hipoma je bila predramljena; v njenem srcu se je rodil silni nepokoj. Šla je k oknu, odprla je linico. Mrzla sapa je silila v stanovanje. Vanda je drgetala po vsem životu. Vendar je prisluškala dolgo — dolgo. Nobenega koraka, nikogar na ulici, vse

mrtvo, vse pokopano v meglo. Zdaj — da, stopinje se glasé. Počasne so in težke. Tako ne hodi Žane. Pa vendar je on, mora biti. Kdo bi sicer prihajal? Počasi so se bližale stopinje, pa se niso ustavile pred hišo. Enakomerno kot so prihajali, so se oddaljevali udarci težkih črevljev ob tlak. Stražnik je korakal mirno po ulici.

Vanda je zaprla okno. Zelo jo je mrazilo. Hitela je k peči, a tudi tam se ni segrela. Morala je v posteljo. Svetilko je privila, da je od čipkastega zelenkastega zastorčka plula poltemna luč po sobi.

Pokopala se je pod mehko odejo. Toda spanca ni bilo. Čula je vsak glas: če je v veži škrtnil zaboj, ko je zdrknila ura, če je malo počila sobna oprava — vselej se je zganila, vselej dvignila glavo, trdno se nadejaje, da pride. Toda ure so ginevale —; od daleč nekod se je čul glas drobnega zvona . . . Vstala je zopet.

Tedaj so zahreščala vrata. Trdi koraki so se oglasili po stopnjicah; skozi vrata je stopil Žane.

„Zakaj pa ne spiš?“

Jezik se mu je zatikal, besede so bile trde, neljubeznive.

Vanda je videla, kako se opoteka, ko slači havelok.

Mehko in ljubeznivo je rekla:

„Kako dolgo te ni bilo!“

V tem je bila že pri njem in mu pomagala odlagati obleko. Toda slabo je naltetela s svojo postrežljivostjo!

„Kaj tebi mar! Pusti me! Saj nisem otrok!“

Odrinil je neljubeznivo od sebe skrbno ženo.

Vanda je začutila iz njegovih ust zoprni duh po raznih pijačah. Strašen stud do moža se ji je vzbudil. Pustila ga je, šla zopet leč — in iz oči so ji pritekale — prvič v zakonu — bridke solze. Ah, ali je res tako kratka vsa zemeljska sreča? . . .

Žane je z negotovimi koraki prišel do postelje, legel mrmrajoč nekaj kakor kletvine — in takoj na to zaspal.

Vanda je pa bedela do ranega jutra — in trpela . . .

9.

Pri „beli lisici“ je sedel in zajtrkoval zelo papriciran guljaž mlad mož, visoke rasti in dosti inteligentnega, pa izpitega lica — pisac Korel Riba. Ob njem je sedela črnolasa citrašica.

„Korel, izvrstno si napravil snoči!“

„Kaj ne! Znati se mora!“

„Prepričana sem, da bi bil Žane snoči ušel o polnoči, da nisi imel ti tiste imenitne govorance!“

„Ljuba duša, če hočemo dobro živeti, moramo lagati in slepariti ljudi, da bomo sami sebi verjeli. Kaj sem že govoril? Saj še danes nisem trezen!“

„No, da mora biti Žane mestni odbornik in poslanec in . . .“

„Že vem, že vem! Čast, čast, ta ga je zmagala. Kaj bodo doktorji in duhovni! Mar je tem za nas! Žep in čast, to je njih načelo. Zato morajo biti meščani in trgovci naši zastopniki.“

„Pa Žane ne bo!“

„Ne bodi no! Kaj meni mar zato. Nam gre za to, da ga imamo med sabo in da plača za pijačo — in, no, pa da tebi kaj lepega kupi; jaz ti ne morem, saj veš, kako sem ‚bogat‘. Zato je potreba, da ga spravimo od tiste mlade ženice, od tiste blede šolarice zopet med se. Ona je danes gotovo huda; z grdim se pa pri Žanetu nič ne opravi — in zvečer zopet pride, stavim dva štefana na kredo. Ti, hudiček črni, pa le glej, da boš dosti sladek . . . Hahaha!“

Citrašica ga je rahlo udarila z roko po licu in zbežala ven k natararici.

Riba je pa zadovoljen zajtrkoval in praznil vrč za vrčem na zdravje Žanetovo — — — — —

Pri Žanetu je bil danes prvi dan zakona, ki je bil oblačen, pust in meglen — gorji od vremena na ulici. Ko se je Žane prebudil, se je dvignil v njem z vso silo kes. Kaj imam od tega? Nič — še manj ko nič. — Domislil si je, koliko je zapravil, spomnil, da je moral ostati celo dolžan, ker ni imel toliko denarja s seboj. Loteval se ga je sram;

misli je, da vsak človek ve, v kaki družbi je popival. Celo dopoldne ni šel v prodajalno.

Vanda mu je stregla — nemo. Kadarkoli ga je pogledala, vselej jo je silno zbolelo in v njenem srcu je poganjala kal strupena rastlina, ki redno razje zakonsko srečo — porajala se je ljubosumnost. Morila je to grozno misel. Čimbolj jo je zatirala, gorje ji je bilo.

Pri obedu so vsi molčali. Žanetova mati je trpela z Vando. Več je imela izkušenj kakor Vanda, bolje je poznala sina — in zato je bila njena skrb se večja. Komaj se je bil Žane iztrgal iz mrež — in zopet mu preti gorji propad. Rekla je Vandi, naj mu prav milo in rahlo omeni, naj se pa varuje vsake pikre opazke. Ta da Žaneta silno vzlovolji, posebno take dni.

Mama je po kosilu hitro odšla; bila sta Vanda in Žane sama.

„Ljubček, greš malo zadremat? Tako si izmučen!“

„Ne, grem v kavarno!“

„Nikar ne hodi! Doma ti napravim kave, potem lezi in odleglo ti bo!“

„Doma, doma, samo doma! Sploh ne vem, zakaj bi barantal za to, kdaj in kam smem iti. Zapomni, da sem jaz gospodar — jaz — jaz — ženske me ne boste vodile!“

Žane je vstal od mize, vzel zatok za cigarete, natlačil ga polno in se pripravljaj za odhod. Čutil je dobro, da je zelo razburjen; čutil je celo, da Vandi dela krivico. Prav zato je hotel proč, proč od nje, da se pomiri in da pozabi snočni večer. Sklenil je dopoldne, da ne gre več v ono družbo, da gre v kavarno in od tam pošlje postrežčka z denarjem v gostilno, da poravna snočni račun. To je bil Žanetov resni sklep.

Vanda ni ničesar odgovorila na trde besede. Zadele so jo tako, da se je zazibalo v njenem srcu, in nekaj lepega, idealnega se je podrlo v njem. Naslonila se je na mizo in prebridko zaihtela.

Žaneta so bolele te solze, ki jih je po krivici izžemal svoji nedolžni ženi. A bil je pretrmast, prerazburjen, da bi odložil klo-

buk, sedel k njej, in stebrovje sreče, ki se je tako hipoma začelo rušiti — oprl in podprl. Ne — Žaneta je tiral zli duh naprej; ni ga pustil nazaj.

Med vrati se je ozrl na ženo in ji za slovo ježno rekel:

„Jezik in jok — to ste ženske! Ne boste me!“

Vanda je onemela. Solze so prenehale, ustnice so se krčevito stisnile. Bilo ji je, kakor bi nekdo dvignil zagrinjalo, ki je doslej senčilo vse bridkosti življenja in zakona, in zahrepenela je prvič, da bi mogla vreči daleč zlati obroček, ki je oklepal s trdno vezjo njen drobn prstek in njo priklepal na človeka, ki jo je pričel tako strašno mučiti. Da bi imela vsaj nekoga, kjer bi se izjokala, komur bi potožila.

Dà, saj ga ima — saj ima mater!

Mati? Ali ni ona pretrda, ali ni ona brez srca?

Tako je mislila Vanda. Pa danes jo je vendar vleklo preko ceste do matere; danes je morala do nje, da ji potoži . . .

Pri materi je sedela Kati — krojačka. Komaj je zagledala blede obraz Vande in od solz pordele oči, spreletel je Katino lice neki žarek, kakor blisk na nebu, kjer se potuhnjeno kuha nevihta. Vandi je bilo žal, da ni bila mati sama. Kati ni mogla trpeti. Zato je sedla malomarno za mizo in govorila vsakdanje stvari. Kati je dolgo iztegala tipalnice, kako bi kaj izvedela od Vande. Ker se Vanda ni hotela izdati in se je celo šalila ter smejala, jezilo je to silno krojačko. Zato se je hotela maščevati.

„No, gospa, ali je Žane dobre volje prišel danes zjutraj domov?“

„Kdo pravi, da je prišel zjutraj?“

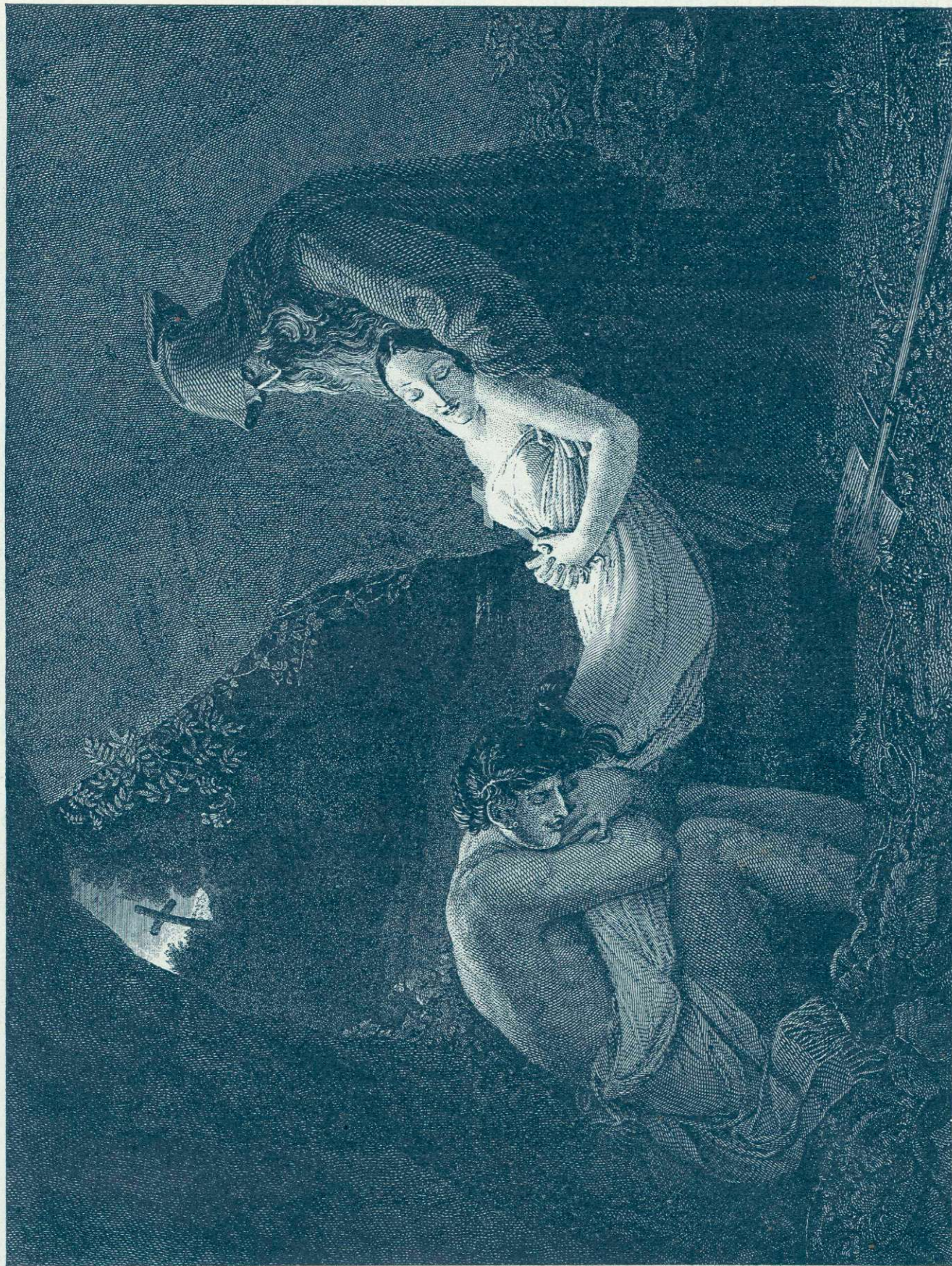
„No, no, ne zjutraj, tako pozno zvečer in po glavi so mu pele citre ali pa lepa citrašica . . .“

„Obrekljivka! Sram Vas bodi!“

Vanda je ježno zaloputnila vrata in ogorčena odšla. Kati je pa zločesto hihitala in omenila Mici: „Šele ‚dobro jutro‘! Kaj še bo? Preveč in prehitro se je poboljšal — hi hi hi!“

Vanda je šla preko ceste; nikogar ni videla, nikogar ne bi bila spoznala. Zdelo se ji je, da se svet maje; kolena so se ji

V sobi je padla na divan, njeno telo se je stresalo in drgetalo, krčevito je stiskala drobne roke, kakor bi hotela zdrobiti nekoga

A. F. GIRODET-TRIOSON.

RENE POKOPUJE ATALO.

šibila, z roko se je tiščala na prsi, kjer je hotelo razburjeno srce utoniti v valovih vzburkane krvi.

v solnčni prah. Dolgo ni mogla jokati. V grlu jo je stiščalo in dušilo . . . Bila je strta, vničena . . .

Po dolgi muki je vzkliknila bolešno: „Zakaj sem tako nesrečna!“ Solze so se vlile po licih in plakala je — dolgo popoldne.

— — — — —
Žane je imel sklep, da ne gre več v družbo, ki ga je že nekoč skoro utopila. Po mrzlih ulicah je šetal polagoma, zavil zamišljen iz mesta in skoval trden načrt, da v to družbo nikdar več.

Ko se je vračal, se je oziral po postrežčku, da mu dá denar, naj ga ponese k ‚beli lisici‘. Ali domislil si je, da bi morda kaj sumil, da postrežček lahko komu pove in omeni — in tako bi stvar prišla na dan. Ne, ne smem. Sam stopim tja, sedaj še ni nikogar, izpijem vrč in grem — grem za vselej.

Šel je in vesel je bil samega sebe.

Pri ‚beli lisici‘ je bilo res prazno — nobe nega gosta.

Toda pri peči je dremala — lepa citrašica. Žane se je je ustrašil, kot bi srečal zlega samega. Kot Judež nekdanj v tempelj — tako bi bil najrajši vrgel on denar v sobo in zbežal daleč — daleč proč, ter si zatiskal ušesa in pokrival oči, da ne bi videl in ne čul te strašne ženske.

Pa citrašica ga je prehitela. Stala je pred njim z ogljenimi očmi, ki so palile Žanetove sklepe ter jih uničevale in njega zaslužjevale. Še vedno je glasno klical Žane v srcu samemu sebi: Grem, grem! Moram! Proč od tod! Samo za časek, za kozarec vina, potem pa proč — — — — —

In prišel je kozarec, za njim drugi in tretji, in iz njih se je dvigal tron strasti, in na njem je sedela citrašica s črnim diademom, z ogljenimi očmi... Žane je omahoval...

Še en mogočen krik v srcu: Žane, beži — beži...

A Žane ni bežal! Zmagan je padel na blatno poljano. —

10.

— — — — —
In šlo je dalje, zdržema.

Omamilo ga je, obsenčila ga je hrupna kri, gradove mu je zidala čast —: v nizki sobici, nasičeni pivniškega polnočnega vzduha,

je bil poslanec in mestni odbornik. Toda tajno — samo v izbrani družbi, ki je iskala samo ugodne prilike, da zagrmí na glas, da odpre okna na stežaj in zakliče na ulico: Žane je naš poslanec...

Žane se je opijanil bodoče časti, opijanil se je s hrupom, opijanil s strastjo.

V njegov dom se je naselil dolgčas.

Dolgčas, pust in neznosen je legel na njegova pisma, dolgčas je sedel v prodajalni za blagajno. Dolgčas je obedoval z njim, dolgčas je objemal — Vando...

Vanda! Vanda ni bila njegova žena. Vanda tako šibka; njeni prstki so bili prosojni, na njenem licu ni bilo ognja, njene oči so bile velike in otožne...

Tako solzivo ga je gledala. Brez solza je vedno jokala, vedno ga prosila, na kolnih je klečala pred njim in dvigala tiste prosojne drobne roke... Vanda — vtelešeni dolgčas...

Tuintam se mu je zjutraj zbudila vest, ko je na postelji podpiral težko glavo. Kakor zimski solnčni žarek so pogledali naenkrat skozi okno lepi spomini. Žane se jih je ustrašil. Niso ga pridobili, odbijali so ga... In hitro, kakor žarek skozi meglo, so zopet odpluli, in Žanetu je bilo še gorje. Moral je ven, že zjutraj je moral v gostilno. Objelo ga je z vso silo, zrušilo vso voljo, utopilo vse kesanje, in Žane je brodil v omotici po blatni poljani. — — — — —

Vanda je trpela. Samo enkrat si je drznila, da mu omeni besedico. Videla je, kako propada trgovina, videla je šope neodprtih listov; prodajalnica se je praznila, odjemalci so ginili.

Nered je vladal pri uslužbencih, z neredom tudi nezvestoba. Nihče jih ni nadziral; nihče jih ni smel. Žane je tako velel.

Z grozo je Vanda začutila, kako se pogrezajo. Na prsih tašče je jokala. A ona je ni mogla utolažiti. Otopela je — in smrti si je želela Žanetova mati.

In tedaj je Vanda varno in rahlo poprosila svojega moža:

„Lepo te prosim, Žane, vsaj eno uro bodi doma v trgovini — sicer bomo izgubljeni.“

„Ne boš mi gospodarila!“

Zaloputnil je vrata in prišel drugo jutro
— izmučen in pijan. — — — — —

Madona v mali kapelici je gledala često
pred seboj bel kip, ki ni vzdihoval, ki ni
govoril dolgih molitev. Samo srce je mrlo,
srce prodano in mučeno do smrti. In Ma-
dona je šepetala temu kipu edino tolažbo,
podala ji je s slike roko, kakor bi jo dala
sestri in ji rekla: Tudi jaz sem — Mater
Dolorosa . . . — — — — —

Volitve so minule, Žane je bil razočaran,
ubit. Spoznal je varalice.

Enajst je bila ura v stolpu sv. Pavla, ko
je Žane v potni obleki, z malim kovčekom
šel mimo cerkve. Skozi okno je žarela rdeča
lisa. Žanetu se je zdela krvava, polna srčne
ljubezni. Kakor meč se mu je zdela ta po-
dolgosta rdeča luč, ki hoče zastaviti njemu
pot, obrniti ga nazaj, dati mu tisti mir, ki
mu ga je dala nekoč, pa ga mu je svet
oropal in uničil . . .

Koleno se mu je treslo. Nazaj, nazaj!
Vrni se, k Vandi se vrni, hodi ob njej po
beli cesti . . .

Obstal je, pogledal še enkrat luč. Začutil
je pot na čelu — na ulici je začul drobne
korake . . .

Naprej!

Ženska postava se je prijela njegove roke
in izginila sta v noč . . .

* * *

Drugo jutro je bila trgovina Žanetova
zapečaten.

Po predmestju je vrelo. Vse je skima-
valo z glavami in bliskoma se je širila novica:
Žane v konkurzu — Žane goljufal — Žane
izginil s citrašico čez morje . . .

Vanda je ob tej vesti vzdihnila, potem
pa onemela. Izjokala je vse solze, vso srčno
kri je izčrpala; na licih je obležal sled joku,
trpljenja in prevare. Pospravila je svoje stvari
in šla k nekemu stricu. — — — — —

Sedla je za blagajničarski pult . . . Njen
smeh je donel po kavarni, njene velike oči
so čarale . . . A v smehu se je skrival jok,
v očeh so bili sledovi solza. Prihajali so
častilci in zopet odhajali, kakor prihaja tat
k modnemu omrežju, poizkuša, natega in —
zmagan odhaja. Vanda se je obračala z za-
ničevanjem od njih in od vsega sveta. Oni
in ves svet ji ni mogel odvzeti njenega
trpljenja. Odjemala ga ji je v tihih urah
samo Madona v skriti kapelici . . .

TARAS VAZILJEV:

SNEŽEC PAL BO . . .

Snežec pal bo na lesove,
oj lesove črne,
da jih v mirno, smrtno spanje
zimski dan zagrne.

Pal na vele bo grobove,
kjer presladko spijo
trupla onih, ki so prišli
v rajsko domačijo.

Pal na srce bo čuteče,
na mladost veselo,
in pogrnil nad mladostjo
bo odejo belo . . .

KSAVER MEŠKO:

MALO SPOMINOV S POTA.

V.

pondeljek smo odpluli s „Polo“. Gospod kapitan „Pole“, ki sem se seznanil med potjo z njim natančneje, je rojen Korošec, Šnedic po imenu. Predniki njegovi so se preselili že l. 1808. na Reko, mi je pravil.

Bilo je hladno, skoro mrzlo. „Treba piti vino in jesti gnjat ali jajca, da se ne čuti burja“ — je prigovarjal gospod kameriere.

Popotnikov nas je bilo malo. Visok, eleganten gospod prijaznega obraza z mlado damo in s še starejšim, bolj preprostim spremljeavcem. Bil je ekscelenca grof Geza Zichy, oče voditelja katoliške ljudske stranke ogrske, Ivana Zichyja. Mlada dama je bila baronica Vadnay. Spremljeavec je bil nadzornik grofovih posestev. Ostali so bili: star nadsvetnik iz Nemčije in trije gospodje z Dunaja.

Grof Zichy me je zanimal, še preden sem vedel, kdo da je. Gledal sem ga, kako je stal na krovu. Oko mu je plulo zamišljeno v daljavo, desnica se mu je igrala s koncem manteleta. Nehote mi je prišla misel: „Glej, tudi ta stoji samotno v življenju.“ — Pozneje mi je res pravil, da je vdovec. Iz zasebnega vira sem izvedel, da je precej ubog. Umetnik je: pesnik, skladatelj in izvrsten virtuozi. Ima le levo roko, a igra s to tako spretno, da se nedostatek druge niti ne čuti. Ko sva pozneje govorila v Lošnju o najinih boleznih, mi je rekel:

„In jaz trpim na bolezni umetnikov, na srčni hibi.“

Morje je bilo nemirno. Pred obedom je šlo še vse precej srečno. Pri obedu vstane eden izmed Dunajčanov takoj po juhi in hiti opotekajoč se na krov. Bil je ves bled.

„Ga je že prijelo.“

A prijelo je tudi grofa in baronico. Ekscelenca je ležal v damski kabini kakor mrtev.

Baronica je sedela na krovu, a bila je brez vse moči. Kameriere ji je prinesel citriono, da bi srkala sok. A ni je mogla dvigniti k ustom. Zichyjev nadzornik ji je moral podpirati roko.

Pozneje me je vprašala baronica: „Ali niste čutili Vi čisto nič?“

Ali nisem, bože! Tesno mi je bilo že in vedel nisem, kam se naj denem. Brez miru sem hodil s krova v kabino in iz kabine na krov. Že sem menil, da ni več pomoči, kar pravi kapitan: „V petih minutah smo v Lošnju Velikem.“

Hvala Bogu in sv. Nikolaju!

Pozneje mi je rekel grof napol v šali: „Edina tolažba mi je bila, da ste bili Vi na ladji. Če bi bila res že zadnja ura, bi me vsaj prevedeli.“

Pripovedoval mi je zgodovino svoje prve morske bolezni.

„Bil sem osemnajstleten mladenič. Peljali smo se iz Brindisi v Benetke. Na ladji sta bila tudi dva škofa, ki sta zbolela istotako kakor vsi drugi. Ko se je lotilo mene, me je premagala moja divja arpadška narava in sem pričel kleti. Med popotniki je bil tudi italijanski doktor. Ta je sedel na tleh kakor Turek in silno hudo mu je bilo.“

„Mladi mož“, mi pravi, „pametnejše bi storili, če bi molili kar v začetku in ne kleli. Ker Boga boste klicali še gotovo na pomoč... In tako je tudi bilo. Kmalu nisem več klel, ampak vzdihoval, naj mi pomaga Bog vsaj še tokrat. Odtedaj pri morskih boleznih ne kolnem več.“

Kakor znano, je obitelj Zichyjev na Mažarskem zelo razširjena. „Dve družini sta raztreseni širom Ogrske: Zichyji in Khoni“, mi je pravil grof. „Eni so židje, mi smo katoliki, in sicer katoliki, ki se ne sramujejo svoje vere... Pri prvem glasovanju o civilnem zakonu nas je prišlo v magnatsko zbor-

nico 16 Zichyjev — in predlog je padel.“ Da se res ne sramuje svoje vere, je pokazal dejanski. Malone vsak dan me je vprašal, ali mašujem drugo jutro in kje in kdaj. In če sem maševal — vsak dan nisem, kakor je menil zdravnik in kakor je bilo vreme — je prišel redno v cerkev.

„Biti vsak dan pri službi božji, me je naučil naš pater frančiškan. Naša posestva so sredi protestantov. Zato je volil moj oče ustanovo za enega patra, ki naj prebiva v gradu in mašuje. Po očetovi smrti smo dobili res starega frančiškana. Vprašal me je prvi dan, kdaj želim, da mašuje. — „Le mašujte ob sedmih, pater, četudi ne pridem.“ — Bil sem še mlad in sem rad spal. A ko pridem okoli osmih h kapelici, je sedel pater na stopnicah. — „Ali ste že maševali, pater?“ — „Ne, čakam.“ — „Čakate? Tako dolgo?“ — „Katoliška cerkev rada čaka.“ — To se je ponavljalo nekaj dni. A potem me je bilo sram, da pustim starega moža čakati. In prihajal sem vsak dan redno k maši ... Tako me je naučil pater, poslušati redno službo božjo ... In prav je tudi govoril stari mož: katoliška cerkev rada čaka — kako je potrpežljiva dostikrat z nami!“

Za sv. očeta Leona, pri katerem je bil pred nekaj leti v privatni avdienci, je bil grof ves navdušen.

„Tega moža ne pozabi nikoli, kdor ga je videl.“

„Kak vendar mora biti Leon?“ — je vprašala baronica Vadnay.

„Odgovor na to je težak, milostna. Popisati ga ni moči. Meni se je zdel kakor svetnik v živem telesu, ali kakor kak imperator, ki je vstal ravnokar iz groba.“

Temu sem pritrdil z vsem srcem: Leon je bil res rojen vladar!

Govorili smo tudi o lurški jami, ki so jo nameravali ravno tedaj zapreti. Grof je bil mnenja, da je ta namera neizvedljiva.

„Jaz sem bil v Lurdu in sem spisal knjigo o ti najslavnejši božji poti. Poklonil sem jo delavskemu društvu v Budapešti. A niso se brž mnogo zmenili zanjo. Škoda, da je ne prevedejo v druge jezike. Knjiga,

pisana od laika, ki si je ogledal sam vse natančno, bi vplivala morda bolj kakor popisi duhovnikov.“

Vozil se je rad po morju. Radi boleznim se ni pritoževal mnogo. Nekega dne mi je dejal na vprašanje, kako je z zdravjem: „Pri meni je vedno tako: ne godi se mi nikoli tako dobro, kakor bi si želel, a vedno boljše, kakor zaslužim.“

Plemenit mož je. Škoda, da je Mažar ...

VI.

Pri izkrcanju v Lošinju Velikem sem se čudil vroči krvi Lošinjcev.

Ker parnik ne more povsem do kopnega, zasidra precej daleč zunaj v luki. Po popotnike in prtljago pridejo barke.

Prišle so tri. A tujcev nas je bilo malo. Kdo jih torej dobi? Trgali so se za kovčke in vpili prav italijansko glasno. Eden izmed došlecev, močan, ogorel mož divjega pogleda si je postavil kovček gospoda nadsvetnika iz Nemčije na stran in je iskal še drugih. Medtem pograbi nadsvetnikov kovček drug barkariol in ga hoče nesti v svojo ladjo. Ravno je stopal v barko, kar ga zagleda prvi. Zaječi kakor ranjena zver, in kakor tiger plane čez krov proti kolegu. Pazil ni na nikogar. Meni je stopil na nogo, da sem zavpil, Zichyja je sunil od zadaj in ga je potisnil povsem na rob parnika. Ograja je bila odprta in manjkalo je za las, da eks-celenca ni plusnil v vodo.

„Menil sem, da ste že v morju, eks-celenca“ — sem mu omenil pozneje.

„Čudim se sam, da sem se obdržal še na krovu.“

„A da so ti ljudje tako divji!“

„In brezobzirni so. Dvignil sem že roko, da bi mu dal zaušnico. Dal sem le eno v življenju, a dotičnik je oglušil. Zato sem se premislil.“

Kaj naj povem o Lošinju Velikem? Najbolje nič — potopisa ne nameravam pisati, podati hočem le nekaj spominov s pota. Če bi se že kaj omenilo, bi bili krasni nasadi ob morju. Znamenita je cerkev, ki hrani krasno Mater Doloroso, delo Tizianovo,

kakor trdijo, in še nekaj drugih dragocenih slik in veliko marmornato statvo Marijino. To je hotel baje odtehtati neki angleški bogataš z zlatom, a mu je niso dali. — Srečni ljudje so prebivalci Lošinja Velikega: nad njimi čuje res oko pravice. Imajo namreč le enega policaja in še ta ima le eno oko. Sicer pa so ti Lošinjci vrli Hrvatje, dočim se šopirijo v večjem Lošinju Malem Italijani.

Lošinj Mali je čudovit kos zemlje. Prekrasna je lega, ki spominja, če se gleda na mesto z morja, na Jakin. In ta zrak! Čudovit mora biti, ker dá zdravje tolikim bolnikom. Toplote smo imeli aprila in maja navadno 20 C manj kakor v Palermu. — Izprehodi so posebno v Čigale krasni. In vožnja po morju v barkah! Kako neznatni se dozdevajo ti barkarioli. In ko govoriš z njimi, ti povedó, da so prepotovali vsa morja. Poznajo Peking in Novi York, Peterburg in Filadelfijo kakor Lošinj ali Trst. Mi si domnevamo, da smo videli mnogo sveta, če potujemo vsako leto kak mesec. A ti možje so bili po trideset, štirideset let neprenehoma na morju. In navdušeni Hrvatje so brž vsi. Eden je trdil celo prav resno, da Italijani niso ljudje. Stari Ivo, ki sem se vozil večkrat z njim, mi je zaupal tudi, kako rad poje v cerkvi. „Zdaj so sicer mlajši pevci, a pojem še. Kaj rad pojem . . .“

A glasno je v tem Lošinju, glasno, posebno tako ob večerih. Kako regljajo mlade Italijanke, je že grozno. Nekoč sem se izprehajal zvečer na rivi. Za menoj so šle tri dekleta. In govorile so. Bože, kakor bi sipal orehe! Nekaj minut sem poslušal, a potem sem zbežal. Za tako govorjenje naša ušesa niso.

In tako okoli poldneva, po obedu, ko se snidejo ženske kje pred hišnimi vrati! Čas seveda imajo, ne dela v Lošinju brž vobče nihče. Vse živi od tujcev. — Ko se torej snidejo opoldne in začno govoriti, o strahote! — „Po obedu niir!“ — mi je naročil zdravnik. Za Boga, mir, če slišim spodaj na ulici to klepetanje. Včasih me je kar vrglo z zofe. Hitel sem k oknu in ga zaprl in

zapahnil, a neskončno nagli glasovi so zveneli še vedno semgor.

Mir! Kdaj? Ponoči? Smešno! Ponoči prično mačke. Kdor ni videl te množice mačk, ne veruje. A gotovo jih imajo v vsaki hiši po pet. In hiša je pri hiši, mačk torej brez števila. Zaradi morskih podgan jih morajo imeti toliko, sem slišal . . . In kdor ni čul teh ponočnih koncertov, o srečen! Kar si more misliti človek vznemirljivega in živce šegetajočega, tukaj dobi vse to skupaj v mlačnih pomladanskih nočeh. Gotovo tudi v zimskih in poletnih, a tedaj nisem bival tukaj. To so akordi, pretresujoči srce in dušo. Oglesi se poltiho kje v tihi noči — poslušaj, kje da je, ali na grebenu strehe ali na obvrtnem zidu ali na dvorišču. A preden si na jasnem, kje se je oglasil prvi zamišljeni ponočevalec, ti zazveni na uho že vse polno zvokov v najrazličnejših molih. Smeji se kakor blazno, in joka kakor v smrtnem obupu. In vmes prosi, melanholično in hrepeneče, hipoma pa vzkrikne in zacvili tako strašno neskladno in tako grozno visoko, da ti ne zaščegeta samo ušes, ampak se ti zajé nekam noter v kosti, pretrese te kakor električni tok. Čutiš ne le duševno, ampak tudi telesno bolečino. Skočiš iz postelje, planeš k oknu. Otvoriš ga naglo in šumno. Z vso silo zalučiš na dvorišče ali na nasprotno streho jabolko ali pomerančo, ki si jo pograbil v naglici na mizi. Zaman. Stoteren smeh ti odgovori in se ti roga tako grdo hudobno in tako satansko škodoljubno, da zatresneš okno, se obupan vrneš v posteljo in si zamašiš ušesa z volno ali s čimerkoli. Zaman tudi to. Te strašne, v kosti prodirajoče disakorde bi slišali še mrtvi, če bi spali v obližju mesta . . . Z resignacijo se vdaš neogibni, neizpremenljivi usodi in premišljuješ ves pobit in do smrti nesrečen besedo Vrchlickyja: „Po grebenu streh, po robovih žlebov se izprehajajo v tihi noči mačke, bajne ljubljenske noči, katere sta tako ljubila in opevala Gautier in Baudelaire“ — Moj Bog, kako sta jih mogla pač opevati, če so jima tako grozno kričale ponoči!

Če me ne bi zvabilo nikoli nič drugega v Lošinj, noči lošinske me gotovo ne bodo! Tudi vas svarim pred njimi.

VII.

O Lošinju sem že govoril nekda v drugem opisu. — Vse življenje je osredotočeno na rivi, ki je pravzaprav edina lepa ulica v mestu. Vse druge so krive in hribovite. Zanimivo je na rivi ob prihodu parnikov, posebno v noči. Vsi, tudi brzoparniki, stojé vsaj pol ure. Vsakikrat jih pričakuje že velika množica. In ko dospejo k molu, se vsiplje iz vsakega pisana množica in se razkropi po mestu, po hotelih in po kavarnah, da se okrepčajo ali si ogledajo mesto...

Okolica je lepa. Žal, da so vinogradi uničeni popolnoma. Krasen je izprehod k Mariji Immacolati. Lična kapelica je to, malo uro hoda iz mesta. To svetišče ljubijo Lošinjci najbolj. Vsi parniki ga pozdravljajo s trikratnim piskom, ko se peljejo mimo.

Nekega petka zgodaj zjutraj se nas je peljalo nekaj oseb s parnikom bratov Rismondi okoli otoka v Lošinj Veliki. Immacolato je parnik pozdravil po stari navadi. V zgodnjem, mirnem jutru je vplival ta pozdrav na vse izletnike izredno mogočno. Vsi smo obmolknili in smo se odkrili...

Družbe je bilo aprila in v začetku maja še dovolj. Slovenca sem našel med kopališkimi gosti le enega. Bil je Kranjec in je studiral pravo na Dunaju. S tem sva politkovala. Ob Veliki noči je izšlo nekaj novih slovenskih leposlovnih knjig. Čitala sva je in obenem kritike v dnevnikih in sva se — smejala. Te naše kritike so ravno za kopališča in letovišča...

Politikovali smo tudi s Hrvati. Nekateri, posebno dva duhovnika, sta bila navdušena narodnjaka. Žal, da ne morem trditi istega o uradnikih, učiteljicah in vseučiliščnikih, o teh namreč, ki so bivali tedaj v Lošinju. Hvala Bogu, da ima bratski narod hrvatski tudi med temi ognjevitimi domoljube in kremenite značaje. A v Lošinju bivajoči niso bili. Nemškutarili so vedno, posebno dame. A da bi govorile vsaj lepo in pravilno nem-

ščino. Pa so mešale vsepovprek. „Fräulein Mici, meni to ne šmeka.“ — „Ali mislite, da morem samo jaz kaj takega aufführen?“ itd. itd. Kaj takega iz ust mladih gospodičen je za estetično uho grozno. A da tega ne čutijo same! Goethe se je brž vendarle motil.

Ker pridem tolikokrat v dotiko z Nemci, nisem ravno tak nasprotnik nemščine. A če se jo govori, naj se jo govori lepo. Kjer pa ni neogibno potrebna, čemu? Stokrat mehkejši so slovanski jeziki, in bi se jih sramovali? Sramujmo se pred vsem, da se jih sramujemo...

Navsezadnje so pričele Hrvatice še neki tehtelmehtel z nekakim italijanskim kapitanom. Simpatičen mož ni bil, a „die Ohrfeigen und die Gusto sind verschieden“, pravi Nemec. Njemu na ljubo so si kupile italijanske partiture, da so igrale italijanske klavirske komade. To je vzrastel velečastni Vučetić!

„Jaz ne grem k promenadnemu koncertu ravno zato, ker igrajo tudi italijanske komade. Ve pa kupujete italijanske partiture! To ste Hrvatice, Bože!“ A zaljubljeni ženski pravi kaj pametnega! —

Eden najsimpatičnejših gostov, ki sem se seznanil z njimi je bil vpokojeni realčni ravnatelj z Dunaja. Bil je primeroma še prav mlad mož, šele 54 let. A zelo nervozen je bil. Ugajal mi je nele, ker je bil res ljubezniv in fin, ampak posebno, ker je bil zelo pravičen Slovencem. Rad je govoril o Slovencih in Slovanih sploh. Istotako je rad poslušal našo govorico.

„Kako govorite z gospodi duhovniki pri mizi?“ — me je vprašal nekega dne.

„Oni hrvatski, jaz slovenski.“

„In se razumete tako dobro? Nisem še opazil, da bi prišli kdaj v zadrego.“

Pri drugi priliki mi je dejal:

„Alle Achtung vor den Slovenen. Sie sind ein arbeitsames und strebsames Volk.“

Lošinjcev ni maral.

„Vidi se, da so pomešani z italijansko krvjo.“

Nekako nasprotje ravnatelju je bil star kavarnar z Dunaja. Star je bil 75 let, a se

je pritoževal vsak dan, kako slabo mu pomaga Lošinj, ker ne pride nič kaj k moči. No, s 75. leti ne more postati spet mladenič! — Bil je krščanski socialist, ljubezniv mož, a hud Nemec. Pravil sem mu o krivičnih šolskih razmerah na Koroškem. A zdelo se mu je povsem prav in velika dobrota za slovensko deco, da se ji vbija v šolah nemščina.

„Kaj je človek brez nemščine? Glejte, tudi ti veliki Mažari, ki rešujejo doma mažarski narod, morajo govoriti tukaj v Lošnju nemški.“

Da naši otroci ne znajo pri izstopu iz šole ne slovenski ne nemški, ni verjel.

Včasih sva se malo pričkala. A navzlic temu mi je bil prav dober. Proti koncu svoje kure je zahajal v drug hôtel kakor jaz. A na predvečer svojega odhoda je prišel še po slovo. Jaz sem prišel večerjat precej pozno.

„Dve uri že čakam na Vas, da se poslovim.“

Veselilo me je. Želel mi je stotisoč sreč in zdravja do devetdesetega leta, in ločila sva se prav prijateljski.

Original je bil star vojaški zdravnik, ki živi zdaj v pokoju v Gradcu. Zanimal se je zelo za slovstvo in tako sva imela vedno dovolj snovi za pomenek. Čital je venomer. Še k mizi si je prinesel Reclamove knjižice. Oči so mu že pešale, da je držal knjigo dva centimetra pred nos. Včasih se je navdušil tako, da je deklamoval na ves glas cele strani Grillparzerja. Dobro je poznal Tolstega. Mnogo je govoril tudi o Zoli, a tu nisem mogel reči dosti kaj, ker sem ga bral zelo malo. Navsezadnje mi je napisal dolg register medicinskih del. Učil bi se naj iz njih, kako je treba previdno živeti, da si ohranim zdravje, in kako se je treba v bolezni zdraviti. Lepo sem ga zahvalil za ljubeznivost... „A če čitam vsa ta dela, zbolim res na smrt od dolgega časa“ — sem mislil tiho sam pri sebi.

Vseh ne morem naštevati. Spomnim se naj še gospe, ki sem stanoval pri njej. Ta je, kakor se je podpisala sama, vdova Giu-

rich. Vdova je po kapitanu. Tudi sin je kapitan. Zato hodi vedno črno oblečena in v sobi gorí pred Madonno vedno svetilka.

„Take stanovnike, kakor ste Vi, don Ksaverio, imam rada. Se človek vsaj porazgovori z njimi. A pridejo tedeschi, ne znajo ne hrvatski, ne italijanski, in ne morem govoriti ne besedice z njimi.“

Ko sem prišel, me je hotela prisiliti, da sem doma iz Novega mesta.

„Stanovala je pri meni gospa, ki je govorila ravno tako kakor Vi. In doma je bila iz Novega mesta.“

„No, če bi vsi, ki govoré tako kakor jaz, bili doma iz Novega mesta, bi bilo to mesto precej veliko, cenjena madame Giurich.“

Kakor Lošinjci vobče, je govorila tudi moja gospodinja hrvaščino pomešano z italijanščino. Včasih sva govorila vsepovprek, zdaj hrvatski, zdaj italijanski — vkolikor sem jaz namreč znal. Ko se nisva več razumela, sva si pritrdila z veliko resnostjo: „Si signora, si“ — ali „si, signor, si.“ — Je najenostavnejše.

Služkinja gospe Giuricheve je bila iz otoka Selva, kakor so večinoma dekle in hišinje v Lošnju. Govorila je hrvatski. A ko je pritrdila, ni rekla nikoli: „Jest, gospodin“ — ampak vedno le: „Si, signor, si!“ — Ne vem, ali imajo to že od doma, ali se priučé temu v mestu.

Oblečena je bila v narodno nošo Selvank: kratko krilo, rdeče nogavice, bela srajca s širokimi, ob komolcu zapetimi rokavi, bela peča, katere en konec ovija glavo kakor debel venec, in velikanski uhani, ki se svetijo prav lepo, a ne vem, ali so pristno ali talmizlato. Slikovita noša, ki jo nosijo skoro vse služkinje lošinjske.

VIII.

O Adrija, tajnostna, skrivnostipolna! O Adrija, tako čudovito nežna in vabljava v svojem miru, in tako čudovito krasna kakor deva, vsa čista in nedotaknjena... O Adrija, kaj te je vzljubilo tako mogočno moje koprneče srce, kaj si se mi vtisnila tako živo, tako globoko v dušo...

Stati tako navsezgodaj na obali in motriti z božajočimi pogledi luko, ki se širi tam dalje v neizmerno, nepregledno ravan — kaka divota! Malo mračno je še, ko prihajam na obrežje, a glej, morje spodaj se je že zbudilo. Valovi se poigravajo s prvo jutranjo zoro, vsi lehkoni, gibčni, veseli, da prihaja dan. Predramili so se vsi radostni, a ne, saj brž niti usnuli niso. Pozno v noč so mi peli pesem uspavanko, kakor poje enostavno in enozvočno pesem pozno v noč ljubeča mati ob postelji otrokovi. Slišal sem brž še v snu njihov spev... Ali me mar pozna neskončno morje, svoje dete, in mi šumi zato brez nehanja svoj veko-večni čudežni spev? — Hvaležen sem mu za njegovo uspavanko. Zato mu govorim z zanosom jutranji pozdrav, ko prihajam navsezgodaj na njegovo obrežje... Pozdravljena, Adrija, nevesta, ob mladem jutru! Pozdravljena v mladostni krasoti... pozdravljena! —

Hipoma se ožari horizont. Tam daleč zadaj vzplava iz valov velika obla, vsa krvavordeča, čudovito krasna, da zadrhti oko ob pogledu na njeno lepoto, in zadrhti srce... Vsa se je prerodila in pomladila čez noč v nevidnih globočinah, kjer so se poigravale z njo večnomlade morske vile.

Kakor ljubeč ženin izvoljeno nevesto, obsiplje solnce v malo trenutkih vso širno morskno ravan z blestečimi biseri. Obrni oko kamorkoli hočeš, povsod jih vidiš lesketati v najkrasnejših mavričnih bojah.

Rdeča obla se dviga višje in višje, bolj in bolj se oddaljuje od morja. To pa se dviga in vzpenja s hrepenenjem za njim. A preslabo je; pada nazaj v svojo ječo, v svojo globoko postelj, v svoje širne, a trdne okove. In ker ne more za ljubljencem, ker ga ne more doseči, ga ne zadržati na njegovi poti, ga ne objeti in poljubiti, mu priznava od daleč v veličastni pesmi svojo ljubezen. Čuj, kako silno hrepenenje zveni iz tega zamolklega speva! Posluhni, ali ne plaka v njem trpka in skeleča bol, velika in neizmerna kakor morje samo?... Posluhni...

O Adrija, ne dosežeš nikoli, kar ljubiš tako vroče. Zastonj tvoje hrepenenje, o Adrija, zaman tvoji vzdihi, tvoj plač brezuspešen, brez leka tvoja bol... Ne dosežeš nikoli... Kakor tvoje hrepenenje, je moje hrepenenje, o Adrija. Kakor tvoja bol, moja bol, brez leka. Kakor tvoji, moji vzdihi, zaman. Brezuspešne moje solze kakor tvoj plač, o Adrija. Ne doseževa nikoli...

In ob večerih — kolikokrat in kako rad sem postajal ob večerih na hribu ob mestu.

Glej, daleč tam na zenitu se pogreza trudno solnce polagoma v modro vodovje. Širna ravan morská trepeta nalehko... Od radosti drhti. Valčki poskakujejo kakor blaženi, kakor opojeni od žarkov, ki jih poljublja z njimi k njim se vračajoči ljubljeneč... Goreča baklja se pogreza v valovje in ugaša. Morje šušti skrivnostno, poltiho... Ali je tudi utrujeno? Ne — le njegovo hrepenenje je utešeno...

O Adrija, srečna, blagoslovljena! Menil sem, da se ne utešiš nikoli, ker ne dosežeš nikoli cilja svojega hrepenenja... A dosegla si ga, združena si z dragim... srečna, blagoslovljena...

A moje hrepenenje? Neutešeno v veke!
O Adrija...

IX.

Deževno jutro je bilo, ko smo zaklicali Lošinju: „Z Bogom!“ — A polagoma se je zjasnilo. Imeli smo krasno, mirno vožnjo.

Med potjo me je zanimalo posebno mesto Osero na otoku Črezu. Nekdaj je bilo veliko in obljudeno mesto, zdaj ima le kakih 200 prebivalcev. Zapuščen je kraj zavoljo mrzlice. A slikovite so razvaline izza benečanske dobe. Tukaj je živel sv. Gavdencij. Barkar Ivo mi je pravil o njem. Vprašal sem ga, ali je na Lošinju kaj dosti kač, ker je otok tako kamenit. „Ne“, pravi, „ker jih je sv. Gavdencij zaklel in so poginile.“

V Oseru je vstopila debela gospa srednjih let. Na jugu je zgovorno vse, kaj čuda, če ne bi bile dame. Sedela sva na krovu blizu skupaj. Izpraševala me je po italijanski, kje sem stanoval na Lošinju, kje jedel, kaj

mi je bilo, katerega doktorja sem imel, in sto drugih reči.

Izkrcala se je v Krku. Preden je izstopila, mi je polagala na srce, naj se čuvam. Posebno peti da ne smem, je menila.

„A zakaj ne, signora?“

„Ker boste počivali sicer kmalu ‚sub umbra alarum tuarum‘!“

Poklon, kar psalm citira! To pa že ni karsibodi!

No, do danes še ne počivam in ne spim pod senco smrtnih perut, kakor je to menda

misllila italijanska signora. Ne pojem pač tudi ne, ker žalibog nisem pevec.

Dasi so menili mnogi, da ne bom gledal nikoli več krasne Koroške, sem se vendar vrnil, in še precej trden.

„Kopriva ne pozebe!“ bi morda dejal g. dr. Widmann.

Res, zdravilni lošinjski zrak mi je pomogel k zdravju, in pa molilo se je mnogo zame po širni slovenski domovini.

Srčkana hvala vsem prijateljem mojim! — Zdravi!

ANTON MEDVED:

TRNJEVI ŠOPKI.

Nota quaedam legis, sed lima rasa recenti.

Martial.

9.

Ti tudi na Pegazu, brate?
Tvoj duh se ga nič ne boji?
Otrok domišljije bogate,
zakaj bi ne pesnil še ti!

Kako blagoglasne so rime,
kako je tvoj ritem lehak,
naj pamet takoj zapusti me,
če nisi ti dušni orjak!

Jaz tudi sujet ti dam krasen,
če s tem ti napravim ljubav:
Prekôvi nam v gránesa basen,
poznano ti: ‚Sraka in pav‘!

10.

Beži s svojim svetoboljem,
drobni, bleherni mladič,
z bolnim duševnim razkoljem,
s puhlico, da vse je nič!

nego v mračnem kotu ždeti,
stváriti sam sebi bol,
kot bi bilo res na sveti
vse nizkóst in puhlost zgolj.

Glej pred sabo bujno polje,
dišno cvetje, tajni les!
Ali ni desetkrat bolje,
veseliti se nebes,

Vedno samosvesto glavo
svetobolju stavi v bran:
jasne misli, čuvstvo zdravo,
krepko delo dan na dan!

FR. S. ŠEGULA:

O REKLAMI Z OZIROM NA NARODNO GOSPODARSTVO.

(KONEC.)

VII.

Šesta skupina: Dve vrsti prav koristne reklame.

1. ~~V~~ mislih imamo najprej stenske in skladne koledarje. Nekateri obrtniki, pa tudi knjigotržci in tiskarne, trgovci in društva pošiljajo svojim odjemavcem, udom in takim, katere si želé pridobiti, skladne koledarje. Vsak dan se mora en listič odtrgati; gotovo se torej vsaj enkrat na dan spomnim moža, čigar ime je na vrhu z velikimi črkami zapisano, in če kaj potrebujem, mu pišem. Na to ceno in uspešno reklamo opozarjamo posebno večje slovenske obrtnike po mestih in trgih.

Če se posamezniku zdi tak skladni koledar vendar predrag, naj se jih združi več, da si ga nabavijo. Tako imajo že več let v navadi udje društva katoliških mojstrov v Gradcu, da razpošiljajo skupno velik stenski koledar. V sredi je v lepi pregledni obliki koledar za celo leto, naokrog pa se vrstijo oglasi katoliških graških mojstrov. V vsaki pisarni dobi tak koledar, če je prikupno izvršen, odličen prostorček.

Leta 1899. se je oglasila neka založna tvrdka v Lipskem z novim, postavno proti ponarejanju zavarovanim stenskim skladnim koledarjem, ki sicer kaže pretirano stremljenje za dobičkom, a je vsekakor zanimiv. Trgovci naj bi ga pošiljali zastonj na dom svojim odjemavcem. Vsak izmed 365 dnevnih lističev ima lep prigovor ter vrednost 20 vinarjev¹⁾, če se pri istem trgovcu kupi blaga naenkrat vsaj za 6 kron. Če je blago, mera in tehtnica vseskozi poštena, bi ne bil zaničevati dobiček letnih 73 kron.

¹⁾ Na zadnji strani ima listič sliko „bankovca“ svoje vrednosti. Pis.

Ali malo je hiš, ki potrebujejo od istega trgovca na leto blaga za 2190 kron; zato je trgovec zavarovan proti prevelikim izgubam.

Koristi tega patentiranega koledarja na strani prodajavca so očitne. Prvič primora s tem odjemavca, da sproti plačuje, kar je za oba velike važnosti. Drugič mu privabi celo trumo rednih kupovavcev, a obenem je jako cena reklama, ker deluje zanj skozi celo leto.

2. Koristna reklama je tudi zavarovanje kupčevavca proti nezgodam. Menda l. 1888. si je začel angleški šaljivi list „Tit-Bits“ nabirati naročnikov s tem, da je sklenil z neko glasovito zavarovalnico na življenje in proti nezgodam pogodbo, da vsakdo, ki ima pri sebi najnovejšo številko istega lista in ga na železnici zadene kakakoli nezgoda, dobi takoj od zavarovalnice izplačanih 100 funtov šterlingov (2400 kron). Ker list vsak teden le enkrat izhaja, a stane komad le 1 penny (10 vin.), je lahko umevno, da si ga kupi marsikateri potnik za tako neznatno ceno kot zavarovalno polico proti nezgodam za celi teden. List se je pa silno razširil in dosegel s tem svoj namen. Zatrjujejo, da plačuje zavarovalnica povprek vsako leto v petnajstih slučajih one šterlinge.

Sicer ti pa na Angleškem ni treba ravno kupiti „Tit-Bitsa“, da se zavaruješ proti železniškim nezgodam. Neki izdelovatelj jeklenih peres vsakomur, ki jih kupi celo škatljico za en šiling (1 K 20 h), — priloži zastonj zavarovalno pismo, veljavno za eno celo leto.

Na Avstrijskem mi je znan list, izhajajoč v Pragi kot glasilo trgovcev pod uredništvom nekega Austerlitz, ki ima vse svoje naročnike zavarovane proti nezgodam po 1000 K. List je obširen, važen za trgovce, stane letnih 8 K in izhaja dvakrat na mesec.

VIII.

Sedma skupina: Nekaj slučajev nenavadne, takoimenovane „amerikanske“ reklame.

L. 1897. so poročali skoraj vsi časniki v Čikegu približno sledeče: V čikégojskem predmestju Ravenswood smo gledali zadnji teden n o v o č u d o amerikanske bistrournosti. Tukaj so namreč v soboto zadnjega tedna v času od zore do polnoči postavili novo cerkev z 2000 sedeži, ogreto s tremi velikanskimi pečmi, električno razsvetljeno; drugi dan v nedeljo dopoldne so jo slovesno blagoslovili, da služi zanaprej svojemu namenu. Prostor, na katerem je postavljena nova cerkev, je bil v petek večer še prazen. V soboto so videli sicer sosedje delavce in se čudili, a še bolj so se čudili, ko so v nedeljo v jutro še zadremani gledali skozi okna na čisto novo hišo božjo; iz dimnikov se je vzdigal resničen dim, duri so bile res odprte vernikom.

Pogodbo za stavbo cerkve so podpisali v petek zvečer. Takoj so začeli tudi privržati bruna, električne žice so napeljali od neke dve milji oddaljene tovarne. Deset mož je z delom pričelo, hitro so dovažali potrebno gradivo in število delavcev se je množilo, da jih je bilo v soboto opoldne 200 pri delu. Ob 5. uri popoldne so stale stene, in že so krili tudi streho; notranjščino so začela dekleta zaljšati z venci in banderi. Točno o polnoči, natanko dvajset ur potem, ko so vložili temeljni kamen, je zaškripal ključ v velikih vratih: Cerkovnik je zapiral duri, da si še malo odpočije pred slovesnim blagoslovljenjem. — Bum! Bum!

Namen tega izvirnega dopisa je pač jasen. Ves svet je začel povpraševati po mojstru, in res so ga časniki tudi imenovali čez nekaj dni. Kje je ona cerkev, tega pač niso povedali in je tudi marsikdo zastonj povpraševal po njej. Slednjič so se smejali vsi, ki so prej verjeli, a namen mladega, doslej nepoznanega podjetnika je bil dosežen: Poznalo ga je poslej po imenu staro in mlado.

V Liverpoolu si je izmislil bogati žganjar Albemarle sledeče: Naročil si je iz Brazilije 400 papig. Brž ko so tiči dospeli, jih je dal v lepi dvorani v 400 velikih tičnikov. Dan za dnevom je dal potem učiti papige izgovarjati besede: „Pijte samo Albemarlejevo žganje!“ Ko je vseh 400 učencev to že dobro znalo, podaril je Albemarle po enega teh lepih tičev s tičnikom vred oštirjem celega mesta, ki so se zelo razveselili nenavadnega daru. Papige, ki so se osamljene zelo dolgočasile, so tedaj začele kakor iz enega grla po celem mestu vpiti celi dan: „Pijte samo Albemarlejevo žganje!“

Manj dovtipni so Nemci v posnemanju „amerikanske“ reklame. Iz Berolina se je nedavno poročalo: Neki pekovski mojster je naznanil po časnikih: „Na pustni torek se bodo pekli pri meni celi dan krofi, v katere bodo vmesili 4 zlatov po 5 mark. Vsakdo mora kupiti ta dan v moji pekarni dvanajst krofov, ki stanejo 50 fenigov. Kdor ima srečo, se lahko nasiti krofov za 50 fenigov, a pridobi še 4 marke 50 fenigov.“ — Seve so se ljudje pulili za krofe. Neki čevljarski mojster jih je snedel baje trikrat dvanajst in v teh srečno zadel na dva zlata. Dalje ni šlo. Samo sosedni pekovski mojstri niso iz nevoščljivosti prišli k tej pustni slovesnosti.

L. 1899. so poročali iz Berolina: Ustanovilo se je tu akcijsko društvo, ki name-rava vse, kar potrebujemo za navadno pismo: polo papirja, zavoj ter poštno znamko (10 fenigov) prodajati po — 2 feniga. Namera-vajo ustanoviti kakih 800 prodajalnic teh čudovito cenih papirjev po hotelih in tobakarnah. Vsakemu takemu zavitku je pridejan kak javni priporočilni oglas. Oni, ki se oglašajo, bodo morali torej debelo plačevati, da se pokrije pri društvu primankljaj in še naredi dobiček. — Ne vemo, kako se je obnesla ta reklama, ki pač že skoro presega meje mogočnosti. A to že seveda ni več solidno. Kdo se ne spominja pri tem onih oglasov, ki obetajo po „štiristo raznih predmetov“ onemu, kateri pošlje 5 K? Med temi „predmeti“ je pa največ — šivank!

IX.

Osmo skupina reklame: Vsakovrstni inserati.

Dospeli smo do zadnje vrste reklame, ki pa nikakor ni zadnja v slabem pomenu, ampak dandanes pač najimenitnejša: To so tiskana in plačana oznanila po časnikih — inserati ali oglasi. Tako smo jih vajeni, da si skoraj ne moremo več misliti, da bi bilo prej kdaj drugače. Berlinski cesarski muzej pa hrani neke „Novice“ iz l. 1591., kjer se nahaja najstarejši inserat, kateremu so prišli zgodovinarji do sedaj na sled. Še v XVIII. stoletju so časniki služili kot glasniki le knjigotržcem in tiskarjem, drugi inserati so bili le redki. Šele od l. 1870. naprej so se začeli množiti vsakojaki inserati, dohodki po inseratih pa so dandanes tako veliki in tako potrebni, da bi brez njih ne mogli več izhajati ravno največji časniki.

Amerikanci so tudi v tem prvi. Ne samo, da imajo časniki za oglase posebne, dobro plačane urednike, ki jih spretno sestavljajo ter pregledno razvrščujejo, — tudi vse velike ameriške trgovinske hiše nastavljajo za te reklame posebne uradnike; ti porabljajo vse svoje znanje in vse svoje spretnosti za to, da prirejajo nove inserate za časnike kar moči zanimivo.

Časnik „Anglo-American Times“ je že leta 1878. preračunal, da se v New Yorku samem na leto izdaja za inserate 25 milijonov kron naše veljave, a dandanes se izdaja gotovo še enkrat toliko. Časnik „New-York Tribune“ ne sprejme nobenega inserata za vsak dan celega leta, ki bi mu ne nesel vsaj 90.000 K. „New-York Herald“ je imel že l. 1889. vsak dan 150—180 predalov razglasov; isto leto je imela londonska „Times“ 12.000.000 K od inseratov. Sicer je pa velika razlika med inseratnim delom ameriških in angleških časopisov. Ameriški inserati vpijejo, angleški listi pa priobčujejo velikanske množice inseratov brez posebnih okraskov. „Daily Telegraph“ ima na eni strani po tri do štiristo majhnih oglasov.

Dunajski in berlinski listi donajajo po dvajset in več velikih strani oglasov. Vsled tega imajo posamezni listi ogromno premoženje, vključ temu, da so glavni uredniki bolje plačani, kakor marsikje ministri. Leta 1896. je new-yorška cenilna komisija samo uredniška poslopja „New-York Heraldova“ cenila na 950.000 dolarjev, „New-York Timeska“ na 775.000 dolarjev in „Heraldova“ na 600.000 dolarjev.

Z denarjem od inseratov more marsikateri časnik spise tako dobro plačevati, da se še vseučiliški profesorji kaj radi potrudijo in spišejo zanj kak „poljudno-znanstven“ spis za „Listek“. Z denarjem, ki mu ga donajajo inserati, nastavlja časnik po večjih mestih stalne dopisnike, ki so splošno izobraženi in imajo še strokovne časnikarske studije. Po oglasih dobiva sredstev za vsakdanje brzojave, ki stanejo ogromne vsote. Tako postane list vsestransko zanimiv in točen. Radi tega dobi časnik več ugleda, radi tega zopet več inseratov, in tako se uredniški in inseratni del podpirata med seboj časniku v prid.

Vsa skrivnost pri sestavljanju uspešnega inserata je ta, da kolikor mogoče hitro pred drugimi stopi čitatelju pred oči in ga trajno zanima. Kako se to doseže, se je treba učiti iz raznih časnikov z opazovanjem in primerjanjem.

Hitro se opazi inserat, če so poglavitne besede tiskane poševno ali celo navpik. Da bi se ves inserat tiskal obrnjen, ni priporočati, ker se navadno prezre.

Paziti je treba, da kdo ne posnema izrednih, a že preveč znanih oblik v oglasih istega časnika. Mehanično posnemanje se prezira. Oglas bodi v obliki izviren, po možnosti pa tudi nov. — Jako obračajo nase pozornost inserati, v katerih se ena beseda stalno in pogosto ponavlja, n. pr.:

Kje?

Kje se kupuje pošteno blago?

Kje je najtočnejša postrežba?

Kje je dobra slovenska trgovina?

Kje se izvršuje geslo: Svoji k svojim?

V prodajalni v

Inserati, ki naglašajo stalne cene, ter naprej povedó, kdo plača zavoje, poštnino itd., se jemljejo prav radi za naročila resno v poštev.

Mnogo vplivajo na vspeh inseratov primerne slike. Kdo ne pozna reklamne slike „Ana Csillag“, ki je videti po časnikih s svojimi dva metra dolgimi lasmi? Ta izmišljena slika je prinesla oglasovateljem ogromne dobičke. Koliko mladeničev strmé gleda v časniku naslikanega moža z velikanskimi mustači; marsikateri izda zadnji belič, da bi dobil tudi kaj takega. Starejše gospode pa vabi „mož s plešo“. — Tudi šaljive slike in šaljivi pogovori med Amovičem in Bemovičem zanimajo uspešno čitatelje.

Reklama v pesniški obliki je včasih tudi na mestu, n. pr. z naslovi „Dober svet“, „Hvala godbe“, „Ljubljana in Dunaj (prispejda)“, „Poizkusimo!“ itd.

Kratka, samozavestna vprašanja so tudi dobra reklama:

Pojutrajšnjim pridejo!

Kdo pride?

Kam?

Odgovor z drobnimi črkami:

Lepi šopki in venci za neveste k trgovcu J. N. v B.

Poštene naj bodo Vaše gostije!

je vpil svoje dni v pustu mariborski tedenski list „S. G.“, in priporočal „Zbirko narodnih pesmi“. Dobro!

Najbolj priljubljeni pa so dandanes oglasi z zanimivimi začetnimi besedami. Poglejmo nekatere!

Eden te iznenadi z napisom:

Lepa ženska

oprava kupuje se pri A. B.

Drugi zopet sočutno vprašuje:

Zakaj ste vedno tako žalostni?

Pač zato, ker še niste brali najnovejšega romana: Idite v bukvarno

Napisi:

Zastonj!

ali

300 kron mesečnega postranskega zaslužka!

ali

Poslano!

so že do cela obrabljeni!

Ali imate sina pri vojaki?

vpraša nekdo zaupljivo stariše. Stotero očetov in mater vzdihne: „Da, imamo ga! Bog ve, kako mu gre? Kaj neki hoče ta s svojim vprašanjem? Morebiti bo vojska?“ O, nič o tem! Prigovarja jim le:

„Kupite mu vojaški koledar za leto 1904!“

Ali ni ginljiv sledeči oglas:

Ljuba deklica!

zakaj si tako žalostna? Pege v obrazu Te kazijo! O, nič strahu zavoljo tega! Rabi le milo od in vse bode v 14 dnevih dobro!

Drugi zopet vas vabi:

„Zastonj na božjo pot v Jeruzalem bi šla lahko marsikatera gospodinja, ker bi si prihranila več kakor polovico denarja, kakor ga sedaj izdaja, če bi obleko zase in za otroke hotela kupovati pri J. N. v B.“

Mnogi naročniki oznanil zahtevajo, da se njih priporočila sprejemajo tudi v uredniški del navadno med „Raznoterosti“. Če urednik dobro pazi, da te „notice“ ne pri-
našajo nič lažnjivega, jih bomo morali že prenašati; razsodni čitatelj jih itak na mah spozna. Res pa je, da ravno ti inserati najbolj motijo manj razsodne čitatelje, ki mislijo, da urednik govori iz lastnega prepričanja. Zato jih nikakor ne priporočamo,

Pač pa bi zelo priporočali sledeče: Poštene domače trgovce in marljive priporočila vredne domače obrtnike naj priporočajo dopisniki istih krajev brezplačno v izvirnih dopisih. Če je tak dopis zanimiv, aktualno sestavljen, ne bo se ga branil nobeden urednik v prid svojega lista in tudi v prid narodno-gospodarske domače organizacije.

X.

Kako se obvarovati škode, storjene po nepošteni reklami? Svoji k svojim!

Po vseh državnih zakonodajstvih se že misli na to, zabraniti nepošteno reklamo sploh. V Avstriji so radi tega izginila iz

dolgi vrst inseratov priporočila „čudotvornih zdravil za vse“, katera so dajali med svet zakotni mazači, in cesarska oblast je ostro za petami prodajavcem takih „zdravil“, ki dobé še vedno nespametnih odjemavcev, ker nekateri ljudje še niso spoznali njih kvarljivosti.

Strogo so po postavi prepovedane tudi srečke „hamburške loterije“, ki še vedno prihajajo k nam v zapečatanih pismih, pa bi gotovo ne prihajale, če bi jim ljudje ne hodili na limanice.

Istotako je strogo prepovedana pri nas „ogrška razredna loterija“. Časnik, ki sprejme oglas od nje, zapade kazni ravno tako, kakor oni, ki kupuje srečke te loterije. Slišal sem iz verodostojnega vira: Leta 1898. bi imel vendar neki kmet srednje Štajerske vzdigniti dobiček v precej velikem znesku. Budimpeštanska banka pa, ki je prodala srečko, je ovadila „srečnega dobrotnika“ sosedni cesarski oblasti, ki je svojega podanika kaznovala s primerno globo, ker je priznal, da je imel v lasti prepovedane srečke. Tako se je banka oprostila dolžnosti, da izplača dobiček!

Najbolj izdatno se občinstvo samo lahko obvaruje škode, storjene po nepošteni reklami, če vse modro preudari in ne veruje slepo vsakomur. Marsikateri kmet dobi z Dunaja, Budim-Pešte, Trsta, Hamburga obširna pisma in čudom se čudi in se hvali, rekoč: „Glej, glej, ti me poznajo! Bi res tega ne mislil! Bom moral že teh par goldinarjev poslati za — drugikrat!“

A to ni modro! Idi na domačo pošto, in tam ti bo uradnik povedal, da je on ali kdo drugi na Dunaj, v Berlin, v Hamburg poslal lepo pisanih naslovov iz domačega kraja po 100, po 200, in dobil za naslov po 2 krajcarja. Te adrese si v tujini hranijo, jih leta in leta uporabljajo in tudi drug dru-

gemu izposojujejo taki, ki nimajo konkurence med seboj. Tudi so po velikih mestih pisarne, ki imajo samo to nalogo, da dobavljajo trgovcem in bankam naslove iz celega sveta.

Previdnost torej je prva samopomoč!

Neobhodno potrebno je pa tudi sledeče: Če je kdo bil po inseratu prekanjen ali po cenikih, ki jih ima v rokah, za svoj denar opeharjen, naj nikakor ne molči, misleč si: Čemu bi razglašal, da dobim poleg škode še posmeha! — marveč naj to javno naznani bližnjemu v korist. Naj, če mogoče, toži pri sodniji za povračilo škode, naj zahteva, da tudi z globo kaznujejo nepoštenjaka. S tem bo koristil v prvi vrsti poštnim trgovcem, ker jih osvobodi nepoštenih konkurentov, koristil bo sebi in občinstvu. Naj se vsaka očitna goljufija, storjena po časniških oglasih, naznani dotičnemu časniku, da ožigosa nepoštenost, a če on noče, mu bo gotovo njegov konkurent z veseljem gorko primeril.

Reklama je dandanes za obrt in trgovino neobhodno potrebna. Dobro blago bi se moralo sicer samo hvaliti. A blago ne zna govoriti, zato govore drugi namestu njega! Mnogokrat je reklama zlo, ali če služi dobri stvari, je tudi dobra.

Zato se pa poprimimo reklame v prid narodno-gospodarskemu napredku! Tudi domači umetniki naj skrbijo za to, da se občinstvo seznani z njih imeni, z njih zmožnostmi in z njih — naslovi! Marsikdo bi bil že rad ponudil zaslužek domačemu umetniku, pa ni vedel, kje bi ga iskal.

Kupujoče občinstvo, pa tudi prekupci, naj sklenejo, da vse doma kupujejo, kar se doma dobi. „Trikrat naj obrnejo“ prej vsak vinar, ko ga pošljejo v tujino; in naj ga pošiljajo le tje, odkoder dobiva naročila tudi domovina!

K. SOJANOV:

IZZA KULIS ŽIVLJENJA.

ČRTICE.

IX.

Za kruh in čast.

stopil je človek izza kulis na svetovni oder — med druge ljudi. Koža na njegovem obrazu je bila vsled smeha napeta, in vse mišice njegovega telesa so se videle, kakor da se kopljejo v neizmerni blaženosti. Samo oči, te pa so izdajale človeka; zakaj objokane oči se hitro poznajo in sledovi solza se ne dadó tako zlahka odpraviti, da bi se čisto nič ne poznali rdeči obronki. Za kulisami je jokal, hudo jokal. Pa moral je nastopiti pred zvedavim občinstvom, zato je izkušal izbrisati iz svojih oči sledove bridkosti, in silil se je k smehu, kakor da ga je srečala v ozkih ulicah pozlačena sreča, kateri se ni mogel izogniti, ter mu podala svojo bogato roko. On pa jo je prijel za gladko roko, in ni je izpustil ter vodil srečo s seboj, kamorkoli je šel. — —

„Srečni ste, sosed, zelo srečni, — zakaj obraz Vam žari kakor malemu otroku, če mu mati prinese zaželeno igračo.“

„Da, da, srečen sem... Ha, ha —“ In smejal se je, kakor človek, ki je prepričan, da govori laž — „Mislite, da sem nesrečen? Kakor življenje Salomonove lilije sredi zelenega polja, prav tako je moje življenje. Kdor bi me drugače obsodil, ta mi je ali zavisten, ali pa ne pozna moje tihe blaženosti. Da bi jaz ne bil srečen? Zakaj neki?“

In njegov smeh se je razlegal čudno, sosed pa ga je gledal in ga zavidal v dnu svoje filisterske duše in lagal:

„Jaz sem tudi srečen, pa se ne morem smejati; v srcu sem pa zadovoljen sam s seboj, z družino in s svojookolico, z drugimi ljudmi in sploh z vsemi stvarmi te božje zemlje.“

„Srečni ljudje se družijo!“ In podal je človek svojemu sosеду desnico in smejala sta se in obrazi so jima žareli, kakor malemu otroku, ki ni še nikdar okusil bridkosti tega sveta. — —

Tiho, neopažen se je umaknil nazaj za kulise. Ni še docela zaprl duri za seboj, pa je že prevela njegov obraz turobnost, v kožo pa so se začrtale skrbi polne brazde, čelo se je še bolj drobno nagubalo iz oči pa so se vlile gorke solze in celo telo je drhtelo pod težo grenkega življenja.

Sam je bil človek, zato pa je jokal. In takrat se je vprašal, čemu je bil Resnici v obraz tako brezozirno, kakor da je ne pozna. Pojavila se je pred njim v svojem kraljevskem nakitu: z biseri posutim diademom na glavi, ogrnjena v hrmelinski plašč, po katerem so padali temni, valoviti lasje. Uprla je v jokajočega človeka svoje nebeško-sladke oči, sklonila se k njemu, tako, da je čutil njen božajoči dih, ter ga vprašala s poltuhim, mehkim glasom:

„Čemu si me zatajil?“

Dvignil je svojo glavo, in še bolj je zardel in gledal k tlom, kakor hudodelec in — molčal.

„Ti me ne ljubiš.“

„Ljubim te, a“ — Sramoval se je sebe in utihnil je.

„Ogiblješ se me pred svetom in bežiš pred menoj. Zatajil si me, kakor malovredno, oplašeno vlačugo, katere se pošten človek sramuje, kadar prisveti solnce in se vidi ljudem v obraz.“

„Svet . . . ljudje . . . ko bi bil sam s teboj — v srcu te priznam in molim te, pred svetom — vselej kolnem trenutke . . . ko to storim — te moram — zatajiti.“

„Moraš, srečni človek! Saj si rekel, da si srečen, ti objokani otrok tega sveta.“

„Ne, ne, da sem nesrečen, tega ne smem in ne morem reči, sicer bi mi privoščili ljudje v svojih dušah, in takega zlodejskega veselja jim nikdar ne napravim. Mar naj povem, kaj me peče, kje je tisti črv, ki vrta po moji duši in razjeda mojega življenja srečo? Ubili bi me! Moralno bi me ubili in jaz nisem —

oblečene družbe ter brez ovinkov povedal gotovim ljudem, da niso vredni, da jih obsije solnce — —“

„Kruh — za kruh me prodaja človeški rod.“

Njene lepe oči so zarosile in ljubezni — in usmiljenja polne so gledale na člo-

veka, ki za kruh sleparjem in lažnikom na ljubo mora tajiti njo in se klanjati moderni nesramnici, ki zakriva svoje nelepo obličje z gostim pajčolanom, na roke pa, ki so silno gnusne, nataka mehke rokavice. —

„Resnica, človek sem, in kot tak imam, kakor vsi ljudje, razmere, vražje razmere, kivežejo jezike in tiransko gospodujejo. Če bi jih ne bilo, pa bi te človek vzel s seboj v družbo in te predstavljal pomadovanim obrazom in se zabaval, da se srečuješ z lopovi, ki se ti ne morejo ogniti. Pa jaz ne morem tega; zakaj ravno jaz imam mnogo razmer in ozirov in vrag vedi, kaj imam še vse, kar me stiska za moj suhi vrat, da ne morem z besedo na beli dan.

In te razmere in oziri in vse to ustvarja resnico, katera ne dopušča, da bi se komu reklo lažnik, ali pa: čemu tako

SV. AMBROŽ BRANI TEODOZIJU VELIKEMU VSTOP V CERKEV.

sam, pomisli, ljuba Resnica“ — takoj se je kesal, da se mu je z jezika spet pocedila laž, ko jo je imenoval: „ljuba“ Resnica —: „oče biti in gledati svojo nedolžno deco brez kruha, brez prihodnosti, preganjano od sveta zato, ker je njen oče tebe pred svetom priznal, ker je stopil s teboj v lepo

govoriš in delaš, kakor ni resnica.

Večina se bori za narejeno resnico in vpije, da prekriči stotero drugih, da je ta ali ona stvar tako in nič drugače; in če bi se reklo, da to ni s teboj v soglasju, potem mu svet pripečati naslov lažnika, zato ker je govoril, kar je bilo resnica.

O, zamenjali so pojme, in ta zamenjava se nekdanj kruto maščuje nad človeškim rodom!

Ljubim te, v samotnih urah te ljubim, ob času, ko ne vidim v svoji bližini drugega človeka.

„Ljubiš me, kakor drugi —“

„Seveda, popolnoma, iz vse duše — edino tebe — pred celim svetom — ni mogoče, dokler jem kruhek, ki je prisluzen in jaz ga moram služiti zase in za svoje.“

„Človek, pomni, ali me ljubiš popolnoma, ali docela črtiš. Ljubezni Resnica ne more deliti; zakaj, taka je njena narav.“

* * *

To so bili navdušeni, razgreti obrazi velike, lačne množice, ki se je klatila po skrivnih beznicah in pila špiritovo žganje, prigrizovala česenj s kruhom ter se hrupno pogovarjala o velikih prevratih, ki bodo izbruhnili od vzhoda do zahoda zemlje. — On bo zapalil plamenico rajske prihodnosti, onih časov, ko se dvignejo vagabundi iz svojih skrivališč in bodo govorili v častnih zborih mogočno besedo veljakov. Danes je taka velika masa zatirana in med boljšo človeško družbo so ji zaprta vrata, in četudi pride, se za odhajajočo skrbno obrišejo sedeži.

Samozavestno, predrzno je stopal ta človek na oder, in za njim se je vsula tolpa ljudi, ki so srečni, če se jim poleg pijače polnijo ušesa z obljubami. Vživel se je v svojo vlogo in ni bil strahopeten, kadar je stopal pred občinstvo s svojimi bajkami.

In jako ljubezniv je bil.

Njegove rokavice so bile mehke, iz finega usnja, in vendar je stiskal roko ljudem slabega imena in smejal se je dobrohotno in prikimal in dobival zase ljudske duše.

Bilo je nekoč, tako nekako bi se pričela pravljica o njegovi preteklosti, bilo je nekoč, ko je sedel človek zamišljen in gledal proti vhodu na svetovni oder. In kar je mislil, je bilo idealno, prešinjeno z žarkom svete Resnice in vsi ideali so bili takrat, ko je

bil še človek suhega telesa in brez imena, posvečeni Njej. Mimo njega so se pomikale velike ljudske procesije, skoro nepregledne, obrazi udeležencev pa so se ozirali po nekom in klicala so ljudstva njegovo ime, ki nosi prapor Resnice, kadar stopa v boj, češčen in slavljen... In priznal je sebi, da jadra za častjo in bogastvom — — —

Stopal je večkrat na oder; in kadar se je vračal zmagalec, ki je pogazil druge v prah — zakaj, z drugimi ni mogel deliti časti — tedaj je vselej zatajil program nekdanjega suhega človeka, ki je živel v idealih prešinjenih s sveto Resnico, in mase so ponavljale za njim refrene laži. — Pogreznil se je globoko.

Macbeth!

Njegove roke so bile umazane, oskrunil si jih je v boju za svojo čast, njegov jezik pa je docela pozabil Resnice. Zato pa je orokavičen, popolnoma orokavičen stopal pred ljudske obraze, in liki krvnik ubijal z lažjo ogromne množice, ki so odprtih ust poslušale, in kakor val so šle od ust do ust besede človeka, ki je jadral za svojimi cilji. — —

„Talentiran mož, kajne?“

„Kdo bi naj sicer bil, če ni tak človek genialen.“

„Moder in pravičen je.“

„In srce ima tudi.“

Človek pa se je še tesneje zapenjal v suknjo, da bi se ne izdala najmanjša poteza njegove notranjosti. Čemu nazaj, iz naročja lepe eksistence, ko lahko gazimo, če le umejemo zamreniti ljudem oči in dobro je; zakaj, zamrenjene oči ne vidijo, in ušesa prenapolnjena s sladkimi melodijami, niso dovzetna za tožne, brezupne...

In užival je dobro ime, on, o katerem bi se bil lahko poslal med širni svet temeljit popravek: Ni res, da je pošten, res pa je, da je velik lopov, ki z žganjarsko bestialnostjo bije Resnici v obraz. Primate ga, potegnite mu z obraza voščeno krinko in gledali bodete sleparja, talentiranega sleparja!

V tistih časih je Resnica bridko plakala, in sleparji so se sprehajali z lažjo po sve-

tovnemu odru. Človek je podrl njene žrtvenike ter prižigal daritev laži, s katero si je priboril čast in dobro eksistenco. —

Prav takrat me je obiskal moj prijatelj, človek, ki je bolj življenje opazoval nego segel vanj. Trdo me je prijel za rameni,

njegov vodeni pogled se je vsesal v moje oči in z rezkim glasom mi je rekel: Pazi, ti nimaš rokavic!

Začuden sem ga pogledal.

Vraga, saj je res, pozabil sem jih natak-
niti, a sedaj je prepozno: Scripta manent.

ZVONIMIR:

BOŽIČ V SRCU.

V srcu mojem božič sije,
v srcu mojem je — pomlad,
v srcu mojem bujno klije
bajna cvetka lepih nad.

V srcu mojem sreča spava
božič mi nareka sen:
da je v cvetju vsa dobrava,
da je kakor gozd zelen . . .

Zunaj je ledena zima
v srcu mojem radost bdi,
zunaj v snegu bukev kima,
v srcu mojem vse cveti . . .

ROMAN ROMANOV:

BOŽIČNI VERZI.

Tema zavija . . .

Tema zavija vso sneženo plan;
neskončen mir, drhtenje zvezd v višavi,
zvonov polnočnih glas v mračni daljavi —
o moja duša, to je sveta noč! . . .

Kaj mi je mar vihar in dan njegov,
kaj zemski trnjevi mi mar so poti? —
O moja duša, razprostri peroti
in dvigni me nad njimi v svetlo stran!

Nebo se bliža . . .

Divja srna je dvignila glavo
in je pogledala plašno okrog:
Kaj pač polnočni zvonovi zvonijo,
kaj da li motijo pókojni log?

Smreke glavé so visoke vpognile
in se ozrle v zasnežena tla,
bori zmajali so temne vrhove,
bele je breze tesnoba obšla.

Tam na višavi nebo je smehljaše
v zemljo uprlo žareče oči —
Tiho, tiše . . . nebo se nam bliža
sredi svete noči . . .

Do srečepolnih dni . . .

Božični dan,
tako krasan,
priplaval je z višin:

Takó-le sredi mračnih dni
tolažit dušo prihiti
prelestnomil spomin.

In k trnu trn
se sklanja črn,
šepeče v zimski čas:

— Ah, zgrešil jaz poklic sem svoj,
prišel je k meni nepokoj —
bodeči trn sem jaz! . . .

In virček tih
kot sladek vzdih
na spomladansko noč
iz skale sive žubori,
v poljanski dalji se gubi
srebrno svitajoč.

Neprerojen
prav res noben
se danes čutil ni —
In v meni vstaja skrita moč,
da vstanem, pojdem vriskajoč
do srečepolnih dni! . . .

Iz dalj temnih . . .

Iz dalj temnih
prišel je vzdih
ah, od domačih tal —
Večerne ure tečejo,
spomini duše vlečejo
tja do meglenih dalj —

Povsod je mir,
molči večer,
prihaja sveta noč;
pri peči majka mi sedi,
pri mizi očka mi sloni,
sinu spominjajoč.

— Oh, lani še
med nama je
sedel vesel in mlad;
nocoj je v tuji zemlji sam,
mordà bolan umira tam,
mordà bi v dom svoj rad! . . .

Žari se noč,
in skrita moč
očetu glas mori,
in dobri mamici solze
na licih bledih se iskré —
in moli in molči.

Povsod je mir,
molči večer
in sveta noč hiti:
 mordà deklè tolažit gre,
 ki v žalosti, v samoti mre,
 in v tihi grob želi ...

S seboj polnoč,
spomin pekoč
in zadnji up končan —:
 takó-le srca hirajo,
 ah, hirajo, umirajo,
 da pride zadnji dan ...

Z večerom tih
prišel je vzdih
iz modrosivih dalj —
 Srce gorko želi naprej,
 naprej brez konca in brez mej
 do ljubih rojstnih tal ...

Prišli so koledniki ...

Prišli so v hišo koledniki
in so zapeli na glas,
mladi nevesti zapeli so,
želeli so srečen čas.

In vmes je prišlo žalostno,
da zdaj mladost je proč:
nobena pomlad več njena ne bo,
nobena poletna noč.

In kadar je pesmi konec biló,
nevesta je dala potic
in segla je v žep in ponudila je
par svetlih desetih.

A drobni prsti drhteli so,
na ustnih usahnil je smeh —
in kakor rosica na rožicah
svetilo se je v očeh ...

Kaj so višine? ...

Kaj so višine, kaj so daljine
duši, kadar peroti razpne?
V daljnem domovju vse misli so moje,
z znanci raduje se moje srce.

— Novo leto je prišlo v deželo —
majka, dal srečo ti Bog,
ravno pot do tihega groba,
prosto težav in nadlog!

— Novo leto je prišlo v deželo —
ah, jaz čestitam ti, očka moj!
Dolgo življenje in lepšo bodočnost,
večni po smrti pokoj!

— Novo leto je prišlo v deželo —
živijo, dekle mladó!
Lepega ženina s težkimi žepi,
naj bi zate prineslo s sebó!

— Dan je današnjí napolnjen z radostjo,
vince se zlato v kozarcih iskri —
Pijmo, pijmo na zdravje svoje,
na prihodnjosti slajše dni! —

Meglica vstaja ...

Meglica vstaja iz jezera
in v tihe gore gre
in dalje naprej čez tihe goré,
čez drage in holme vse.

Tam daleč je sveti večer nocoj;
na nebu luna gorí,
a meni v tujini mrzli tod
srce drhti, koprni ...

O, z Bogom, srečni dnevi vi,
o, z Bogom, moja mladost! ...
Po duši se žalost razlila je,
ah, žalost in bridkost ...

JANKO JOVAN:

DOMAČI OBRTI NA KRANJSKEM.

VI. Čipkarstvo.¹⁾

ipkarstvo je na Kranjskem najbolj razširjeno v Idriji in sosednih vaseh. Kdaj se je ta domači obrt udomačil, ni znano; ljudska govorica stavi njegov obstoj še v dôbo, preden so pričeli kopati živo srebro. Iz teh časov nam ni ostalo nič čipk, vendar pa hranijo še ostanke zelo starih čipk. Idrijske čipke slovó daleč, in brez dvoma je poleg rudarstva tudi čipkarstvo izdatno pripomoglo slovesu idrijskega mesta. Idrija je tudi res kraj, kjer je dobilo v teku časa čipkarstvo ugodna tla. Pomislimo le na mnogoštevilne rudarske družine! Kaj bi pač počele žene rudarjev, ako bi se ne poprijele kakega domačega obrta! In ravno čipkarstvo je zanje nad vse primerno. Delo je lepo in ne težavno. Poleg tega, da si s takim delom preženó dolgčas, prihranijo si lahko tudi marsikak vinar, katerega tudi potrebujejo. Največ čipkaric v Idriji sami prihaja iz rudarskih družin, vendar se pečajo s čipkarstvom tudi druge, brez razlike, so li meščanke ali kmetice iz okolice. Prve, ki imajo vedno dosti prostega časa, izdelujejo čipke celo leto, kmetska dekleta pa morajo seveda poletu na polje in dobé čas za čipkarstvo le takrat, ko počiva poljsko delo, pozimi. Poleg mesta cvete čipkarstvo tudi v okolici, in to zlasti v vaseh Spodnja Idrija, Vojsko, Žiri, Dobrava, Gorenja vas itd.

Izdeluje se mnogo čipk. Letno produkcijo cenijo v vrednosti 600.000 K, od katerih odpade samo na Idrijo 160.000, in na Žiri in okolico 224.000 K. Kajpada odgovarja tej lepi vsoti tudi lepo število delavskih moči. V idrijskem kotu se peča s čipkarstvom do 1790 oseb, v Spodnji Idriji 300, na Vojskem do 80, na Jeličnem vrhu 40, na Čekovniku

20, Ledinjah 50, Črnem vrhu 200 in ravno toliko tudi v Žiréh, kjer so uvedli čipkarstvo komaj pred desetimi leti.

V kranjskem okrajnem glavarstvu je čipkarstvo doma v selški dolini in to zlasti v Železnikih, Zalemlogu, Sorici, Zgornjih in Spodnjih Danah in še v nekaterih drugih manjših selih. Od teh vasi imata Sorica in Danje največ čipkaric, namreč po 50, dočim se jih bavi v Zalemlogu s tem delom 20, v Železnikih kakih 30, v ostalih vaseh pa po 10—20 oseb.

Pa tudi v kamniškem okraju ni čipkarstvo neznano tamošnjim prebivavcem, kajti že v začetku preteklega stoletja so domačinke klekljale čipke raznih vrst, dasi ne tako umetno kot v Idriji. Sedaj se pa tudi tukaj na boljše obrača in čipkarstvo obeta, da se razvije sčasom v zelo razširjen domači obrt. Na vsak način bi bilo pametno, da bi se ljudstvo zavzelo za to, ker gotovo ni dvoma, da bi čipkarstvo več neslo kakor slamnikarstvo, zlasti, ako pomislimo na razmere zadnjih let. Izdela se na leto povprečno 15 do 18 tisoč komolcev čipk, kar ima gotovo svojo vrednost 24.000 K. Peča se s čipkarstvom okoli 70 družin ali kakih 400 oseb, katerih vsaka zasluži na teden 1 K 60 h do 5 K 60 h.

Iz selške doline se je ponekod čez Sorico preselil ta obrt na bohinjsko stran, kjer se sicer res dobi tuptam kaka čipkarica ali klekljarica, ali o udomačenju čipkarstva vendar dosedaj ni govoriti.

Skupno število delavskih moči v čipkarskem domačem obrtu smemo ceniti na 5000, kar vsekako že nekaj pomenja. Ako primerjamo delo raznih krajev med saboj, moramo vsekako prisoditi prvo mesto idrijskim izdelkom. A če so se idrijske čipke že od nekdanj odlikovale, je njihovo vrednost, kakor sploh ves obrt, povzdignila čipkarska šola,

¹⁾ Prim. „Heimarbeit in Österreich“, 1901.

katera ima mnogo zaslug za povzdigo tega domačega obrta, posebno pod sedanjim vzornim vodstvom g. Vogelnika. Ne le, da se v tej šoli izobražujejo delavke v finejših in pravilnejših delih, ampak čipkarska šola posreduje tudi sama delo, kar je pač velikega pomena. To mora pač priznati vsakdo, ki se še spominja, kako vlogo igrajo skoro v vseh kranjskih domačih obrtih prekupci, katerih tudi tukaj ni premalo. V Idriji je 8 prekupcev, v Žiréh 5 in v Železnikih 1. Delodajavci-prekupci izročajo delavkam razne

Domači obrti na Kranjskem: Idrijska čipkarica.

vzorke, po katerih naj izgotové čipke, ali pa jih delavke delajo samoljubno po znanih vzorcih in jih gredó potem trgovcu ponujat. Seveda so v prvem slučaju čipke bolj plačane in so tudi kot novomodne veliko dražje od drugih. Ne dobé pa vzorcev od trgovcev zastonj, ampak jim jih morajo plačati in kupujejo poleg tega še sukanec pri trgovcu, ki je dal delo. To je hiba, ki stavi vse delavke v neko odvisnost od prekupcev. Kajti ne le one, katerim je trgovec naročil delo, kupujejo sukanec pri njem, ampak tudi

druge, ki upajo, da bode odvzel njihove izdelke, katerih sicer ni naročil.

Zasluzek ni velik, in sicer znaša pri normalnih razmerah 40 do 80 h na dan, od česar se mora še odbiti kakih 10 h za sukanec in vzorce. Ako pa vse kroženje blaga ne gre redno, tedaj delavkam res marsikdaj huda prede. Ne le, da trgovci ne marajo kupovati blaga, katerega niso naročili, ampak odbijejo celo one, ki jim prinesó naročeno delo na prodaj. V takem slučaju so potem revice prisiljene iskati okrog odjemavcev in so dostikrat vesele, če morejo prodati svoje izdelke za polovično ceno.

Plačuje se v Idriji večinoma v denarju, drugod pa v raznem blagu, in sicer navadno v jestvinah, tako, da napravijo prekupci lahko hkrati dostikraten dobiček. Ker imajo nekateri trgovci veliko zalogo, večkrat v vrednosti do 20.000 K, je seveda s kupčevanjem zvezan tudi že precejšen riziko. A tej zadregi se znajo ogniti. Navadne, manj fine čipke prodajajo le z dodatkom 5—6%, zastarele vzorce zvišane za 20%, a pomagajo si pri modnih izdelkih, katerih cene stopijo dostikrat 25 do 50% nad produkcijskimi stroški. Ker pa imajo mnogi trgovci še svoje podprekupce v posameznih vaseh in bi tudi ti radi zaslužili 2—3% pri prekupovanju, je umevno, da je plača delavk pičila in ne presegla dostikrat vsotice 20 h.

Cene klekljanih čipk so različne. Dočim stanejo najslabše in najpreprostejše komaj 14 h meter, poskoči cena finih čipk pri metru na 4 do 6 K. Ako bi se zboljšale razmere v kroženju blaga pri čipkarskem obrtu, potem ni dvoma, da bi se izdatno povišal zaslužek naših čipkarskih umetnic. Kakor že omenjeno, gre v tem oziru vsa čast idrijski čipkarski šoli. S šolo je zvezana tudi posredovalnica za delo, katere namen ni iskati dobička in ž njim si nabaviti velikih mrtvih fondov, ampak le povzdigniti obrt v deželi. Tudi ne išče dobička pri prodaji sukanca za klekljanje in vzorcev, ampak oddaje vse to le v pokritje lastnih stroškov in daje zlasti vzorce mnogokrat brezplačno. To je seveda velika dobrotà za ljudstvo.

Ako se posreči urediti po zadružništvu prehod izdelkov od producentov na konsu-

glasu. Prodaja čipk nikakor ni navezana na domačo deželo, ampak izvozi se vsako leto

POZDRAV NOVOPOROČENCEMA NA RUSKEM.

G. MJASOJEDOV.

mente, potem je obstoj in tudi napredek čipkarskega obrta zagotovljen, kajti trg je izredno velik in kranjske čipke so na dobrem

do 900/0 izdelkov iz dežele. Le kakih 100/0 vsega blaga se proda v domačih krajih. Večino teh 100/0 razprodajo krošnjari, ki

torej v pogledu na ostale 90% nimajo nikakega vpliva na splošno določanje cen. Kakih 40% se razproda v avstrijskih deželah, med katerimi jih vzame največ Severno Češko, od koder pridejo te prave kranjske čipke v promet kot daleč sloveči — češki izdelki! Zakaj to? Velika večina pa se razpošlje v inozemstvo in to ne le na Nemško,

Prusijo, Belgijo, Laško in Švico, ampak tudi v Rusijo in Angleško, dà, celo preko oceana v Severno Ameriko. Ni pa klekljanje čipk edino žensko ročno delo, ki je razširjeno na Kranjskem kot domači obrt. Poleg čipk se izdelava največ nogavic in to ne samo za domačo porabo, ampak za prodaj. A o tem drugo leto!

SLOVENSKA.

KNJIGE „DRUŽBE SV. MOHORJA“ ZA L. 1903.

Koledar „Družbe sv. Mohorja“ za leto 1904. — Pomlajen prihaja letos „Koledar“ med Mohorjane. Novi načelni sliko gosp. A. Koželja sta lepi, a risani pač nekoliko preboječe. Tudi vzglavja pri načrtih posamnih mesecev so nova, zarisana živo in religiozno.

Poleg običajnih stvari prinaša letošnji „Koledar“ zares zanimivo in koristno berilo gospodarsko-poučne in leposlovne vsebine. Med prvimi bi prisodili največ pohvale M. Levstikovemu spisu o „koristi sadjereje“ ne le zato, ker je sadjereja pri nas važna in žal še premalo obdelana gospodarska stroka, ampak zlasti zato, ker je spis sestavljen skrbno, z ljubeznijo do predmeta, in se mu pozna, da ga je sestavil veščak, čeprav je kratek. Strokovnjaško je pisan tudi članek o „borzni spekulaciji in terminski kupčiji z žitom“ izpod peresa dr. R. Kušaja.

Leposlovni spisi bodo letos brezdvomno ugajali, ker jih je večina prepojena s humorjem. Umetniško največje vrednosti je Meškov „Sosedov Peterček“. Naravna in zanesljiva je ta analiza otroške duše, polna nežnosti in sočutne ljubezni. Ne utrušiš se, ko jo čitaš, dasi je v nji mnogo refleksij, in ko prečitaš, poglobiš se v njo znova in z novim vžitkom. Manjše vrednosti in bolj za zunanji efekt so „Mladi mornar“, „Pozabljena pipa“, „Ne popivaj“ in „Zakonska sreča“. Za zunanji efekt,

pravimo, toda ta je gotov in ne izostane; preprostemu ljudstvu bodo v zabavo, ker so pisane živahno. Razen pri „Mladem mornarju“, ki pa je bolj potopis, je glavna napaka pri vseh ta, da so zapletki dokaj neverjetni. Težko si je n. pr. pri „Pozabljeni pipi“ misliti, da bi bil Seljak celo noč čepel pred vinskim sodom, ali pa da bi Matizelj mogel na led speljati toliko vaščanov. Naši ljudje to niso. Tako lahkovernih ne dobite zlepa. Sicer pa je ravno ta črtica pisana zelo zvesto in naravno. Kar oddahne se človek, ko zopet enkrat bere nekaj domačega. Naše leposlovje je žal postalo moderno in pusto, tako nedomače. Črtice in same črtice, polne tujega čuvstvovanja, pristno slovenskega, kmetskega ozračja pa je tako malo! Ko imamo pred očmi baš leposlovne sestavke letošnjega „Koledarja“, želimo si gorko, da bi se naše leposlovje že kmalu vrnilo k ljudstvu, kjer so ostavili večje pero Jurčič, Detela, Podgoričan. Naš kmet ni sanjarska gospica, naš kmet je korenjak, hrust, ki se ti smeje v obraz, če se solziš pred njim in mu razkladaš svoje „srčne bolečine“! In koliko je tega pri nas! Zato smo „Koledarjeve“ povestice, zajete iz preprostega življenja, pozdravili z odkritim veseljem, čeprav imajo svoje tehnične pogoške.

Neutrudljivi popotnik Ljud. Stiasny nas je zopet popeljal malo po svetu; vendar se potopisu nekoliko pozna naglica. Pesniški del zastopa Meško s tremi nežnimi pesmicami, Neubauer z eno samo, ki pa je po ideji najkrep-

kejša, in Ana Krasjanova s ciklom božičnih slik v precej gladkih verzih.

Kakor drugi, ki jih je bilo mnogo manj dobrih, se narodu gotovo priljubi tudi letošnji „Koledar“, kateri nam bodi skozi prihodnje leto naš vsakdanji tovariš!

VI. K.

Domači vrtnar. Gospodarjem in gospodinjam v pouk spisal Janez Koprivnik, izdala družba sv. Mohorja v Celovcu. — To je naj-novejša slovenska knjiga o vrtnarstvu. Naše slovstvo je še zelo revno na tem polju; če se ne motimo, po G. Pirčevem „Vrtnarstvu“ iz l. 1888. ni izšla do letos nobena slovenska knjiga, ki bi se bavila s tem predmetom. Zato se ne smemo čuditi, da je ta stroka našega narodnega gospodarstva še malo napredovala. Če pogledamo vrtnarstvo pri drugih narodih, n. pr. pri Holandcih, vidimo, kako smo zaostali. Sploh imamo narodno - gospodarskih del še malo, a tudi ta, kar jih imamo, ne ustrezajo vsestransko. Splošno bi se smelo reči, da se naši pisatelji premalo prilagojajo dejanskim našim razmeram in njih knjige so pisane preveč teoretično. Ta nedostatek je izkušal gospod pisatelj popraviti in je obrnil posebno pozornost na praktično obdelovanje vrtnih rastlin. Knjiga je razdeljena še precej pregledno. Najprej govori v splošnem delu o vrtu sploh, o njegovi legi in zemlji. Ta del je precej kratko obdelan, ker je mogoče podati samo nekaj glavnih naukov o napravi vrtov; kajti nihče se ne more popolnoma držati vzorcev, ampak vsakdo si napravi vrt, ki odgovarja njegovim razmeram. Zato g. pisatelj nepotrebno govori na str. 6. o trapezovih in trapezoidovih vrtnih oblikah. Zadovoljni smemo biti, če se gospodar pri napravi vrta drži splošnih naukov, ki jih podaja knjiga. Umestno pa bi bilo, da bi gospod pisatelj v tem delu kaj več povedal o pomenu vrtnarstva in pokazal koristi, ki bi jih ljudstvo lahko imelo od njega. Natančen in obširen je drugi del knjige, ki obsega opis vrtnih rastlin, njih pridelovanje in vporabo. Razporejen je po posamnih rastlinah, ki jih opisuje najprej splošno in potem posamič po raznih vrstah. Zanimivo je, da omenja vsaj pri glavnih vrstah, kako so se razne rastline razvijale iz prvotno divjih zelišč, se razplojevale in požlahtnile, kar dela knjigo bolj zanimivo. Vsako gospodinjo n. pr. bo zanimalo, kako se je naše navadno zelje razvilo iz divjega kapusa, ki še zdaj raste po pečinah okoli Sredozemskega morja (stran 20.). Videč, da vrtnarstvo največ vsled tega ne napreduje, ker ljudje ne znajo obdelovati, pisatelj vedno in vedno poudarja obdelovanje. Posamne rastline opisuje le toliko, kolikor zadostuje za obdelovanje, ker sicer bi

iz vrtnarske knjige nastala botanika. Rastline opisuje po vrstah. Najprej zelenjadne rastline z njihovimi podvrstami: kapusnice, salate, špinacnice, koreninke, čebulnice itd. s posebnim ozirom na pridelovanje in vporabo, nato sadno drevje (prtljkovo drevje) in jagodičevje, lepoticne rastline in trsje, ki je sicer obdelano bolj na kratko, a za domači vrt dovolj natančno, ker tukaj more biti trsju odmerjen le majhen prostor, na koncu knjige pa dobi tudi čebelar nekaj podatkov o vzgoji čebel. Knjiga je pisana marljivo in skrbno, a zdi se nam, da je preozek obseg tvarine, ki jo je obdelal g. pisatelj. Na vsak način spada v obseg vrtnarstva tudi sadjereja, in tej je v knjigi odločen prav majhen prostor. Le prtljkovo drevje je na kratko obdelano, nič se pa ne omenja navadno sadno drevje; a ravno sadjereja daje našim kmetom največ dobička, ki ga dobijo iz vrtov, in ta bi se gotovo podvojil, ko bi se sadjereja bolj gojila. Saj moremo opazovati na premnogih krajih, da se ravno sadjereja popolnoma zanemarija in se ne stori dosti več kakor to, da se jeseni zrelo sadje otrese. G. pisatelj je imel pred očmi lepo urejen vrt z gladkimi stezicami, čebelnjakom ob strani in uto v kotu, kakršni se nahajajo po mestih in trgih, toda na kmetih jih je malo. Vrtnarstvo s samo zelenjadjjo in cvetlicami se dá gojiti le po mestih in v okolici, kjer se lahko razpeča; kmetskemu ljudstvu pa, ki mu prometna sredstva niso tako pristopna, donaša vrt glavni dobiček s sadjerejo. Lepoticne rastline so obdelane dovolj obširno. Pisatelj pravi sam, da ni imel namena opisovati vrtov, ki so namenjeni v prvi vrsti zabavi, zato je izkušal tudi kolikor mogoče okrajšati opisovanje lepoticnih rastlin, a vendar je tvarina narastla. Velike težave so pri rastlinstvu s terminologijo, ker manjka slovenskih izrazov. Kolikor je bilo mogoče, se je držal pisatelj izrazov, ki so že vsaj deloma udomačeni, nekaj pa je vpeljal takih, ki so sicer znani po posamnih krajih, a splošno v rabi še niso. Nekateri so dobri, kakor n. pr. gnoj, zemlja prelopatiti, lončnice (cvetlice v loncih), govejščak (goveji gnoj, v rabi med ogrskimi Slovenci), prečinjena prst itd. Želeli je, da bi naši gospodarji in gospodinje, ki jim je knjiga namenjena, „Domačega vrtnarja“ prav pridno vpraševali za svet.

M. K.

Bogumil Vošnjak. **Zapiski mladega potnika.** Gorica, 1903. Tiskala tiskarna A. Gabršček. Str. 402. — S posebnim zanimanjem smo vzeli v roko to novo knjigo. Bili smo radovedni, kako sodi naš „mladi potnik“ o

kraji, o katerih pri nas nismo doslej čitali sodbe iz peresa laikov. Njegova pot ga vede po Rimu in po solnčni Italiji, potem pa dalje čez morje v sveto deželo, odtod v Egipt in čez morje nazaj.

Potopisec ima najlažjo in najtežavnejšo nalogo. Nič lažjega ni, nego z „Vodnikom“ v roki popisovati, kdaj in kako je kdo sedel v voz in kako je jedel v gostilni. Velika večina potopisov nam podaje samo take brezpomembne zapiske, ki so morda za pisatelja silno zanimivi, ki pa nimajo nobene važnosti za človeštvo.

A velika umetnost je, z nekaterimi kratkimi črtami karakterizirati kraj, ki ga je potnik videl, označiti ljudstvo, ki ga je srečal. Stotisočeri ljudje gredo mimo njega, a pravi potopisec mora spoznati lastnosti posameznikov, se mora vglobiti v ves način njihovega domačega in javnega življenja, da potem najde skupno črto za fiziognomijo celega naroda.

G. Vošnjak se je vrlo potrudil, da nam poda tako sliko. Vsak potopisec pa — to vem iz lastne izkušnje — se silno težko izogne dvema nevarnostima. Prva je ta, da potnik popisuje le svoje subjektivne občutke, ki temelje na nepopolnem opazovanju in ne odgovarjajo istini, druga pa je ta, da potnik bagatelizira to, kar hoče pikantno opisati.

G. pisatelj pravi sam o svoji knjigi: „Kakor žurnalist, ki popisuje to, kar je stotisoč oseb videlo, podal sem jaz nekoliko vtisov iz krajev, ki danes niso več neznani... Bil sem tako nekako poročevalec, novinar, ki poroča o tem, kar je mnogo ljudi videlo. Zadovoljen sem, ako se mi priznava, da se kažejo v teh „Zapiskih“ vrline kolikor toliko spretnega ali vestnega žurnalista.“

Tej želji lahko ugodimo, kajti priznavamo gospodu pisatelju, da nam je podal mnogo več, nego smo pričakovali po tej izjavi. Gospod pisatelj ni le beležil dogodkov in predmetov, ampak jih je hkrati porabil, da z njimi izrazi svoje svetovno naziranje.

Bilo je zame jako zanimivo primerjati svoje vtiske s pisateljevimi, ker so mi znani kraji, ki jih popisuje velik del te knjige. In reči moram, da se v mnogih stvareh vjemam z njegovo sodbo, in sicer bolj takrat, kadar sam sodi, kakor pa kadar citira takega Herderja ali Goetheja.

Vtiski, ki jih je dobil g. pisatelj v Rimu, se pač osredotočujejo v sledečih sodbah: „Kupola Michelangela (nad cerkvijo sv. Petra) presega pač po svoji grandioznosti, krasnih, predivnih obrisih in po svoji smeli lepoti vse stavbe, katere je ustvaril človeški duh“ (str. 147.)

Tudi umetniški okus g. pisatelja je našel v Rimu svoj ideal: „Kedar stopimo pred Michelangelovega Mojzesa, čutimo, da ga je izklesal titan, ki si je v svesti, da ima v sebi dušo in duševno moč takega Mojzesa. Osupnjeni smo, ali soha nas ni očarala na prvi pogled, kakor freske v stancih. Treba se je pa le muditi nekoliko časa pred njo, in uverjeni bomo, da nikaka skulptura moderne dōbe ne more tekrovati s tem očakom.“ (Str. 148.) Za pisatelja je značilno, da mu je najbolj ugajal trmasti, orjaški, siloviti duh Michelangelov. Hvaleč Michelangela, hvali samega sebe in svoj okus.

Da bi bil Ciceron „ničla“ (str. 18.), tega ravno ne moremo trditi, dasi priznavamo, da naši klasični filologi kot nepresežno časté vse, kar je starega, dasi bi bilo isto v današnjih dneh popolnoma vsakdanje in se tudi starim Rimljanom samim najbrže ni zdelo tako važno. Da je „katoliška religija prijetna, poletna religija“ (str. 21.) vzamemo radi na znanje, ker se ji tudi nasprotno očita. Pripovedke o bujnih gostijah renesanškega Rima, o zlatih krožčkih v palači Chigi, ki so jih baje po obedu metali v reko (str. 94.), se pač ne smejo vzeti tako resno, kakor tudi niso resni kronisti tedanjih časov, senzacij željni humanisti, ki so rodbini Borgijev (str. 106.) na vest naložili še mnogo več, nego je sama zakrivila.

Pisatelju se zdi nedoumno, da Italijani jako cenijo Dunaj (109.) To sem zapazil tudi jaz, in neki umetniško izobražen Italijan, ki je prepotoval vsa glavna mesta evropska od Carigrada do Londona, mi je zagotavljal, da mu je najbolj imponiral dunajski „Ring“. To je pa umljivo. Italijani imajo pač slikovite „piazze“, a njihova po starih načrtih ali tudi brez načrtov zgrajena mesta ne poznajo one združitve prometne praktičnosti modernega časa z arhitektonsko umetnostjo, katera se kaže ravno v omenjenih dunajskih zgradbah jasneje kot kje drugje. In to je, kar Italijanom imponira, kakor nam njihove krasne podobe.

Jako zanimivo karakterizira pisatelj novo „Združeno Italijo“. Čutil sem odkrito zadoščenje ob teh poglavjih, kajti jaz sem dobil popolnoma isti vtisk na svojih večkratnih potovanjih po Italiji. Severni Italijan je industrialen ter ima že razne moderne socialne organizacije in je čisto različen od južnega, ki je še daleč zaostal v sladkem in lačnem brezdelju svojega gorkega, poetičnega podnebja. Ko sem v Milanu zbiral podatkov o socialnem gibanju italijanskem, sem videl, da tamošnji organizatorji bolje poznajo angleške in nemške razmere, kakor pa južno-italijanske. Severni Italijan je

omikan, južni Italijan je analfabet. Italijanski parlament s svojimi nelogičnimi in vročerkvnimi debatami je zvesta slika te kulturne ne-edinosti. Tudi moderni Rim naredi na prvi pogled vtisk igravca, ki igra svojemu značaju neprimerno vlogo. Pisatelj pravi: „Moderni Rim, ta poslednji stvor romanstva, se pač ne more primerjati niti z antičnim Rimom, niti z Rimom preporoda, niti z Rimom katoliške cerkve. Ta moderni italijanski Rim je najbornejši, najneznatnejši izmed vseh, in pečat dekadence mu je vtisnjen na čelo.“ (Str. 208.) Poseben dokaz za dekadenco italijanstva nudi pisatelju tudi vihravo in nenravno vseučiliško dijaštvo. A jaz sodim, da se naj Slovani nikar

zami videl kristaliziran v eni točki. A v Vatikanu se vidijo dolgi hodniki, molčeče pisarne in resni Švicarji. Kardinali niso vsakomu na razpolago, in v najugodnejšem slučaju se dobi kak monsignor, ki se dá „interviewati“. A ta pove svoje lastne subjektivne nazore, ki se večinoma odlikujejo po onem lojalnem konservativizmu, ki diči vestnega uradnika. Tudi gosp. Vošnjak je našel svojega monsignorja, kakor piše, o katerem pa ne vemo imena. „Papeška diplomacija“ je gosp. pisatelju jako imponirala vsled „nedosežne spretnosti“ in „nenavadne rutine“ (str. 215.) A ta častitljivi monsignor pač ni bil ustvarjen za demagoga; morda bi bil g. pisatelj dobil v Vatikanu marsi-

Domači obrti na Kranjskem: Izdelovanje „suhe robe“ v kočevskih hribih.

ne tolažijo z dekadenco romanskih narodov, kajti dokler je ljudstvo нравno dobro — in tega je na Italijanskem še mnogo — je vedno opravičeno upanje, da se narod povzdigne. Tudi vseučiliščniki italijanski imajo svoja katoliška društva, ki delajo sicer tiho, a vedno intenzivneje in se razširjajo posebno po severno-italijanskih vseučiliščih. To je gotovo znamenje nravnega preporoda.

Pisatelj je bil tudi v Vatikanu. Zanimiv obisk! Popisi žurnalističnih obiskov v Vatikanu, nosijo večinoma znak razočaranja. Toliko se piše o „tajnah vatikanske diplomacije“, o „nitih, ki so napeljane v Rim iz celega sveta“ itd., in zato mika pač vsakega publicista, da bi šel tja in ves katolicizem z vsemi svetovnimi zve-

katerega drugega, katerega državnopravni nazori bi se mu bili zdeli bolj primerni — in nam tudi. Obiskovavci ponavadi iščejo tam odgovora na dnevna vprašanja. A tega ne najdejo, ker je pogled kurije obrnjen bolj v tok stotetij, kakor pa v trenutno sedanost. To je velika modrost centralnih vlad, da prepustijo sestavnim delom potrebno avtonomijo, da varujejo bistvo enote, ne da bi prikraševale samostojne delavnosti majnih upravnih skupin. Zato imajo v katoliški cerkvi škofije toliko avtonomijo, da je ohranjena potrebna samostojnost posameznih delavcev in hkrati zagotovljena edinstvo v veri. V tem jasnem stavku je obsežena vsa „skrivnostna diplomacija vatikanska“. Katoliška cerkev ima v Vati-

kanu svojega poglavarja, vez edinosti, a njen sedež je v srcih milijonov njenih udov, kateri vsak po svoji moči delujejo za razširjenje božjega kraljestva. Kdor katoliške cerkve ne prinese seboj v svojem srcu, je ne najde niti v vatikanskih hodnikih, niti v slavni knjižnici, in še manj v dragocenih muzejih.

Ugajala nam je trezna sodba pisateljeva o zavodu sv. Jeronima. Ljudje, ki so doma zamudili važnejše delo, so v resnici preveč govorili in pisali o tem vprašanju (str. 134.)

Tudi o jezuitih piše naš mladi popotnik. V krasni cerkvi „Gesù“ je dobil ta vtisk, da so si „jezuiti skušali s sijajem in razkošjem pridobiti višje sloje“ in da „sovražijo svoje nasprotnike tudi onstran groba“ (str. 168). A g. pisatelj bi bil šel dvesto korakov dalje v cerkev S. Ignazio nasproti borzi, in tam bi bil našel tudi grob jezuita, in ako bi bil hotel iti iz cerkve po stopnicah visoko gori v najvišje nadstropje, bi bil našel skromno kapelico — sobico sv. Alojzija. Videl bi bil lahko tudi tiho delavnico jezuita — zvezdarno Secchijevo in velikansko knjižnico, ki so jo zbrali in uredili skromni učenjaki tega reda. Treba je pogledati vse, preden se izrekajo splošne sodbe.

Sicer pa g. pisatelj ni potoval kot romar, in zato je videl pač to, kar je mamljivo in veličastno, ni pa opazoval — ali vsaj ni zabeležil — mnogih stvari, ki v Rimu spominjajo velikih zmag, katere je krščansko samozatajevanje izvojevalo nad pokvarjeno človeško naravo, in ki so pomenljivejše za zgodovino človeštva, nego vsi umotvori renesanse.

Bilo bi zanimivo, a presegalo bi okvir književnega poročila, ako bi spremljali g. pisatelja še v Sveto deželo. Omenjamo le, da nam je ugajala pieteta, s katero opisuje svete kraje. Sicer izreka semtertje nekoliko dvoumne sodbe, n. pr. da „Jesus ni bil asket“ (str. 213.) — a zapazili smo tendenco pisateljevo, da spravi v sklad nazore modernega človeka s krščanskim svetovnim naziranjem. Razmerje med krščanstvom in antiko (str. 225.) pojasnuje g. pisatelj v plemenitem etičnem smislu, in blagodejna nam je bila njegova izpoved, da veruje v Kristusovo božanstvo. Res: „Kristov nauk je identičen s pravo kulturo“ (str. 289.)!

Dr. E. L.

HRVAŠKA.

KNJIGE „DRUŠTVA SV. JERONIMA“ ZA L 1903.

Poprej kakor pa druga leta je izdalo „Društvo sv. Jeronima“ letos svoje knjige, in prav je tako. Kmalo nastopi čas, ko bodo tudi

kmetiški čitatelji utegnili več čitati in si bodo z lepimi društvenimi knjigami kratili marsikateri dolgi zimski večer. Vsak član dobi letos pet knjig, in sicer:

Nasljeduje Hrista. (De imitatione Christi). Napisao Toma Kempenac. S latinskoga jezika na hrvatski preveo dr. Stjepan Bosanac. 120. Str. XV. + 336. — Poprej kakor mi Slovenci so imeli Hrvatje prevod te zlate knjižice. Prevel jo je že l. 1500. oče hrvatskega umetnega pesništva, slavni Marko Marulić. Tudi kesneje se je ta knjižica mnogokrat predstavljala, saj je tudi hrvatski narod zajemal iz nje mnogo poduka in duševnega krepila. Med najbolj znane prevode iz novejšega časa prištevamo prevod frančiškana Marijana Jaića (leta 1833.), jezikoslovca Frančiška Kurelca (l. 1868.) in duhovnika Mihaela Filetića (l. 1881.). Prevod Kurelčev je sicer lep, vendar ni povsem natančen, a Filetićev je jezikoslovno slabiji. „Jeronimsko društvo“ je zato prav storilo, ker je prevod izročilo znanemu strokovnjaku dr. Bosancu. Njegov prevod je gladek, natančen in tudi jezikoslovno dovršen. Naj bi člani pogostoma čitali to dragoceno knjigo, premišljevali njene zlate resnice in si svoje življenje uravnali po njenih naukih!

Slike iz svakidanjega života. (Dio drugi.) Napisao Vaclav Kosmák. Pohrvatio Stjepan Žgurić. 80. Str. 156. — Ko je pred dvema letoma izdalo „Jeronimsko društvo“ prvi zvezek črtic in povesti tega znanega češkega pisatelja (on jih je nazval „Kukátka“), so se priljubile kmalo posebno kmetiškim čitateljem. Upajmo, da bodo tudi drugi zvezek, v katerem je enajst povestic, veselo vsprejeli, saj so tudi v teh vse Kosmákov vrline: mično pripovedovanje in dobro poznavanje narodnega in obrtniškega življenja, a iz vseh veje pravi katoliški duh in pisateljeva ljubezen do zatirancev in siromakov.

Pivničarstvo. Napisao Franjo Kuralt, tajnik „Hrvat. slavonsk. gospodar. društva“. 80. Str. 90. — Slovenske in hrvatske gorice so se zopet pomladile in naši vinogradarji so bili v novijem času prisiljeni, da napredujujo in stopajo vzporedno z drugimi narodi. A zaostalo je umno kletarstvo, katero je prav važen del narodnega gospodarstva. Gorenja knjiga marljivega našega rojaka naj bi v tem vinogradarjem pomogla in jih poučila, kako si naj uredé kleti in kako poslujejo z moštom in vinom. Knjižica je napisana zelo jasno in porabljivo in bode zato izvestno narodu mnogo koristila.

A. Geikie: **Prirodni zemljepis.** Preveo dr. Milan Šenoa. 80. Str. 78. — „Društvo

svetojeronimsko“ namerava tudi svojim členom podati več popularno napisanih knjig o prirodnih vedah, a prvi zvezek te knjižice je Geikiev: „Prirodni zemljopis.“ Drobna je ta knjižica, a vendar tudi preprostemu čitatelju jasno tolmači razne pojave v naravi, v zraku in v vodi.

Danica. Koledar i ljetopis „Društva svetojeronimskoga za prestopnu godinu 1904. 80. Str. 241. — Tudi letos bode našel čitatelj v „Danici“ mnogo zabavnih in poučnih spisov. Pesnik V. Gjurić je zložil tri mične pesemce iz narodnega življenja (Oproštaj, K selu, Na groblja). Manje črtice in povestice so Kosmáková: „Što muž čini, dobro čini“, Mayerova: „Školski podvornik“, Gjurićove: „Sličice“ in Klarićeva: „Valja li ova osuda?“ Večjo povest iz Djakovštine: „Dva gazde — dva Božića“ je napisal Svetozar Rittig. Pisatelj pozna dobro narodno življenje in napake, katere v njem vladajo, in pripoveduje prav zanimivo. Dr. Š. Bosanac je opisal življenje in delovanje dr. Štefana Ilijaševića, naslednika starih Ilircev, kateri je kot pesnik, domoljub in šolnik zelo zaslužen za hrvaški narod. Učitelj Josip Medved, kateri je že v lanski „Danici“ pisal o gluhonemih, o njihovi vzgoji in naobrazbi, uči letos stariše, kako naj vzgojujejo svoje gluhonemo dete in kako ga naj pripravijo za zavod. Ker imamo tudi mi mnogo takih siromakov in tudi zavode v Gorici, v Šmihelu in v Ljubljani, bi bilo dobro, da tako navodilo spiše tudi kateri slovenski strokovnjak za „Koledar družbe sv. Mohorja“. Vsako leto opiše „Danica“ en del hrvaške domovine. Letos nas dr. M. Šenoa vodi v lepo Zagorje in opisuje njegove zanimivosti in krasote. Dragutin Hire opisuje: „Nekoje bolesti žitarica“, za kar mu bodo poljedelci zelo hvaležni. Dr. Ferdinand Šišić opisuje padec Carigrada, a Klement Malinarić priobčuje zanimive „Crtice iz južne Afrike.“ Potem sledé razni važni dogodki v pretečenem letu, nekatere črtice o vremenu in o gospodarstvu, a naposled še nekoliko kratkočasnih dogodbic. Kakor se vidi, bo našel vsak čitatelj v „Danici“ nekaj, kar ga bode zanimalo. Ker je „Danica“ najbolj razširjeni in najbolj skrbno urejeni hrvaški koledar, bo izvestno tudi mnogo koristila.

Janko Barle.

Borba Hrvata s Turcima za Petrinju. Napisao dr. Rudolf Horvat, kr. profesor. — 80. str. 112. cena 1 K. — V zgodovini turških bojov je posebno znamenito mesto Petrinja ob Kolpi; zaradi njega so se koncem XVI. sto-

letja Turki in Hrvatje mnogo bojevali. Hrvaška zgodovina od l. 1592.—1596. je tudi zgodovina Petrinje; ko so si naposled to trdnjavo Hrvatje priborili, se je izpremenilo njih bojevanje s Turki: dotlej so bili v defenzivi, a odtlej so začeli ofenzivo, katera jih je naposled osvobodila težkega turškega jarma.

Pisatelj nam je podal najprej zgodovinski opis petrinjske okolice, katera je spadala nekdanj pod zagrebškega škofa. Petrinjo omenjajo že v XIII. stoletju, a ni stala ondi, kjer današnja. L. 1543. so jo razdejali. Trdnjavo Petrinjo je sezidal šele znani Hasan paša l. 1592., ker je izprevidel, da mu bode ona ključ v bogato Turopolje. Odslej so Turki lahko napadali kraje onkraj Kolpe; obiskovali so mnogokrat Turopolje in odpeljali seboj vselej mnogo plena in ljudi. Hasan paša je v dveh letih premagal in sežgal na hrvaški granici 26 trdnjav in odvel v sužnost 35.000 Hrvatov. Krščanska vojska je poizkušala večkrat vzeti Petrinjo Turkom, ali bila je preslaba; nekaj je bila kriva neuspehov tudi nesloga in omahovanje poveljnikov. Še le 24. septembra 1595. je končno pala Petrinja, in čeravno so jo sedaj Turki hoteli zopet osvoboditi, je ostala vendar v krščanskih rokah in bila velika obramba proti turški sili. Da so se za Petrinjo zanimali tudi naši predniki, izpričuje to, da jo je obiskal že l. 1601. sam ljubljanski škof Tomaž Hren, a koliko je za njo žrtvoval, nam svedoči to, da je na svoje stroške postavil ondukaj leseno cerkvico, preskrbel jo z vsem potrebnim in poslal tamošnjim prebivavcem tudi prvega župnika Mihaela Ksilurga, kateri se je porodil v Št. Jerneju na Dolenjskem (prim. dnevnik škofa Hrena v metropolitanski knjižnici v Zagrebu). Pisatelj se je trudil, da bo njegova knjižica temeljita, a obenem popularna, in to se mu je popolnoma posrečilo. Upam, da se bodejo za knjižico mnogi zanimali in jo z veseljem prebirali. J. Barle.

Aug. Šenoa, sabrane pripovedi, zvezak šesti. — V tem zvezku nam podaja „Mat. Hrv.“ povest „Diogenes“. Znano je, da je Šenoa temeljito poznal zgodovino hrvaške in posebno zagrebško. Kakor njegove povesti: „Seljačka buna“, „Zlatarovo zlato“ itd., tako je tudi „Diogenes“ vzeti iz hrvaške preteklosti. Dejanje se godi v Zagrebu l. 1750. Diogen, Antun Janković, kraljevski viećnik, živi sam zase, ločen od vsega političnega življenja. Sam pravi, da je Diogen ter opazuje gibanje strank. „Bude-li zgođe, provalit će iz zasjede i ošinut koga pandžom.“ In res: Skrb za mladega prijatelja, junaka Belizarja, ga vrže v najhujše politične boje med tujci, ki so se tedaj med seboj bili za najvišje službe. Najvažnejša sta polkovnik

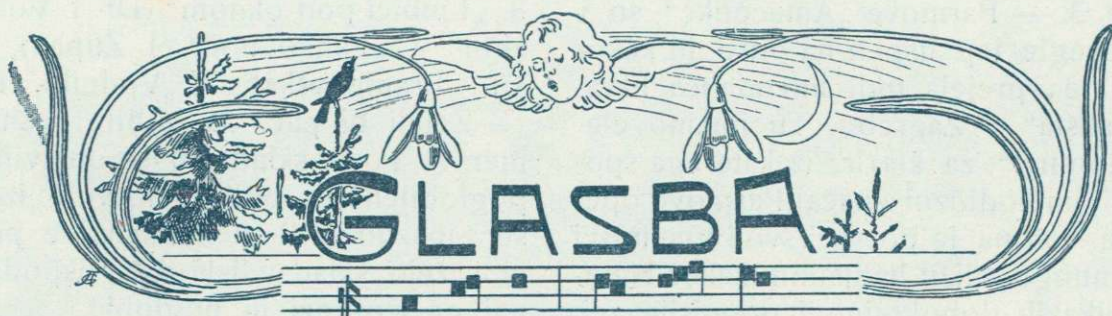
Nemec Klefeld, in lepa zvita Mažarka grofica Bačan, ki spravi celo svojega moža do bana in ki je došla „u Zagreb, da uhvati pod svaku cieniu pod svojo mrežo što više slipeh Hrvata, ta za svojo svrhu“. Diogen, ki je prej dal svojemu neizkušenemu prijatelju Belizarju lepi nauk: „Pazi na tem potu (da povzdigneš domače hrvaško plemstvo), čuvaj se žena“, isti Diogen igra čudno vlogo v svetu, in bravec bi mislil, da je že slep za vse, da je vjet v hlinjeni ljubezni, v mrežah premetene Mažarke, lepe grofice Bačan, — a Diogen je zvita glava, in izrabi vse za to, da reši svojega mladega prijatelja Belizarja, ki bi sicer vsled dvoboja zapadel smrtni kazni. Po dolgih, čudno zavitih spletkah prevara Janković sebične tujce ter reši svojega ljubljeneza Belizarja iz njih rok, in junak se poroči z obubožano idealno hrvaško plemkinjo, Ružico, ki je med tem skrivaj ljubila Belizarja, dočim je bil ta po potrebi in previdnosti zaročen prej z mažarsko sorodnico grofice Bačan, pozneje s hčerjo Klefeldovo. In ko doseže svoj namen, „vrača se hrvatski Diogenes u svojo bačvu“. Povest se suče v višjih krogih in jasno kaže žalostni položaj tedanje dobe, ko so tujci, Nemci in Mažarji, previdno izkoriščevali nezavednost in prepir med domačim plemstvom in duhovništvom. Hrvatica, stara baronica Julijana Sermage, pravi o njih: „Ja pače mislim, da bi oni (tujci), zahvalni imali biti zemlji, koji amo dolaze, te ovdje traže svoj kruh, pa napokon ne može svatko biti car.“ A takrat so hoteli biti vsi prvi. Po zvitosti Diogenovi zmaga nazadnje pravica nad spletkami tujcev. Vsa povest je zanimivo zapletena v véliko politiko in lepo razpletena. Odlikuje se po vrlinah, katere imajo vse Šenove povesti, po živahnosti in za-

nimivosti. Tedanja doba je slikana jasno in pred vsem igrajo glavne vloge častiželjne politične ženske s svojimi nazori: „Ženske imamo toliko snage, da svakoga mužkarca predobiti možemo“, češ: „Žene vladajo svetom“. Dasi je povest še iz časa romantike, se vendar čita danes še z uspehom, kot nekdanj. J.

MALORUSKA.

„Tovarištvo ‚Prosvita‘ v Lvovu“ izdaja po nizki ceni (20—40 vinarjev) male knjižice, zares priporočljivo berilo za širše sloje maloruskega ljudstva. Vsebina (povesti, igrokazi in deklamacije) je deloma izvirna, deloma pa prirejena po večjih delih iz ruskega slovstva. Pristnonarodni duh, ki preveva vse te publikacije, jim daje trajno vrednost; hvalevredno je tudi, da se skoro povsod družijo pouk z zabavo; tako se najuspešnejše širi „prosvita“ med narod. Izmed knjižic, katere smo prejeli, pripoveduje n. pr. „Bogdaniv sinok“ o kozakovanju Timoša, sinka Bogdana Hmelnickega; „Oferma“ nam slika z zdravim humorjem življenje maloruskega vojaka, snov povesti „Vid čogo vmerla Melasja“, „Gorit!“, „V gluhim kuti“ i. dr. pa je vzeta iz življenja na kmetih. Razen povesti „Bogdaniv sinok“, ki pa je tudi reprodukcija po ruščini, vse skupaj ne dosega knjig naše „Mohorjeve družbe“; a vendar bi te cene zvezke priporočali za začetek Slovincem, ki se nameravajo seznaniti z maloruskim jezikom. Naročajo se pri „Tovarištvu Prosvita“, Lvov, Rinok, č. 10. L—ik.

Slovenska maša v čast sv. Cecilije za mešan zbor in samospeve z orglamizložil Anton Foerster. Op. 82. Cena 1 K. Založil skladatelj. Natisnili J. Blasnika nasledniki. — Gospod skladatelj deluje pri nas v službi svete Cecilije že od l. 1877. V tej dolgi dobi je kot

skladatelj in kot vodja orglarske šole storil jako veliko v prosep cerkvene glasbe, katere zavetnica je ravno sv. Cecilija. Tej svetnici je že l. 1878. posvetil lepo latinsko mašo, katero še dandanes radi prepevajo po naših korih. In sedaj je ona latinska maša dobila vredno vrst-

nico v tej slovenski maši. Dasi stopa ta naj-novejša Foersterjeva maša v nekoliko skromnejši obliki pred nas, zavzema vendar častno mesto na našem cerkvenoglasbenem polju. Obsega pa to Foersterjevo delo šest števil. Namesto običajne „vere“ je postavil g. skladatelj kot 3. številko pesem „Sv. Cecilija“. Posebna prednost te maše je v tem, da nahajamo v njej prijetno raznoličnost kljub majhnemu obsegu posameznih spevov. Pred nami se naglo vrste sedaj čveteroglasni zbori, sedaj lični samospevi, sedaj zopet krepki „unisono“ s spremljevanjem orgel. Temu ali onemu se bo kako mesto zdelo celo premalo cerkveno. Zlasti v pesmi „Sveta Cecilija“ je šel pač g. skladatelj do skrajne meje, do katere si more še upati cerkveni skladatelj. A to je storil zaradi tega, ker je hotel s tem našim pevskim zborom podati skladbo, ki bi jo z uspehom mogli rabiti tudi zunaj cerkve, n. pr. pri kaki cecilijanski slavnosti. Gotovo bo pa ravno ta skladba posebno ugajala, ker se tako lepo vjema glasba z besedilom. Po kratki predigrji pričenja v *d*-duru alt - solo z muzikalično pravilno izraženim vprašanjem: „Razlega mar se nebeščanov himna...“ Podobno vprašanje zastavlja na to v sorodnem *a* duru sopran-solo. A nato se mogočno oglasi ves zbor z odgovorom: „To orgel so veličastni glasovi...“ Zdi se, kakor bi tu bas posne-mal pedal pri orglah. Kako mil je nato samo-spev sv. Cecilije! Zdi se nam, kakor bi iz raj-skih višav doli slišali njen nebeški glas. Ves spev skonča zopet zbor v veličastnih akordih. Skladba bo napravila najboljši vtisk. Sploh se bo to 82. Foersterjevo delo brez dvoma kmalu udomačilo na naših korih ter pospeševalo čast sv. Cecilije.

Fr. F—č.

Die Amazonen der Czarin. Operette in drei Acten von A. D. Borum. Musik von Victor Parma. Potpourri 2/ms. Preis 3 K. Verlag von Emil Berté & Cie. Wien I. Nibelungengasse 3. — Parmove „Amaconke“ so v Ljubljani dosegle lep uspeh na odru, in kakor čujemo, jih je sprejela tudi intendantca hrvaškega „Kazališta“ v Zagrebu. Tu imamo eleganten „potpourri“ za klavir, iz katerega spoznamo lahki, melodiozni značaj Parmove operetne glasbe. Parma je po vsej svoji umetniški konceptiji mnogo bližji Italijanom kakor Nemcem. Tu ni nikakih globokoumnih premišljevanj,

kakor jih ljubi Wagnerjeva glasba — to je bolj Verdi s svojimi živimi napevi. Klavirska prireditelj je tako lahka, da se bo to lepo delce brez dvoma jako razširilo tudi v diletantskih krogih.

D. M.

Zdravice. Za petje in klavir zložil Viktor Parma. Zaloga in lastnina Otona Fischerja v Ljubljani. Cena 3 K. — Naš znani skladatelj nam je v tej zbirki podal šest lahkkih, a jako melodioznih napevov za vesele družbe. „To sladko, zlato vince“ (N. Resman) je vesela, „Sozidal sem si vinski hram“ (V. Kurnik) bolj sentimentalna, „Oj sladka vinska kaplja ti“ (T. Doksov) krepka vinska pesem. „Slovinc Slovenca vabi“ (A. Slomšek) je prijazna pesmica, „Povsod me poznajo“ (dolenjska narodna) šegava, „Natočimo v čaše svoje“ (A. Funtek) pa lepa domoljubna zdravica.

H. O. Vogrič: **Secession-Album slovenskih in hrvaških pesmi** za mešan in moški zbor. Op. 3. I. knjiga. Lastna založba. Sarajevo 1903. Cena 3 K. (Umjetn. zavod A. Benda i. dr. Sarajevo.) — Ime „secesija“ je nagnilo gospoda skladatelja, da je svoje res nekoliko posebne zборе združil pod tem imenom, dasi nismo mogli najti v njih pravega secesijskega duha. „Slovenska zgodovina“ je široko zasnovan mešan zbor, kateremu pa manjka dosledne arhitektonike in se zdi skup znešen iz samih malenkosti. To velja tudi o naslednjih pesmih. Semtertje natreseni okraski med običajno vsakdanjo harmonizacijo pač ne ustvarjajo še secesije. „Secession-Album“ prinaša te-le pesmi: 1. „Slovenska zgodovina“ (S. Jenko), mešan zbor. 2. „Večerni zvon“ (Vlasta), mešan zbor. 3. „Vienac“ (G. Arnold), mešan zbor. 4. „Sjećanje“ (H. Badalić), moški zbor. 5. „Ljubavi“ (A. Nemčić), moški čveterospev. 6. „U spomen mrtvih“ (M. N. Lacković), moški zbor. 7. „Izgubljeni cvet“ (S. Gregorčič), moški zbor. 8. „Ljubici pod oknom“ (Dr. J. Vošnjak), moški zbor. 9. „Lahko noč“ (J. Zupan), moški zbor. 10. „Brambovska“ (V. Vodnik), moški zbor. — Želeli bi pač, da bi bile pesmi, ki jih namerava gosp. skladatelj še objaviti, umetniško poglabljene in bolj intenzivno „izdelane“. Saj se zapazijo tudi tu marsikateri posameznosti, ki kažejo skladateljski dar gospoda izdajatelja; naj ga izobrazijo in poglobijo!

L.

DEBATA V VIŠJIH SLOJIH.

A. DÖRFFEL.

Uvodna sličica te številke nam kaže ruskega carja ob njegovem slovesnem prihodu na Dunaj. Letošnje leto je bilo jako bogato cesarskih in kraljevih obiskov, a med vsemi vladarji je ravno avstrijski cesar sprejel največ kronanih glav v svoji ponosni prestolnici. To je znamenje, da vkljub vročim notranjim bojem naše cesarstvo na zunaj še vedno varuje svoje ugledno stališče kot ona velevlad, ki je poklicana varhinja zapadne omike proti islamu. Obisk ruskega carja na dunajskem dvoru je bil zato tudi velikega političnega pomena; vsa Evropa je imela te dni uprte oči v sivolasnega Franca Jožefa I. in v še mladostnega carja, vladarja največje države na svetu. Saj je bilo znano, da se posvetujeta o skupnem postopanju Avstrije in Rusije na Balkanu. Uspeh tega obiska je bil res skupni nastop obeh držav: Turški sultan je dobil resen opomin, da mora izvesti reforme, po katerih bi bilo makedonskim kristjanom mogoče živeti kot ljudem v turški državi. Sultan je molče spraval opomin, a zdí se, da Turčija nima več moči, da bi se ozdravila in uredila svoje neznosne razmere. Naša slika nam kaže oba vladarja, ki se vozita skupaj med špalirjem vojaštva s kolodvora skozi dunajske ulice. — Vsa drugačna je pa slika na str. 768, ki nam kaže makedonske žene, prihajajoče na bojišče. Uboga Makedonija je požgana, polja poteptana, hiše oropane, a ljudstvo bega po gorah, trpeč lakoto in mraz. Dal Bog, da napoči kmalu dan rešenja za to ubogo rajo! — Sv. Ambrož in cesar Teodozij Veliki. (Str. 145.) Ena najčastitljivejših prikazni iz prvih stoletij krščanstva je sveti Ambrozij. V mladosti se je učil prava in je bil sloveč zagovornik. Rimski cesar ga je postavil za namestnika Emilije. A Ambrož je pustil sijajno državno službo; l. 374. so ga izvolili za škofa milanskega. Z

močno roko je vladal svojo škofijo v onih burnih časih, ko so krvave vojske razsajale po rimskem cesarstvu in so krivoverci napadali katoliško cerkev. Bil je mož brez strahu, kar je pokazal zlasti pri prizoru, katerega nam kaže naša slika. Cesar Teodozij Veliki je prišel z vojske v Milan. Ravnokar je bil dal poklati v Solunu mnogo nasprotnikov. Ko je hotel na božič slovesno vstopiti v milansko stolno cerkev, ga je pa pogumni škof pri vratih zavrnil in mu je zabranil vstop v cerkev. „Čigar roke so omažeževane s toliko krvjo, je očiten grešnik. Bodi cesar ali prostak, javno se mora pokoriti pred cerkvenimi vrati in ne sme med vernike, dokler ni dal zadoščenja žaljeni pravici z javno pokoro!“ Tako je pogumno ukazal nevstrašeni škof najmogočnejšemu vladarju svojega stoletja. In veliki cesar, ki je premagal mogočne sovražne vojske, je upognil svoj tilnik, slušal cerkev in se očitno izpokoril. Na to ga je sveti Ambrož zopet sprejel v cerkev. God sv. Ambroža obhajamo dné 7. decembra. — Pozdrav novoporočencema (str. 752.). Lepa slika ruskega slikarja Mjasojedova nam kaže ruski ženitovanjski običaj. Nevesta stoji tu v ženitovanjskem oblačilu. Najmlajši ženinov sorodnik ji po stari navadi prinese poročne kolače. Deček se prav ne upa do nje, a ona se sramežljivo obrača v stran. Sorodniki ženina in neveste pa se med seboj poljubujejo v znamenje, da stopajo odslej v svaštvo. — Pogreb Atale (stran 729.). Dr. Debevec nam je letos (glej str. 548. sl.) opisal zgodbo Atale, junakinje Chateaubriandovega znanega romana, kateri je najbrže dal povod Prešernovemu „Krstu pri Savici“. Naša slika nam kaže njen pogreb. Ako prideš v pariški Louvre, vidiš med najboljšimi deli francoskih slikarjev XIX. stoletja tudi krasno sliko Atalinega pogreba, katere reprodukcijo prinašamo v tej številki. Sentimentalna romantika Chateaubriandova je dovolj jasno naslikana na njej. V romanu popisuje Šakta pogreb indijanske deklice, ki je obljubila vedno devišstvo, a ne poznajoč natančno krščanske vere, umrla za strupom. Puščavnik Aubry je z njim bdel celo noč pri mrtvem truplu in peval psalme, da je odmevalo po tistem gozdu. Zjutraj pa, ko je zlat trak na vzhodnem nebu napovedoval mladi dan, sta dvignila truplo in ga nesla čez skalovje navzdol. Jutranji veter se je igral z njenimi zlatimi lasmi. V dolinici ob bregu majhnega potočka sta izkopala jamo in položila v grob Atalo, mrtvo cvetko misisipskih

poljan . . . Ali nam ne bi hotel kak slovenski slikar tako predočiti kakega prizora iz Prešernovega „Krsta“? — „Debata v višjih slojih“ (str. 761.) nam pa kaže dva dimnikarja, ki sta se res visoko povzpela s svojim obrtom. Upajmo, da bo debata mirna, kajti na strehi mora biti tudi dimnikar hladnokrven. Sicer sta pa dobre volje in bosta brez dvoma kmalu mirno izginila vsak v svoj dimnik.

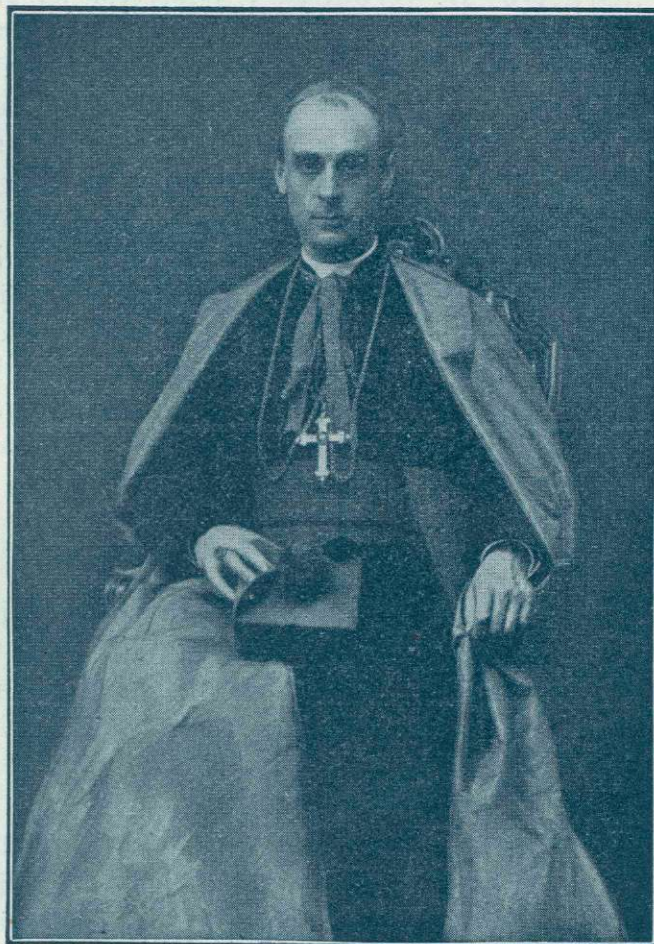

Novi državni tajnik svetega očeta, kardinal Merry del Val, je še mlad, a se je po svojih izrednih zmožnostih povzpел do te službe, ki zahteva pač, kakor malokatera, široko izobrazbo in treznega preudarka. Kot državni tajnik vodi namreč diplomatske zveze katoliške cerkve z vsemi državami celega sveta. Njegov prednik, kardinal Rampolla, desna roka rajnega papeža, je spretno in krepko vodil najtežavnejše državne posle, tako da se je res ves svet čudil njegovemu diplomatskemu talentu. Zato je pa vse nestrpno pričakovalo, koga mu bo novi papež izbral za naslednika. Kardinal Merry del Val se je v raznih službah tako odlikoval, da ga morajo priznavati za pravega moža tudi oni politiki, ki so mu kot bivšemu pristašu kardinala Rampolla iz kakršnegakoli razloga nasprotni. Njegov oče je bil španski poslanik na angleškem dvoru. Mati mu je bila katoliška angleška plemkinja. Rojen je bil v Londonu 10. okt. l. 1865. Svojega očeta je spremljal po raznih diplomatskih potih, tako da je že v mladosti obiskal skoro vse evropske dvore. Pri tem se je naučil tudi mnogo jezikov. V duhovnika je bil posvečen 30. decembra leta 1888. Njegovi predstojniki so porabili njegove sijajne zmožnosti za diplomatske posle. V službi je potoval po Ameriki, po Evropi in bil tudi na Dunaju. Kardinal Merry del Val je zelo pobožen duhovnik. Pri vseh svojih poslih je vsako jutro v izpovednici. Ko se je sešel kardinalski zbor, da izvoli novega papeža, so izvolili kardinali za tajnika konklavo monsignorja del Vala. Novoizvoljeni papež Pij X. ga je povzdignil v kardinala v javnem konzistoriju dne 9. novembra t. l.

Z naših vseučilišč. Število slušavcev na avstrijskih vseučiliščih splošno stalno raste. L. 1896/7 je bilo skupaj 16.196 vseučiliščnikov, l. 1902/3 pa 20.035. Po številu slušavcev si sledé avstrijska vseučilišča v sledečem redu: Dunajsko (7621), praško češko (3525), Lvovsko (2414), krakovsko (1718), graško (1690), praško nemško (1414), inomostsko (1051), črnoviško (602). Zadnje šolsko leto je bilo manj slušavcev kot prej edino le na inomostskem vseučilišču. — Če se oziramo na narodnost, moramo pred vsem dunajsko vseučilišče odšteti kot mednarodno. Potem imajo tri slovanska vseučilišča (Praga, Lvov, Krakov) skupaj 7657 slušavcev, a štiri nemška (Praga, Inomost, Gradec, Črnovice) samo 4757. — Število slušateljic znatno pada. Izpočetka so se ženske

krepko zagnale na univerze, a zdaj jih popuščajo, kakor kažejo sledeče številke. Največ slušateljic ima Dunaj (1901/2 — 303, 1902/3 — 188), potem pridejo: Krakov (1901 — 153, 1902 — 104), Praga, češko vseučilišče (1901 — 109, 1902 — 80), Gradec (1901 — 123, 1902 — 78), Lvov (1901 — 147, 1902 — 72), Praga, nemško vseučilišče (1901 — 31, 1903 — 24), Črnovice (1901 — 30, 1902 — 24), Inomost (1901 — 7, 1902 — 10). To je pač znaten upadek. — Na praški češki univerzi je zelo padlo število medicincev, a filozofični oddelek kaže največji prirastek v Avstriji.

Profesor Korš o „Ruski antologiji“. V letošnjem se mem zvezku „Izvestij oddelenija ruskago

Kardinal Merry del Val,
novi državni tajnik sv. očeta.

jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademiji nauk“ priobčuje g. prof. E. Korš jako laskavo oceno „Ruske antologije v slovenskih prevodih“. V prvi vrsti jo pozdravlja kot dokaz, da se že vsaj v prosvetnem oziru vrši za nas Slovence velepomembno zblíževanje z mogočnimi brati na severu; omenja sicer, da nekateri pesniki niso vpoštrevani po zaslugi in v pravem razmerju, — pač menda zato, ker je prevajavcem nedostajalo ruskih knjig — da so si zlasti mlajši prevajavci po navadi modernoslovenskih pesnikov tuintam prizadevali zanemariti rimo ali original, bodisi gledé vsebine, bodisi gledé merila, a vobče je njegova sodba jako ugodna. Cela ocena g. Korša priča o njegovih gorkih simpatijah za naš narod,

njegovo razmotrivanje o nedostatkih v novejšem slovenskem stihotvorstvu pa kaže temeljito poznavanje naše književnosti.

L — k.

Razstava hrvaških umetnikov v Pragi je bila slovesno otvorjena dne 30. oktobra. Navzoča sta bila Hrvata V. Bukovac, novoimenovani profesor praške akademije, in R. Frangeš, profesor v Zagrebu. Češki umetniki so se v obilem številu udeležili slovesne otvoritve. Zastopani so na razstavi sledeči hrv. umetniki: Crnčić, Iveković, Tišev, Bukovac, Frangeš, Kovačević, Križman, Coikoš, Bauer, Bužan, Šenoa, Rendić, Valdec, Mestrović.

„Društvo sv. Jeronima“. Društveni letopis nam poroča, da je bila letošnja glavna skupščina dne 12. februarja, kateri je predsedoval novi predsednik, kanonik in poslanec Cvetko Rubetić, ker je naš rojak dr. Feliks Suk, kateri je celih dvanajst let spretno vodil to društvo in marsikaj koristnega ukrenil, to čast odložil. Društvo šteje sedaj 15.878 dosmrtnih članov in do 4500 letnih in ima 285.045 K 46 h premoženja. Naj bi društvo pognalo čvrste kali v hrvaškem narodu, naj bi se razširilo povsod, kjer živijo Hrvati, in našlo obilo prijateljev med njimi! Upajmo, da temu pripomorejo tudi letošnje knjige, a pravi domoljubi naj poskrbé, da jih bode narod tudi čital in se z njimi okoristil. Janko Barle.

Slike Julija Mařaka. Julija Mařaka imenujejo Čehi svojega prvega pokrajinskega slikarja. Umetniški kritik K. B. Mádl in založnik F. Topič sta začela zdaj izdajati reprodukcije njegovih najboljših del. Tako dobé Čehi za Manesovo in Myslbekovo tudi monumentalno Mařakovo zbirko.

Češko in nemško šolstvo na Moravi je bilo l. 1902. v sledečem razmerju: Čeških ljudskih šol je bilo 1733, nemških 701, dvojezičnih 11. Ena šola pride na 9 km² ali na 1800 prebivavcev. Mestnih šol je bilo čeških 73, nemških 63.

Čehi in Slovaki. Češki učenjak L. Niederle ocenjuje v „Českem časopisu historickem“ knjigo Czambelovo „Slováci a ich reč“ ter pravi: „Ako Slovaki slušajo nasvet g. Czambela in se definitivno nam odpovedó ter zapró svoja vrata češki knjigi, jim pri sedanjem stanju slovaške literature (in ta se dolgo časa ne bo izpremenil) ne preostane nič drugega, kakor da storé, kar ima g. Czambel res v mislih —: da se obrnejo k madjarskemu slovstvu in sprejmejo ž njim vred madjarsko omiko, madjarsko državno idejo... Da bi jim zato dali Madjari šole in zavode, potrebne k slovstvenemu razvoju, pa ne verujem in ne veruje nihče, ki zasleduje misli in besede madjarskih politikov.“ Vkljub temu pa Slovaki ne kažejo volje, da bi se združili z Čehi v en narod, ker hočejo imeti svojo lastno književnost.

Francosko časopisje in Slovani. Francosko nacionalistiško časopisje se jako zanima za Slovane, posebno za Čeha, v katerih vidijo in spoštujejo močnega branika proti razširjanju nemštva. Ustanovili so v Parizu dopisovalnico „Correspondance Tchèque“, katera daje francoskim časopisom slovanske novice.

Francoski pisatelj Henri Hantich, ki je objavil v „Revue Hebdomadaire“ pred kratkim članek „La Bohême d'aujourd'hui“, je izdal knjigo „Le droit historique de la Bohême et les tendances fédéralistes en Autriche“. V tej knjigi popisuje zgodovinski razvoj češkega državnega prava in sedanje federalistične težnje v Avstriji. Čisti dobiček je namenjen za spomenik češkemu kralju Janu Luksemburškemu.

Epopeje Verkovičeve — falzifikat. V „Archivu für slavische Philologie“ je objavil sedanji bolgarski učni minister J. Šišmanov razpravo, ki dokazuje, da so „staroslovenske“ pesmi, katerih pristnost je branil Verkovič, izdelek nekega grško-bolgarskega učitelja Gologanova. „Veda Slovena“ je izginila vsled te razprave s pozorišča. Nastale so pa te pesmi na ta način. Gologanov je vedel, da želi Verkovič dobiti slovanske epične pesmi, in je začel za drag denar lahkovernemu nabiratelju pošiljati razne pesmi, tako da je dobil od njega čez 50.000 kron. Verkovič ni bil nikoli slišal teh pesmi od drugih ljudi, a jih je vendar sprejel v dobri veri, da je to pristna narodna poezija. Iz Pariza je celo vlada poslala konzula, da se izjavi o pristnosti teh pesmi. Ta konzul je le slabo razumel nekaj hrvaščine in je potrdil kot pristne te pesmi, katere je Gologanov zložil v svoji gostilni. Šišmanov je pa šel v Rodopsko gorovje, odkoder baje izvirajo te pesmi, je na stroške bolgarske vlade izbral nekaj Pomakov — mohamedanskih Bolgarov — kateri so več mesecev hodili po vseh rodopskih vaseh in nabirali, kar se je dalo dobiti bolgarskih pesmi. Ti so nabrali mnogo dragocenega narodnega blaga, a o Verkovičevih pesmih, o Orfejevi ženitvi, o slovanskih božanstvih itd. niso našli sledu. S tem je končana tudi učenjaška pravda o „Slovanski vedi“.

Bolgarsko šolstvo. Uradno poročilo izkazuje, da je bilo stanje bolgarskega šolstva prošlo leto sledeče: Otroških zabavišč je bilo 22, osnovnih šol 2833, od katerih so bile 103 moške, 4 ženske in 2772 skupnih za oba spola. Mestnih šol je bilo 213 in selskih 2670. Novih šol so otvorili 13, zaprli so jih po manjših selih 73 vsled pomanjkanja učencev. Vse osnovne šole so štejele 236.108 otrok, izmed katerih je bilo 164.952 učencev in 71.156 učenk. Učiteljev je bilo 3799, učiteljic pa 1839. Bolgarija ima vsega skupaj 3.750.000 prebivavcev.

Dva nova poljska grobova. Bratski narod poljski ima več odličnih pisateljic, na katere je lahko ponosen. Nekatere še delujejo na njivi poljske književnosti, dokaj pa jih je tudi že leglo v grob. K tem poslednjim je treba prišteti Valerijo Marrene-Morzkowsko. Ker imamo Slovenci vsaj eno kratko njeno povestico prevedeno na naš jezik, smemo ji tudi mi postaviti z naslednjimi vrsticami skromen spomenik.

Oče pokojnice je bil Francoz, general v Napoleonovi vojski, Jean Mallet de Granville po imenu, mati pa Poljka Adela Krasinska. Po njima je tudi Valerija podedovala karakteristična znamenja dveh narodnosti. Prejevši od starišev dobro odgojo, se je poprijela naučnih in literarnih študij. Prva povest, ki jo je dala tiskati, je bila „Nowy Gladyator“ (l. 1857.), in od tega časa Morzkowska ni odložila več peresa iz rok.

K najboljšim umotvorom pokojnice šteje poljska kritika romane: „Nemzys“, „Maż Eleonory“, „Augusta“, in povesti: „Jerzy“ (Jurij), „Życie za Życie“, „Meżowie i żony“, „Zasady i czyny“, „Panna Felicja“. Skoro vsi večji beletristični listi so prinašali umotvore njenega odličnega peresa. Slovenci imamo prevedeno njeno povest „Żalostna swatba“ v 9. snopiču „Slov. knjižnice“.

Mieczysław Orgelbrand. V polni moči, energiji in koristni delavnosti se je poslovil od tega sveta Mieczysław Orgelbrand, magister prava in administrator bivše glavne šole, osnovelec velikih delniških zavodov: tiskarne, litografije, livarne črk itd. v Varšavi. Po očetu Samuelu Orgelbrandu, zasluženem izdajatelju prve poljske velike enciklopedije ter biblioteke literarnih del neizmerne vrednosti, je podedoval naš Miečislav ljubezen do poljske književnosti. V družbi s starejšim bratom Hipolitom je osnoval ilustrirani časopis „Wieniec“ (Venec).

Po očetovi smrti sta prevzela z bratom tiskarske zavode, katere sta izpremenila v delniško družbo, ki je dajala posla okolo 600 delavcem. Izmed številnih del, ki so izšla v založbi tvrdke Orgelbrandov, so najvažnejša: „Album wilanowskie“, „Słownik łacińsko-polski Koncewicza“, „Atlas geograficzny“, izdaja „Starożytnej Polski“ Balinskega in Lipinskega, ilustrirana „Encyklopedia powszechna“ (Slovník naučný), katere tisk se že bliža h koncu, in še dokaj družih važnih knjig. V tiskarni Orgelbrandov je izhajalo in še izhaja dokaj časopisov, kakor: „Tygodnik illustrowany“, „Kuryer codzienny“, „Bluszcz“, „Lowiec polski“, „Wszehświat“, „Biesiada Literacka“, „Tygodnik mód i powieści“, „Przyjaciół dzieci“ in „Dzwonek częstochowski“.

Pokojnemu Mieczysławu življenje ni bilo postlano s cvetkami. S smrtjo ljubljene edinice mu je ugasnil najjasnejši žarek. Oče ni mogel premagati tuge za otrokom in je legel za njim v grob.

Album poljskih umetniških del. „Towarzystwo sztuk pięknych“ v Varšavi je sklenilo, da začne izdajati v obliki 58×46 cm reprodukcije najboljših poljskih umotvorov, ki se bodo dali zložiti v lep album. Začela se bo ta zbirka z lesorezom po sliki „Zemlja“ Ferdinanda Ruszczyca.

Grigorij Aleksandrovič Mačtet. Pred kratkim je umrl v Jalti odlični ruski pisatelj Grigorij Aleksandrovič Mačtet. Pokojni pisatelj je bil rojen l. 1852. v mestu Lucku, kjer je bil njegov oče ud okrajnega sodišča. Oče je bil potomec angleške rodbine Mansuedov, iz katere je neki prednik služil v švedski službi ter bil vjet pod Poltavo, na kar je pozneje ostal v Rusiji. Pisatelj se je učil na nemirovski in kamenecko-podolski gimnaziji, toda svojega uka ni končal. V l. 1870. je prebil učiteljsko izkušnjo ter bil dve leti za učitelja v Mohilevu in Kamenec-Podolsku, odkoder se je l. 1872. napotil v Ameriko, kjer je prebil dve leti, rabotajoč kot dninar na raznih „farmah“ Severne Amerike. Vrn vši se l. 1875. v Rusijo, se je nastanil v Petrogradu, kjer je jel poizkušati svoje moči na slovstveni njivi. Prvo njegovo slovstveno delo so bili „Očerki amerikanskoy žizni“ in popotne opazke o Nemčiji, kar je izšlo pozneje v posebni izdaji pod naslovom: „Po bělu svetu“. L. 1876. je bil primoran zapustiti Petrograd in nastaniti se v arhangeljski guberniji v Sibiriji. V tem času je pa napisal celo vrsto literarnih proizvodov, in ko se je vrnil leta 1884. nazaj v Rusijo, je dal tiskati: „Pověsti i razskazy“, „Siluety“ (silhouette), „Živya kartiny“, „Novye razskazy“, povest „Žid“ in mnogo drugih. Zlasti pa so vzbujali živo zanimanje njegovi „Sibirskije očerki“, katere je pošiljal ruskim listom iz daljne Sibirije. Poslednji čas se je bil nastanil v Žitomiru, kjer je bil tudi člen uredništva časopisa „Volynj“. Mačtet je bil kaj plodovit pisatelj; razun višje omenjenih pripovedek je napisal še romane: „Iz nedavnago prošlago“, „I odin v polě vojín“ ter „Večnaja stranica“. Za najboljše njegovo delo pa se smatrajo po mnenju ruske kritike njegovi „Sibirskije očerki“.

S. V. Maksimov. Nedavno je umrl v Petrogradu v 70. letu svoje starosti sloveči ruski pisatelj Sergěj Vasiljevič Maksimov. Ime Maksimova je znano ne samo po vsej Rusiji, marveč tudi v tujini, zlasti med narodi, ki imajo prevedena njegova učena dela na svoj jezik. Porojen je bil Maksimov l. 1831. v kostromski guberniji, kjer je bil njegov oče poštar. Najpoprej je začel obiskovati domačo ljudsko šolo, odkoder se je l. 1850. preselil na moskovsko vseučilišče, a čez dve leti pa v petrograjsko zdravniško-kirurgično akademijo.

Prvi opis Maksimova: „Krestjanskija posidělki v kostromskoj guberniji“, ki je izšel v novembru l. 1853., je obrnil na-se pozornost I. S. Turgenjeva, kateri je

pozval mladeniča k sebi ter ga izpodbadal k daljši delavnosti. Hoteč se seznaniti dobro s svojim narodom, se je podal l. 1855. peš na potovanje po vladimirski guberniji. Posledica tega potovanja je bila knjiga *Lěsnaja glušč*, ki je izšla pred tridesetimi leti. L. 1855., ko je bila odpravljena ruska pomorska ekspedicija na znanstveno preiskovanje, se je iste udeležil tudi naš Maksimov. Njemu je bilo odločeno v preiskovanje Belo morje; ker pa mu je še ostajalo časa, torej je napravil še izlet na Ledeno morje in na reko Pečoro. Poročilo o tej ekspediciji je bilo natisnjeno v dveh zvezkih pod naslovom „God na Sěverě“ (leto na severu), ki ga je nagradilo zemljepisno društvo z zlato svetinjo. To delo je doživelo že četrty natisek. L. 1865. je Maksimov izdal novo knjigo: „Na Vostokě“ (na vzhodu) in potem delo v treh zvezkih „Sibir i katorga“. Pozneje je izdal še novo delo „Tjurma i ssylnyje“, katero je našlo v Rusiji in zunaj nje obilno čitateljev, kajti še celo za Ruse same je bila takrat Sibirija pravcata „terra incognita“. Vrnivšega se iz Sibirije, so poslali, da raziskuje obrežje ob Kaspijskem morju in ob reki Uralu, kamor je potoval l. 1862. Znatno del poročila o tem raziskovanju je bil natisnjen v „Russkem Slovu“ in „Otečestvennyh Zapiskih“. L. 1865. je društvo „Obščestvennaja Poljza“ začelo izdajati knjige in brošure za narod ter povabilo S. V. Maksimova za urednika tem delom. On se je z vso vnemo poprijel dela ter izdal okrog osemnajst manjših del, med katerimi je bila večja polovica njegovih. Svoja novejša raziskovanja je obelodanil v knjigi „Drevnaja i Novaja Rossija“ ter v obširnem delu z naslovom: „Brodjačaja Rusj“. Svoje znanstvene članke je priobčeval skoro v vseh večjih ruskih žurnalih, dokaj izmed njih tudi v „Njivi“. Mnogi so bili prevedeni na nemški jezik ter priobčeni v časopisu „Die Natur“.

Ljudske knjižnice v Rusiji. Kijevski odbor za ustanavljanje brezplačnih ljudskih knjižnic je ustanovil l. 1901. po selih 700 takih knjižnic, in lanske leto 30. V te knjižnice se sprejemajo cene in dobre knjige, ki morejo služiti ljudstvu v pouk in pošteno zabavo.

Pisma Turgenjeva Gustavu Flaubertu objavljajo „Ježeměšjačnaja Sočiněnja.“ Posebno zanimiva so pisma iz francosko-nemške vojske.

Novo izdanje del Tarasa Ševčenka. „Tovarištvo Prosvita v Lvovu“ je izdalo v lično opremljeni knjigi (str. 698) „Poeziji Tarasa Ševčenka“ za jako nizko ceno 2 K 30 v. (s poštnino vred). Taras Ševčenko je najpopularnejši in lahko rečemo, največji ukrajinski pesnik; opeval je Ukrajino, njene ljudi in njene legende; l. 1901. je „Dom in Svet“ priobčil njegov življenjepis. Ker so zlasti njegove domoljubne pesmi pravi vzor mehkočutne slovanske lirike, bi pač želeli, da ga Slovenci bližje spoznajo.

L—k.

Theodor Mommsen.

Prošli mesec je umrl nemški zgodovinar Theodor Mommsen. Bil nam je v mnogih stvareh naspnoten, vendar utegne biti prav, da zapišemo o njem tu nekaj vrstic.

Glavno delo Mommsenovo je „Rimska zgodovina“. Z veliko pridnostjo je nabiral gradivo, s čudovito jasnostjo obvladal ogromno tvarino in podal zgodovinsko delo, s katerim se začenja nova doba za starorimsko zgodovino. Življenje starih Rimljanov, njih državne naprave in njih velike može nam je popisal tako, da jih lažje umevamo in da si lahko živo predstavljamo, kakšen je bil stari Rim. To delo je spisal v mladosti z velikim pisateljskim vzletom, tako da je postalo jako popularno.

A v tej knjigi tudi izvaja svoje svetovno nazorje, s katerim je uplival še bolj, kakor s svojim zgodopisjem. Njegov vzor je Julij Cezar, „organizator demokratičnega Rima“, „iznajditelj narodne strategije“. Ciceron mu je „general, kateri si z lepimi govori pridobiva papirnate trdnjave“, Sulla je „Don Juan“ itd. Mommsen stoji v tej knjigi na strani starorimskih narodnih monarhistov proti aristokratom republikanske stranke. Rimsko aristokracijo imenuje Mommsen prav moderno „junkerje“, „zagrizene konservativce“, „kamarillo, ki brani tron in oltar“.

Mommsen hoče ob zgledu starih Rimljanov učiti Nemce, kaj morajo storiti, da postanejo tudi oni gospodarji celega sveta. Rimljan mu je vzor, trdosrčni, energični, nasilni, bojeviti Rimljan, dosledni graditelj enotne narodne države, Rimljan, ponosen na svoje rimsko državljanstvo, ki se čuti poklicanega, da svoj jarem položi na vrat vsem nerimskim narodom.

„Vsebinska zgodovina“, piše Mommsen, „je boj, smoter zgodovine je civilizacija. A civilizacija zahteva, da si narodi z močnejšo kulturo podjarmijo narode, katerih omika je nižja. Boj je oni stroj, ki izdeluje napredni razvoj. Zgodovina brez usmiljenja požira v svojem vrtincu narode, kateri niso trdi in odporni kakor jeklo.“

Vsled tega je bil Mommsen nasprotnik krščanskega svetovnega naziranja in sovražnik slovanskih narodov. Sodil je o življenju pogansko, kakor stari Rimljani. V „Rimski zgodovini“ nam hoče dokazati, da ne morejo biti vzor življenju krščanske kreposti: ljubezen, potrpežljivost, pravičnost, sploh vse, kar imenujemo humaniteto ali človečnost, — ampak telesna in duševna sila, one lastnosti duha, ki delajo človeka groznega, da se ga nasprotniki bojé. Mommsen uči, da se ne smemo svetu odpovedati, ampak da si moramo pridobivati bogastva z vsemi sredstvi.

Nemce je pa učil, da morajo Slovane podjarmiti in jih iznaroditi. Avstrijske Nemce je še posebej vzpodbujal k borbi proti slovanstvu. „Seid hart!“ je klical avstrijskim Nemcem in jih celo pozival, naj razbijajo slovanske glave, ako so pretrde, da bi sprejele nemško omiko.

V svojih pismih do dr. Jagića pravi, da je protireformacija kriva, da Avstrija danes ni ponemčena. Tudi on sodi, da bi bil protestantizem Avstrijo ponemčil, a protireformacija je za vselej pokopala germanizatorično moč „reformacije“.

Bil je silno delaven. Že pred šestnajstimi leti je neki statistik izračunal, da je napisal Mommsen 920 knjig in brošur s 27.500 stranmi. A pisal je neprenehoma tudi na stara leta. Še malo pred smrtjo je pisal javno pismo angleškemu politikom, da se naj združijo z Nemci proti drugim narodom.

Taki so bili nazori moža, ki so ga imenovali „praeceptor nemškega naroda“. Značilno je, da je bil njegov učenec — modroslovec Nietzsche. Ideja nasilnega „nadčloveka“ je res obema skupna. A kakor so isti nazori o življenju, ki so Rimljane po razlagi Mommsenovi naredili velike, njihovo državo pozneje tudi razrušili, tako je pač tudi Nietzschejeva filozofija dovedla nauk o „nadčloveku“ — ad absurdum. S tem naukom je pa danes napojeno vse bojevito nacionalno nemštvo. Upajmo, da se izjalovi tudi v praksi in da pride do veljave zopet stari krščanski nauk, da je pravičnost temelj državam!

Tomistično modroslovje si pridobiva vedno bolj tal med učenim svetom. Znanstveni ugled v modernem svetu sta mu povzdignila dr. Otto Willmann, do nedavna profesor modroslovja na nemški visoki šoli v Pragi, v svojem krasnem delu „Geschichte des Idealismus“ in Nikolaj Möller (umrl l. 1862.), ki je kot protestant sledil Fichteju in Schellingu, a je kot katoličan spoznal tomistično modroslovje in ga pozneje predaval na lovanjskem vseučilišču. Španec Orti y Lara izdaja časopis „Ciencia cristiana“, francoski tomisti izdajejo mesečnik „Revue thomiste“. Na monakovskem vseučilišču sledi sv. Tomažu profesor G. pl. Hertling. Pri lovanjskem vseučilišču je poseben znanstven zavod, ki goji to modroslovje; v predavanjih se poudarja zlasti soglašanje nazorov sv. Tomaža Akvinskega s pridobitvami modernih empiričnih ved. Tudi v slovanskih književnostih se pojavljajo vedno pogostejše taki modroslovni spisi.

Dva darova. Nemški cesar Viljem II. je daroval papežu Leonu XIII. krasno knjigo Steinmannovo o sikstinski kapeli. Kot zahvalo za to je poslal papež Pij X. nemškemu cesarju krasno vezan iztis dr. Wiltpertovega novega dela o slikah v katakombah. Papež je poslal pisatelja samega, ki se v Rimu bavi z arheologijo, da izroči vladarju ta dar z lastnoročnim pis-mom svetega očeta.

Umetnost in hiša. V Bologni so gospé ustanovile društvo „Aemilia Ars“, katero bo podpiralo one dekorativne umetnosti, ki se bavijo s hišno upravo. Bolonjanke hočejo s tem dvigniti domači umetniški obrt in poskrbeti za okusno hišno opravilo.

Zgodovina Irske. Doslej Irci še niso imeli točne zgodovine svojih bojov in svojega trpljenja. Pred kratkim je pa izdal zgodovinar Mac Carthy knjigo „Ireland and his history“, katera je pisana poljudno in natančno.

Perzijski „prorok“ na odru. Ruska pesnica Izabela Grinenskaja je napisala prav efektno dramo „Bab“, katere snov je vzeta iz novejšje perzijske zgodovine. Junak te drame je Ali Mohamed, ki je nastopil kot „prorok“ v petem desetletju prošlega veka v Perziji ter si je sam dal ime „Bab“, kar pomenja „vrata resnice“. Njegov nauk ga je stal njegovo življenje. A po smrti so se njegovi nauki ohranili v precej številni sekti. Pesnica slika „Baba“ kot proroka bratske ljubezni med ljudmi. Posebno se po-

Kranjica v praznični obleki.

teguje „Bab“ za žensko emancipacijo na vzhodu. Najbrže je ravno ta stran njegovega učenja tako navdušila pisateljico zanj. Naslikala nam ga je kot pravi vzor mučenika, ki moli k Bogu:

V usta moja vložim
o Gospodi, slova, čto by sblížaly strany,¹⁾
sveli-b kak agncev vsêh ljudej
v odno prekrasnoje svjatoje stado²⁾.

Grafologija je veda, ki izkuša iz pisave uganiti značaj pisavcev. Alfred Binet, ravnatelj dušeslovnega laboratorija na pariškem vseučilišču, se je hotel prepričati, koliko je zanesljiva ta veda. Nabral je mnogo pisav ter jih je predložil izobraženim grafologom in tudi drugim ljudem z vprašanjem: Ali je to pisal

¹⁾ Stranke. — ²⁾ Čreda.

moški ali ženska? Ker je tu izbirati samo med dvema odgovoroma, je gotovo, da mora dati 50% pravih odgovorov tudi oni, ki se ni nikoli bavil z grafologijo. Uspeh je bil sledeči: Izmed dveh strokovnjakov v grafologiji je eden uganil spol pisavca v 78%, drugi v 75% vseh slučajev. Učitelji so uganili 65,9% do 73%, nevešči ljudje so dali pravi odgovor v 63% vseh slučajev.

Največja knjiga na svetu se nahaja v Amsterdamu. V njej je natisnjen zbornik morskih pravil. Knjiga, stoječa pokoncu, je na visokost slična rasti srednje velikega človeka.

Potujoča knjižnica. V mestu Daiton, v državi Ohio, se je pojavila knjižnica posebne vrste. Neki podjeten Amerikanec je sestavil zbirko raznih knjig in si preskrbel primeren voziček z omaro, v katero je uvrstil svojo knjižnico. S tem vozičkom potuje iz enega kraja v drugi ter se ustavlja, koder se zbira ljudstvo v večjem številu. Za gotovo plačilo more vsakdo, ki želi, prečitati ondi na mestu to ali drugo knjigo. Ta odškodnina je kaj neznatna: znaša komaj 3—4 vinarje našega denarja za en zvezek.

Japonske poslovice. Samo bogate sorodnike ljudje sprejemajo prijazno. — Pravi plemič tudi v revščini ponosno ohrani svojo dostojnost. — Vsakega tujca smatraj za tatú! — Ako nameravaš ubiti drugega, izkoplji najpoprej jamo zanj in za samega sebe! — Ne bodi ti žal življenja radi dobrega dela! — Ako nimaš strpljivosti za mali trud, izgubiš tudi velikega. — Srdit oče, pa strela ali potres so si enaki. — Čitaj ne z očmi, marveč z dušo! — Na starost

se ne izučiš niti abecede. — Vsak pijanec pravi: „Saj oni, ki ne pije, tudi nima denarja.“ — Ako se ne učiš, še moliti ne boš znal. — Tudi svetla luna se skriva za oblake. — Veliko je morje, toda nima kapljice pitne vode; grozen je ogenj požarja, toda še pipe si ne utegneš prižgati ž njim. — Vrabci celo na starost ne nehajo plesati. — Dobra izobrazba je boljša, nego sijajen rod.

Zgodovina Indije. Indijska vlada je izdala zgodovino indijsko v štirih knjigah. Dve knjigi popisujeta zgodovino Indije pred angleško vlado, dve pa od angleške osvojitve. Vlada bo izdala še velik indijski zemljepis.

Indsko modroslovje. Eno leto že agitira neki brahmin, Svami Upadaja, po Angleškem, da se naj ustanove stolice za staro indsko modroslovje na angleških vseučiliščih. Univerzi v Cambridgu in Oxfordu nameravata nastaviti take predavatelje.

„Čudežni otroci“ dobivajo včasih krasna plačila. Petletni španski pianist Pepito Rodriguez je dobival na zadnji pariški svetovni razstavi za vsak večer 2400—4800 frankov; ko je šel v Ameriko, mu je njegov impresario zagotovil 50 koncertov po 6000 K čistega dohodka. — Šestletni Jožef Hofmann si je kot virtuoz na klavirju zaslužil po 7200 K en večer; v Ameriki je dobil v 52 koncertih 288.000 K. — W. J. Betty je šel z osmimi leti h gledišču in je dobival za vsako predstavo 2440 K; ko je bil šestnajst let star, je prihranil že 960.000 K; ko je pa dorasel, se mu ni več ljubilo igrati, in zdaj živi kot zasebnik od tega, kar si je zaslužil kot „čudežni otrok“.

IZ MAKEDONIJE: TURŠKE ŽENE PRIDEJO NA BOJIŠČE.

VABILO NA NAROČBO.

Ko sklepamo XVI. letnik „Dom in Sveta“, se obračamo zopet do svojih sotrudnikov in naročnikov. Naša prva dolžnost je hvaležnost za obilo pomoč, katero smo našli tudi prošlo leto. Združena moč nas je držala na površju in nas je krepila, da smo napredovali vkljub vsem težkočam.

Težave, ki nam ovirajo delo, so iste, katere tlačijo ves naš narod. Mi živimo v dobi pobijajočih se idej. Plavamo sredi vrtinca, kateri nas meče zdaj na to, zdaj na ono stran. Narodna enotnost, ta prvi pogoj za harmonični razvoj velike književnosti, je raztrgana na kosce, ki se tepó v vihri nasprotnih tokov.

Razkosani po ozemlju niti v domovini ne moremo nastopati kot narod. To je ona môra, ki leži nad našim književnim razvojem. Tistega enotnega, očarujočega navdušenja za veliki domovinski vzor nam manjka, katero je vedno rodilo umetniška dela največjega sloga. Materialna sila, ki je raztrgala našo domovino na kose, je oslabila tudi idealno skupnost naše kulture.

To drobljenje napreduje tembolj, čim več našega ljudstva je prisiljeno, iskati si kruha v daljnih krajih. Z vsakim poedincem, kateri zapušča rodni krov, gine tudi en element, ki je poklican, da po svojih močeh sodeluje pri stavbi naše narodne omike. Skrb za lastni obstanek žene naše ljudi, da morajo pozabljati naše skupnosti. Tuj kruh, tuj svet, tuj jezik, tuja knjiga — to so nasprotniki, kateri v tistem, neprestanem boju toliko slabé naše naraščajoče moči, da ne dosežemo onih književnih uspehov, katere bi morali pokazati po naravnem razvoju.

In tudi mi, ki smo tu na rodni tleh zbrani, da skupno delujemo, smo vedno bolj ločeni po razliki mišljenja. Vse struje, ki so jih rodile duševne borbe velikih narodov, so zastopane med nami. Od naj-

omlednejšega idealizma do najrobatejšega materializma, od najgorečnejšega verstva do najbolj fanatičnega nasprotovanja pozitivnemu razodetju dobiš med Slovenci vse struje. Ker se na majhnem prostoru in v primeroma omejenem krogu bojujejo pri nas vsi ti boji, zato so tembolj vroči, zato so rane tem številnejše. Pojdite širom zemlje, in težko boste našli kod poldrugi milijon ljudi, kateri bi z lastno silo med seboj za razne ideje bojevali toliko borb, kakor mi Slovenci. — *orli!*

Gotovo je, da to cepi naše moči, in da nastaja vsled tega mnogo podjetij, katera v medsebojnem boju propadajo, zadušena, oslabiljena, uničena. A o tem se itak dovolj toži, in ne zdi se nam potrebno pevati žalostink, ker vemo, da nič ne pomagajo.

Pač pa moramo priznati, da v teh bojih raste tudi delavnost in je prispela pri nas do znatne višine. Tudi književnost je pridobila marsikakega delavca ravno vsled konkurence strank. Tako se je pomnožilo vsaj število, če se tudi ni zboljšala vselej kakovost.

Mi stojimo v sredi tega gibanja. Naša načela so trdna, neomajna, in ko se menjujejo nazori okoli nas, imamo vsaj mi stalno točko, na kateri sami varno stojimo in s katere imamo tudi dober razgled po celem slovstvu z gotovo perspektivo. Z zadoščanjem pa smemo tudi naglašati, da pretežna večina slovenskega naroda stoji na našem štališču, čuti, kakor mi čutimo, in misli z našimi nazori. A mi nimamo na svoji strani le največ občinstva, ampak s ponosom lahko rečemo, da stoji na našem krščanskem in slovanskem štališču tudi najkrepkejši in najzdravejši del našega naroda, kateri zdaj tvori naše ljudstvo in katerega potomstvo bo dalje gradilo na našem temelju, ko bodo že davno odmrli nezdravi izrastki!

Da, mi imamo zaupanje v bodočnost! Pri vsej svoji razcepljenosti vendar lahko nastopimo tudi s književnimi proizvodi med omikanimi narodi. Z lastnim trdom in z lastnimi žrtvami smo napredovali toliko, da smemo imeti zaupanje v svojo energijo.

Sponosom lahko rečemo, da danes vseh osem milijonov avstrijskih Nemcev nima takega leposlovnega in ilustriranega lista, kakor je naš „Dom in Svet“. Pred tremi desetletji so poizkusili s takim listom, a je propadel! Vsa njihova literarna moč se izrablja v političkih listih, a leposlovno in umetniško hrano morajo dobivati iz tuje, nemške države. Zakaj bi torej nam upadal pogum, dokler imamo take dokaze svoje tvorne duševne moči? Dokler pri „Dom in Svetu“ še napredujemo, ne bomo verjeli, da slovenski narod peša!

Mi sodimo vsako javno stvar po tem, ali je našemu narodu koristna ali ne. In zato imamo tudi za književnost trdno merilo: Gojili bomo tudi nadalje vse, kar krepi moralno moč našega ljudstva, ker iz te izvira vsak napredek. Obsojali bomo pa vse, kar bi to silo v ljudstvu slabilo. Pri tem pa ne bomo tesnosrčni, kakor tudi doslej nismo bili. Prava estetika najde vsikdar dovolj prostora v tem širokem okvirju.

A zdaj je čas, da kaj povemo o svojem delovanju v prihodnjem letu. Ali naj začnemo z obljubami? Ali naj pričnemo naštevati od kraja? Ni treba, ker če vam zdaj vse povemo, vas pozneje iznenaditi ne moremo! Le smer bodočega letnika, katero imamo jasno pred seboj, hočemo označiti.

Objavljali bomo pesniške proizvode naših priznanih pesnikov: gosp. A. Medveda, od katerega imamo v rokah tudi daljše pesniško delo, milega Silvina Sardenka, katerima se pridružujejo Roman Romanov, Sorin, Zvonimir itd. Leposlovje v prozi bodo zastopali v prvi vrsti Fr. S. Finžgar, od katerega prinesemo že

lani obljubljeno povest „Iz modernega sveta“ poleg krajših spisov, Bogdan Vened z zgodovinsko povestjo „V smrtni senci“, drugim delom velike staroslovanske trilogije in Fr. Ks. Meško s svojimi mehkolirničnimi črticami; krajše spise imamo še od raznih pisateljev, izmed katerih imenujemo zlasti Fr. Jakliča, P. Bohinjca, P. Perka, Fr. S. Steržaja itd.

V poučnem delu se bomo bavili z domačo umetnostjo, iz katere omenjamo Steskov spis o Mateju Langusu; pregled domačih obrtov bomo dokončali, tako da bomo imeli celotno sliko kranjskega domačega dela. A šli bomo tudi po svetu. Dr. E. Lampe bo objavil jako zanimive črtice s svojega petmesečnega potovanja po zapadni Evropi; imenujemo za zdaj le popis koč Petra Velikega v Zaandamu, kateremu sledi izlet v London z lepimi ilustracijami. Posebno bomo pa gojili literarne monografije iz slovanskih književnosti. Na vrsto pride pred vsemi Tolstoj. Pregled slovenske književnosti bo popoln; iz drugih književnosti bomo pa poročali o vseh važnejših izdanjih.

Ilustracijski del bo znatno napredoval. Pred vsem bomo nadaljevali krasno galerijo ruskih slikarjev, a tudi slovenski umetniki so nam dali na razpolago toliko svojih izvirnih del, da bo naš prihodnji letnik zanimiv tudi v tem oziru. Zlasti gosp. Žmitek nam je izročil že precej lepih slik.

A ne maramo se hvaliti naprej: Naj naši naročniki sodijo sami!

Cena „Dom in Svetu“ ostane tudi prihodnje leto neizpremenjena: **Za celo leto 9 K** (za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark).

Upamo, da se vsi kot prijatelji veselo pozdravimo tudi ob novem letu!

Srečne praznike! Vesel Božič!

Uredništvo in upravništvo „Dom in Sveta“.

V Ljubljani, dné 1. decembra 1903.

